

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Ve stínu Lidic – srovnání proměn paměti
obcí vyhlazených v období Protektorátu
Čechy a Morava**

**In the Shadow of Lidice – Comparison of changes in the memory
of the villages exterminated during the Protectorate of
Bohemia and Moravia**

Autor: Bc. Sandra Kyliášová

Studijní program: Učitelství pro střední školy

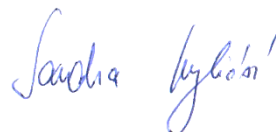
Studijní obor: Biologie – dějepis

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.

Praha 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s pomocí pramenů a literatury, které jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze den 11. 7. 2019

.....

Podpis

Poděkování: Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce doc. PhDr. Jiří Hnilicovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Poděkování za náměty ke zpracování tohoto tématu patří také PhDr. Pavle Bechnerové, mé kolegyni, která se dlouhodobě zabývá dějinami lidické tragédie.

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na proměny vnímání vybraných obcí, které byly postiženy vyhlazovací akcí během existence Protektorátu Čechy a Morava. Na rozdíl od Lidic a Ležáků nejsou však dnes natolik známé. Pro srovnávání jsem zvolila pět moravských obcí a osad, z nichž Zákřov a Javoříčko ležely na Olomoucku, Ploština, Prlov a Vařákovy paseky se nacházely v oblasti Valašska. Úvodní část je věnována teorii problematiky paměti se zaměřením na paměť kolektivní a místa paměti s inspirací u současných autorů z řad sociologie a historie. Jmenovitě Maurice Halbwachs, Pierre Nora, Jan Assmann a v Čechách Miroslav Hroch. Následuje chronologické shrnutí historického vývoje v jednotlivých lokalitách, od jejich vzniku, přes jejich likvidaci, až po vývoj po druhé světové válce. Hlavní pasáží této práce je přehled odborných, populárně naučných a výjimečně i beletristických literárních zdrojů a mediálních pramenů, které vytvářely paměť těchto míst od konce druhé světové války až do současnosti. V těchto pramenech je patrný výrazný politický a sociální posun mezi jednotlivými obdobími včetně propagandy založené na vynechávání některých informací nebo fabulace ideologicky zatížených teorií. Součástí je také závěrečné porovnání konkrétních lokalit a zamyšlení nad důvody, proč jsou dnes „ve stínu Lidic“.

Klíčová slova: paměť, kolektivní paměť, místa paměti, vyhlazovací akce, Zákřov, Javoříčko, Ploština, Prlov, Vařákovy paseky, Lidice

Abstract

This diploma thesis is focused on changes of perception of selected municipalities, which were affected by extermination action during the existence of the Protectorate of Bohemia and Moravia. Unlike Lidice and Ležáky, however, they are not so well-known today. For comparison, I chose five Moravian villages and settlements, of which Zákřov and Javoříčko lay in the Olomouc, Ploština, Prlov and Vařákovy paseky were in the area of Wallachia. The introductory part is devoted to the theory of memory, focusing on collective memory and memory space with inspiration from sociology and history authors. Namely Maurice Halbwachs, Pierre Nora, Jan Assmann and Miroslav Hroch in Czechia. This is followed by a chronological summary of historical developments in individual localities, from their origin, through their destruction to development after World War II. The main passage of this work is an overview of professional, non-fiction and, rarely, fictional literary sources and media sources that have created memory of these places since the end of World War II to the present day. These sources show a political and social shift between periods of time, including propaganda based on the omission of some information or the fabrication of ideologically burdened theories. It also includes a final comparison of specific locations and reflections on the reasons why they are today "in the shadow of Lidice".

Keywords: memory, collective memory, memory locations, extermination action, Zákřov, Javoříčko, Ploština, Prlov, Vařákovy paseky, Lidice

Obsah

1. Úvod	9
2. Paměť jako součást historie.....	12
2.1. Směry a pojetí paměti	12
2.1.1 Maurice Halbwachs.....	12
2.1.2 Místa paměti.....	15
2.1.3 Kulturní paměť	15
2.1.4 Pojetí Miroslava Hrocha	16
2.2 Paměť míst a orální historie	18
2.2.1 Projekty Paměť národa a Místa paměti.....	18
2.3 Vývoj kolektivní paměti vyhlazených míst v Protektorátu	19
3. Obecná charakteristika vyhlazených obcí a jejich lokalizace na mapě.....	22
4. Historické ukotvení událostí ve vyhlazených obcích.....	24
4.1 Zákřov	24
4.1.1 Důvody zákřovské tragédie.....	24
4.1.2 18. dubna 1945	26
4.1.3 Po skončení války	27
4.2 Javoříčko	29
4.2.1 Partyzánská činnost v blízkém okolí Javoříčka	30
4.2.2 Události května 1945.....	32
4.2.3 Javoříčko po válce.....	33
4.3 Valašské obce a osady	34
4.3.1 Ploština	34
4.3.1.1 Příčiny vyhlazení Ploštiny.....	35
4.3.1.2 Osud Ploštiny	37
4.3.1.3 Poválečné události	38

4.3.2	Prlov	39
4.3.2.1	Z Ploštiny do Prlova	39
4.3.2.2	Prlov po válce	41
4.3.3	Vařákovy paseky	41
5.	Vývoj proměn vypálených obcí ve vědecké a populárně naučné literatuře ..	43
5.1	Zákřov	43
5.1.1	Hlasy z hořících domů	43
5.1.2	Cílem byla svoboda	45
5.2	Javoříčko	48
5.2.1	Zkáza Javoříčka	48
5.2.2	Javoříčko, Morávka, Ploština, Mních	49
5.2.3	Javoříčko „Moravské Lidice“	51
5.2.4	Javoříčko varuje	53
5.2.5	Javoříčko. Pravdy a legendy	54
5.2.6	Hlasy z hořících domů	55
5.2.7	Proč Javoříčko?	57
5.3	Ploština	59
5.3.1	Javoříčko, Morávka, Ploština, Mních	59
5.3.2	Smrt si říká Engelchen	61
5.3.3	A hořel snad i kámen	63
5.3.4	Ploština	64
5.3.5	Hlasy z hořících domů	66
5.4	Prlov	67
5.4.1	Smrt na prahu život	67
5.4.2	Den, kdy udeřilo zlo	68
5.4.3	Hlasy z hořících domů	70

5.5	Vařákovy paseky.....	70
5.5.1	Život a historie vypálených obcí aneb „Znáte nás“?	70
6.	Mediální zpracování vyhlazených obcí	72
6.1	Mediální ohlas v dobovém tisku.....	73
6.1.1	Zákřov	73
6.1.2	Javoříčko	73
6.1.2.1	Proces s Othmarem Victorou	73
6.1.2.2	Památník	75
6.1.2.3	Javoříčko v 60. a 70. letech	76
6.1.2.4	Javoříčko do roku 1989 a po sametové revoluci	77
6.1.3	Ploština, Prlov, Vařákovy paseky	80
6.1.3.1	Váleční zločinci	80
6.1.3.2	Piety, vzpomínky a ocenění.....	83
6.2	Internetové zdroje informací.....	87
6.2.1	Zákřov	87
6.2.2	Javoříčko	88
6.2.3	Ploština	92
6.2.4	Prlov	93
6.2.5	Vařákovy paseky	94
6.3	Audiovizuální zpracování	95
7.	Srovnání proměn paměti v jednotlivých lokalitách ze získaných pramenů .	96
7.1	Ve stínu Lidic.....	99
8.	Závěr.....	100
9.	Seznam použitých zkratk.....	102
10.	Zdroje.....	103
11.	Seznam obrazových příloh	114

1. Úvod

Pro mnohé známé Lidice a snad i Ležáky jsou symbolem nacistické preciznosti, pomsty i bezdůvodného vraždění mužů, žen i dětí, kteří, ač se neprovinili, zaplatili během druhé světové války svým životem. Pro komunistický režim se staly zničené obce symbolem propagandy, z níž dokázali představitelé státu úspěšně těžit. Ačkoli se z tohoto důvodu i na tyto vesnice po roce 1989 na nějaký čas zapomnělo, dnes je jen málokdo, kdo by o nich nikdy v životě neslyšel.

Obcí, které potkal podobný osud, bychom ale v tehdejším Protektorátu (i mimo něj¹) našli několik. Důvody, proč nejsou natolik známé jako Lidice, mohou být různé, důležitým faktorem je ale jistě jejich poloha i dosah informací o provedené akci. Lidice a Ležáky jsou místa, která ležela v srdci Protektorátu, pravděpodobně i z tohoto důvodu byly vnímány s mnohem větším významem a důležitostí. V této diplomové práci jsem se rozhodla zaměřit na často opomíjené ale neméně významné lokality v oblasti Moravy, které byly během existence Protektorátu Čechy a Morava také ovlivněny vyhlazovací akcí a především na vývoj kolektivní paměti, v níž jsou uchovány.

Ke zpracování tohoto tématu mě inspirovaly nashromážděné prameny k mé bakalářské práci², v níž mě zaujal vývoj vnímání některých skutečností v průběhu druhé poloviny dvacátého století v Lidicích, kupříkladu právě problematika Josefa Horáka a Josefa Stříbrného, na níž byla práce zaměřena. Při bližším pátrání jsem podobný vývoj paměti našla také u ostatních obcí, které byly postižené podobným způsobem jako Lidice a rozhodla jsem se na tyto proměny více zaměřit.

Hlavní cílem této diplomové práce je vytvořit rešerši převážně publicistických a literárních materiálů a následně zpracovat komplexní přehled vývoje paměti obcí v průběhu období od konce druhé světové války až doposud.

¹ Nelze opomenout vesnici Český Malín založenou volyňskými Čechy na Ukrajině v 2. polovině 19. století, která byla za dosud nepříliš jasných okolností vypálena v červenci roku 1943.

² KYLIÁŠOVÁ, Sandra. *MUZEJNÍ EDUKAČNÍ PROGRAM „LIDICE A ROYAL AIR FORCE“*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

Výsledek by měl umožnit vhléd do kolektivní paměti jednotlivých míst a měl by také poukázat na důvody, proč poválečné dějiny některých obcí zůstávají stále „*ve stínu Lidic*“ a čím je tato jejich pozice způsobena.

Prvotně v úvodu této práce bych ráda vymezila obecné téma paměti a z ní vycházející paměť kolektivní propojenou s místy paměti. Paměť je důležitým činitelem ve společnosti a stala se předmětem zkoumání v několika vědeckých disciplínách. Kromě historie je tematika paměti zastoupena převážně v sociologii a také ve filozofii. Úkolem této teoretické části je shrnutí hlavního vývoje aktivního zkoumání paměti, tedy převážně v minulém století, na základě nejvýznamnějších představitelů, kteří zformovali podstatné směry chápání paměti. Jmenovitě se jedná o Maurice Halbwachse, Pierra Noru, Jana Assmanna nebo Miroslava Hrocha.

Stěžejní částí této práce budou výsledky rešerše dostupných materiálů, které zaznamenávají proměny ve vnímání daných obcí. Podstatným zdrojem utvářejícím kolektivní paměť je literatura odborná (početně méně zastoupená), literatura populárně naučná či jinak specifická, brožury k daným místům či sborníky esejí různých autorů, které taktéž ovlivňovaly obraz o vybraných místech. V analýze knih se pokusím pokrýt celé období druhé poloviny 20. století a počátek 21. století a vystihnout proměny, které obsah i pojetí událostí prodělaly, a zaměřit se na období, ve kterých byl vznik literatury nejčetnější.

Neméně významným pramenem jsou mediální zdroje, k nimž patří především dobový tisk, který má na vnímání jednoznačný podíl a je médiem, které významně ovlivňovalo myšlení obyvatelstva a utvářelo paměť míst i událostí.

Opomenout nelze ani internetové zdroje – články, příspěvky na blozích o historii či dnes už běžné syntézy z různých zdrojů zveřejněné na webových stránkách. Pravděpodobně nejdostupnější médium, odkud lze čerpat, nabízí mnoho cenných zpracovaných informací, a také snadno dostupných článků soudobých (a často i historických) v digitalizované podobě, které mají markantní vliv na utváření obrazu o událostech, včetně těch minulých. S tím úzce souvisí také

filmové zpracování v televizních dokumentech věnujících se historii či konkrétním příběhům zničených obcí z období druhé světové války.

Nejdůležitější prameny, které jsem k vytvoření historického základu práce využívala, jsou především archiválie z olomouckého kraje, a to konkrétně ze Zemského archivu v Opavě a z jeho pobočky v Olomouci, dále ze státního okresního archivu v Olomouci a státního okresního archivu v Přerově. Vzhledem ke vzdálenosti, která dělí mé bydliště nedaleko Kladna od těchto lokalit, byla velkou výhodou možnost vyhledávat v digitalizované nabídce jednotlivých složek, které jsem pak následně měla připravené k nahlížení v mnou vybraných termínech v daném archivu.

2. Paměť jako součást historie

Paměť samotná je jednou z charakteristik lidské společnosti a je z velké části zodpovědná za její kontinuitu. S problematikou ukládání informací, které by měly být uchovány, se můžeme setkat již od období antiky a projevuje se téměř v každém historickém období. Co se ale liší, jsou přístupy a metody, které jednotlivé směry nebo historici zvolili. Proměny v rámci vývoje společnosti pak zachytil jeden z nejvýznamnějších představitelů školy Annales Jacques Le Goff³, který, lze říci, dal základ sociokulturní paměti současné historie. Stěžejní pro jeho výzkum bylo písmo, od něhož se následně odvíjely také proměny historické paměti, na což později navázali i další odborníci. Zkoumání paměti bylo na počátku typické především pro filozofy, psychology a z velké části historiky. Dnes však s příchodem Maurice Halbwachse převažuje sociologie, v rámci níž má paměť největší prostor. Sociální perspektiva, v níž je paměť vykládána, se stala stěžejním rámcem pro koncept paměti.

Hlubší zájem o téma paměti, a především té kolektivní, se objevuje v druhé polovině 20. let s rozšířeným zájmem o vzpomínky pamětníků, kteří jako svědci válečných konfliktů minulého století byly cenným, ne však věčným zdrojem důležitých informací. Zvyšovala se touha po zachování příběhů osob i myšlenek. Nárůst zájmu přinesl také několik konceptů paměti, a tak jednotné definování téměř není možné.

2.1. Směry a pojetí paměti

2.1.1 Maurice Halbwachs

Větší prostor dostala tematika paměti především ve spojitosti s Mauricem Halbwachsem. Francouzský sociolog a filozof řadící se k durheimovské sociologické škole⁴ dal základy koncepce paměti v pojetí sociologů. Jako jeden

³ MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014, s. 7

⁴ Émile Durkheim je jedním ze základních pilířů sociologie.

z prvních uváděl pojem kolektivní paměť. Jeho příběh umocňuje i jeho tragický životní osud spojený se smrtí v koncentračním táboře Buchenwald⁵.

První Halbwachsovy myšlenky začaly na veřejnost pronikat s články v časopisu *L'Année sociologique* na počátku 20. století. Směr, kterým se ubíral, navazoval na Durkheima, nicméně přicházel i s novými oblastmi zájmu, kterým se stala právě paměť. Pojem kolektivní paměť začal Halbwachs používat na konci třicátých let, což souviselo s ovlivněním ze strany Henriho Bergsona, který se stejně jako Durkheim stal Halbwachsovou inspirací.

Paměť se podle Halbwachse „konstituuje, funguje a reprodukuje v určitých sociálních rámcích, které jsou vytvářeny lidmi žijícími ve společnosti. V nich jsou naše vzpomínky zasazeny a zpracovávány, jimi je určena relevance toho, nač vzpomínáme.“⁶ Paměť je otázkou společnosti, nikoli jedinců, protože „vzpomínáme sice jako jednotlivci, ale činíme tak v referenčních rámcích, představujících organizaci vzpomínek danou společností.“⁷ Nikdy nejsme sami, vždy se přesouváme mezi skupinami a s nimi vzpomínky sdílíme. Bez společnosti by nebylo možné uspořádat, zařadit nebo uchopit jakékoliv vzpomínky. Pro deskripci paměti použil pojem „sociální rámce v paměti“⁸, které symbolizují záchytné body, o něž se paměť opírá, především čas, prostor nebo jazyk. Tyto rámce nejsou rigidní, jsou adaptibilní s novými zájmy a aktuálními potřebami. Neméně důležitým procesem je však zapomínání, které stojí v těsné blízkosti vzpomínání. Pokud změníme sociální skupinu, se kterou paměť sdílíme, mění se nebo zaniká, i náš rámec, v němž je vzpomínání a zapomínání ukotveno⁹.

⁵ ŠUBRT, Jiří a Štěpánka PFEIFEROVÁ. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání [online]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://historicalsociology.cuni.cz/HS-31-version1-2subrt.pdf>, s. 11

⁶ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s.17

⁷ Tamtéž, s. 18

⁸ Tamtéž, s. 18

⁹ Tamtéž, s. 19

Halbwachs společně s dalšími autory v díle *Kolektivní paměť*¹⁰ kategorizoval a odstupňoval pojmy, které nastiňují zpracování informací a konstituují kolektivní paměť do několika úrovní¹¹.

1) Informace o některých událostech, které se dochovaly prostřednictvím pramenů, přičemž ovšem víme, že se z minulosti zdaleka nedochovalo všechno a že v průběhu času byly prameny předmětem uvědomělého či nezáměrného výběru a skartace
2) Něco z těchto pramenných informací se stalo historickým faktem díky tomu, že to zpracoval historik, historická věda, přičemž ne vždy šlo a zpracování kritické a všestranné
3) Z informací o minulosti se pak něco dostalo do vědomí lidí, a to buď prostou nezáměrnou komunikací (rodinná tradice, žurnalistika, veřejné mínění), nebo záměrnou popularizací vědeckých poznatků a obsahu pramenů
4) Pro všechny tyto informace, ať již mají podobu historických faktů či zdegenerovaly do podoby pouhých mýtů, užívá sociolog Jiří Šubrt termín VZPOMÍNKY , Miroslav Hroch jej nazývá HISTORICKÉ VĚDOMÍ
5) Část vzpomínek je pak označena za relevantní, tj. za hodné paměti, a slouží přítomné společnosti (příp. jejímu segmentu) jako KOLEKTIVNÍ PAMĚŤ , která se někdy s použitím politických nástrojů může prezentovat jako jediná legitimizovaná interpretace minulosti

Kromě časového pojetí vychází kolektivní paměť i z materiálních podstat, což právě např. Halbwachs demonstruje na principu města¹², kde si jednotlivé čtvrti formují své vlastní vzpomínky, svou kolektivní paměť. To také souvisí s předměty či místy, které se stávají nositeli a udržovateli vzpomínek. Svůj pohled

¹⁰ HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISSON, ed. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství)

¹¹ Tamtéž, s. 30

¹² MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 20

na místa paměti pak demonstruje na topografii Svaté země¹³ v rámci Ježíšova života.

2.1.2 *Místa paměti*

Z koncepce kolektivní paměti vychází fenomén míst paměti. Jejich uchopení nejvíce prosadil a zpropagoval především francouzský historik Pierre Nora. Ten promítl paměť míst ze sociologie do historie v myšlence, že „*místa paměti jsou výsledkem napětí paměti a historie, součinností obou faktorů, která způsobuje to, že jeden určuje druhý*“¹⁴. I Pierre Nora vnímá paměť jako otázku společnosti a kolektivu a zaměřuje se na promítání do současnosti. Stejně jako Halbwachs se zabývá i zapomínáním, které je nedílnou součástí paměti. Kolektivní amnézií dochází k selektování informací podvědomě nebo, právě na příkladech v této práci, řízeně a vědomě pod nátlakem totalitních režimů.

Do kontrastu pak Nora uvádí historickou vědu a paměť, které přikládá významnější úlohu, protože historie není vždy úplným obrazem o minulosti. Místa paměti pak nejsou podstatná svou existencí jako takovou, ale právě jako nositelky vzpomínek, místy, kde se člověku skládají dílky skládky o minulosti do jednotného celku. Svými tezemi Nora probudil zkoumání paměti z mnoha různých úhlů pohledu. Problematika paměti míst se tak dostala do širšího vědomí odborníků a laiků, a lze říci, že nejvíce se projevila u národů, které touží po své identitě¹⁵.

2.1.3 *Kulturní paměť*

Významným konceptem je také fenomén kulturní paměti, jejímž představitelem je německý profesor Jan Assmann. Významný egyptolog se v rámci své syntézy zabýval pamětí především jako složkou kulturní identity a navázal na práci Maurice Halbwachse. Své myšlenky demonstroval na příkladu starověkých kultur Egypta, Izraele a Řecka a jejich proměnách v souvislosti s použitím písma.

¹³ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 20

¹⁴ NORA, Pierre. *Mezi pamětí a historií: Problematika míst*. CEFRES, 2010. Dostupné z: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf, s. 56

¹⁵ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 34

Také užívá pojem kolektivní paměť či paměť sociální, která podle něho vychází z velmi širokých kulturních a společenských rámců¹⁶. Proměny v roli paměti ztotožňuje s vývojem médií, který přechází od objevu písma až k audiovizuálním materiálům (*viz tabulka 1*).

Tabulka 1 – Sociální paměť v etapách evoluce médií¹⁷

	Ústní	Písmo	Elektronika
Kódování	symbolické kódy	abecední kódy	nonverbální kódy, umělé jazyky
Ukládání	ohraničené skrze lidskou paměť	přenesené skrze řeč do textu	neohraničené dokumentační možnosti
Cirkulace	slavnosti	knihy	audiovizuální média

2.1.4 Pojetí Miroslava Hrocha

Českým představitelem a zástupcem koncepcí paměti je Miroslav Hroch. Na rozdíl od většiny z předchozích se jedná ryze o historika, nikoli sociologa, a do pojetí kolektivní paměti a paměti míst vnáší pojem historické vědomí, příp. povědomí. Miroslav Hroch¹⁸ uvádí, že nejčastěji je nositelem kolektivní paměti skupina lidí s různými zájmy, např. vesnice nebo sociální skupina, příp. také instituce, která mohla striktně stanovovat, co si pamatovat.

Paměť také vždy nemusí být založena na reálných pramenech, ale na smyšlenkách, které mohou doprovázet reálný základ. Podstatná je pro něho nejen paměť přeživších, ale i následujících generací. Nelze však přesně stanovit, kde je kolektivní paměť uložena a zda veškeré sepsané myšlenky, i ty které nikdo nečetl (tedy texty, které nepronikly k širší veřejnosti), ovlivňují kolektivní paměť obyvatelstva. Zajímavé tak může být zkoumání nejen daných zpráv, ale i reakce

¹⁶ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 38

¹⁷ ASSMANN Aleida a Jan ASSMANN. „Das Gestern im Heute: Medien und soziales Gedächtnis.“, 1994 In: Merten, Klaus, Schmidt, Siegfried J., Weischenberg, Siegfried (eds.). Die Wirklichkeit der Medien: Eine Einführung in die Kommunikationswissenschaft. Opladen: Westdeutscher Verlag, s. 139

¹⁸ ŠUSTROVÁ, Radka a Luba HÉDLOVÁ, ed. *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014. Historie (Academia), s.23

lidí, kteří je četli. Je tedy také zásadní, odkud kolektivní paměť vlastně čerpá. Zde se Hroch ztotožňuje s Halbwachsovým rozdělením, které jsem uvedla výše a je patrné, že to, co se stává součástí kolektivní paměti prochází mnoha filtry, které se staly nedílnou součástí celého procesu

Taktéž Hroch se zabývá i principy zapomínání a selekcí, která k němu náleží. Opět se zde dostává k důležitosti faktoru výběru informací, který mohl proběhnout pod vlivem ideologie, hospodářství, náboženství a dalších vlivů.

Za důležité Hroch pokládá také vymezení vztahu kolektivní paměti a historického vědomí. Uvádí, „že ve vědomí příslušníků minulé i současné společnosti, ať již její segmenty vymežíme národně, regionálně či sociálně, najdeme ve vztahu k minulosti nepřehlednou, ba až chaotickou množinu „vzpomínek“ a představ, které si mohou protirečít a většinou nejsou ani systematické ani chronologicky přesné ani nemusí minulost hodnotit v souladu s poznatky historické vědy. Jen malá složka těchto představ má přímou genetickou vazbu na kritické poznání.“¹⁹. Odkazuje se na Jiřího Šubrta, který na základě Talcotta Parsonse vymezil čtyři typy historických informací ve struktuře historického vědomí, a to adaptaci, dosahování cílů, integraci a udržování kulturních vzorců, s nimiž se Hroch ztotožňuje.

- 1) Adaptaci odpovídá prožitá historická zkušenost promítající se do obrazu minulosti
- 2) Dosahování cílů spojuje s ideologickým výkladem a názorem na chod dějin a tomu odpovídajícím výběrem historických témat
- 3) Integraci odpovídá vědecké historické poznání a rozdílné metodologické koncepce historické vědy
- 4) Udržování latentních kulturních vzorců je pak považován na úkol kolektivní paměti, lze vnímat jako popularizace poznatků²⁰

¹⁹ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 56

²⁰ ŠUSTROVÁ, HÉDLOVÁ, 2014, s. 39

Historické vědomí či povědomí tak nastavuje zrcadlo událostem, které proběhly a je nutné brát v úvahu, že i v minulosti existovaly informace a představy, které svou působností aktualizovaly vývoj, především v souvislosti s politickým obrazem, a společně s historickou vědou mohla dohromady vytvářet kolektivní paměť, která z vědomí čerpala.

2.2 Paměť míst a orální historie

Stejně jako kolektivní paměť je i orální historie soudobým fenoménem historické vědy. Cílem pramenů ústní povahy není získat naprosto historicky přesný obraz o událostech, ale především zachytit příběh dílčí skupiny, vytvořit představu o kolektivní paměti vybrané společnosti. Narativní prameny vnáší do historie subjektivitu, autenticitu a dynamičnost, která je často podstatnější než korektnost. Pro paměťová studia jsou takovéto narativní prameny ideálními, protože neukazují, jak to skutečně bylo, ale především zprostředkovávají reflexi událostí z pohledu pamětníků i následujících generací.

2.2.1 Projekty *Paměť národa* a *Místa paměti*

Projekt *Paměť národa* byl zpřístupněn roku 2008 a funguje jako databáze očitých svědků určitých událostí, tedy pamětníků nacistického a komunistického období našich dějin. Zprostředkovává výpovědi lidí, jejichž životy byly těmito režimy zasaženy. Slouží k popularizačním i studijním účelům. Autorem je společnost Post Bellum, společnost novinářů a historiků ve spolupráci s partnerskými organizacemi Českým rozhlasem a Ústavem pro studium totalitních režimů. Součástí projektu je archiv příběhu pamětníků v audio či video podobě a e-badatelná pro registrované účastníky, která umožňuje přístup k nesestříhaným materiálům²¹.

Tento projekt dal také v roce 2015 základ pro vznik *Průvodce po místech spojených s událostmi 2. světové války*²², v němž jsou autenticky a emotivně

²¹ *Paměť národa* [online]. 2008 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs>

²² NOSÁLEK, Petr, ed. *Místa Paměti národa: průvodce po místech spojených s událostmi 2. světové války*. V Brně: Jota, 2015, s. 400

zpracovány příběhy přeživších ze všech těchto moravských partyzánských obcí, ale i mnoha dalších míst. Je samozřejmé, že skutečných událostí se narativní prameny dotýkají jen okrajově, dodávají ale událostem reálnost a přenáší atmosféru tragédií na čtenáře.

Z tohoto projektu pak vzešla také aplikace *Místa Paměti národa*, která má být průvodcem po místech paměti 20. století. Uživatelé aplikace zobrazuje místa paměti v okolí a v rámci těchto lokalit jsou zpřístupněny výpovědi pamětníků²³.

2.3 Vývoj kolektivní paměti vyhlazených míst v Protektorátu

Rozkvět zájmu o studium paměti je úzce spjat s událostmi 20. století, rozvojem národů a multikulturními názory. Na našem území konjunktura tohoto fenoménu navazuje na konec totalitního komunistického režimu, který prostor pro rozmanité pojmání událostí příliš nenabízel. Historické vědomí se tak stalo velmi vhodným způsobem k manipulaci se společností prostřednictvím oficiálního státem daného pohledu.

Místa paměti na území České republiky bychom našli nepřeberné množství. Označení „*místo paměti*“ může zavádět k představě jednoho bodu či jedné oblasti, které lze označit za místa památná. Nositelem příběhů jsou však i další části krajiny, možná méně zdůrazňované, ale jako kulisa velmi podstatné. Zvýšení jejich dosahu a zhmotnění pak přispívá vystavění památníků či jiných objektů, které konkrétně připomínají události, s nimiž je místo spojeno a zajišťují tak pravidelné a opakované připomínání, což znovu probouzí životy osob, kterých se prostor týká a vývoj, který zde proběhl. Symbolika míst tak nabírá na vážnosti a konkrétnosti. I samotná paměť je vzpomínáním zhmotněna a její podstata přitahuje lidi, ač se může jednat i o paměť založenou na fikci.

Paměť míst nemusí být vždy jen v jedné vrstvě a nemusí být vždy jen založena na hrdinských příbězích, ale také na porážkách a neúspěších, z nichž si národ vzal ponaučení. Stejně tak pohled na jedno místo nemusí být v každém

²³ *Místa paměti národa* [online]. [cit. 2019-04-07]. Dostupné z:

<http://www.mistapametinaroda.cz/>

úseku společnosti totožný²⁴. Tyto faktory a protiklady lze demonstrovat i na místech, které jsem zvolila pro sledování proměn v této práci. Např. Javoříčko ležící nedaleko Olomouce je samozřejmě z pohledu této diplomové práce podstatné svým tragickým osudem, zavražděním obyvatel a vypálením domů. V rámci některých periodik je však tato událost vynechána, ale připomenuty jsou převážně Javoříčské jeskyně, jejichž objevení a zpřístupnění se stalo také důležitým milníkem v kolektivní paměti této obce. Ani z pohledu tragédie Javoříčka nemusí být kolektivní paměť jednotná. Zde se jedná především o problematiku partyzánského odboje, jež společnost může vnímat jako hrdinské činy skupin a jednotlivců, ale stejně tak jako akce, které často ohrožovaly i civilisty, a nakonec vedly k likvidaci Javoříčka.

Fiktivní příběhy a osudy hrají ve formování paměti místa mnohdy důležitou roli. Opět lze demonstrovat na vypálených obcích na Moravě, které pod tíhou ideologie a s tím související neschopností shromáždit prameny a důkladně objasnit nacistické akce, dnes stojí na fiktivních výkladech, které ale ani není možné plně vyvrátit.

Místem paměti v tom největším slova smyslu je památník, pomník či pamětní deska. Některé, často právě na místech, které byly v závěru druhé světové války zasaženy nacisty, vznikly velice spontánně a v průběhu byly nahrazeny významnějšími objekty s různorodým politickým poselstvím (např. Ploština). Důležitost pomníků si společnost uvědomuje téměř od nepaměti, ale především od doby politických rozporů, v nichž sloužily jako předmět k ovládnutí veřejného prostoru a kolektivní paměti. Stejně jako vznik, tak také jeho likvidace mohla mít velkou roli pro udržování paměti. K narušení kolektivní paměti u vyhlazených obcí došlo právě po sametové revoluci, kde nucený unifikovaný pohled již nemusel být vyznáván širokou veřejností.

Tato tendence se prokazatelně projevila na osudu Lidic. Jako stranická propagandistická obec s idealizovaným životem a kultem lidické ženy byla

²⁴ MASLOWSKI, ŠUBRT, 2014, s. 146

zapsána do paměti téměř celé společnosti Československé republiky. Nucenou kolektivní paměť zaplněnou mnoha fikcemi však většina obyvatel po uvolnění opustila. Lidice tak značnou dobu chátraly a trvalo několik dlouhých let, než došlo k návratu k faktickým událostem, které Lidice postihly a k reálným důvodům, proč je důležité si toto místo připomínat. Tím se změnilo historické vědomí i podstata kolektivní paměti tohoto místa. Podobným způsobem docházelo k proměnám i u ostatních obcí s podobným osudem a v následujících kapitolách bych ráda tento vývoj demonstrovala na vybraných moravských obcích, které se svými událostmi dostaly do paměti méně rozsáhlé společenské skupiny.

3. Obecná charakteristika vyhlazených obcí a jejich lokalizace na mapě

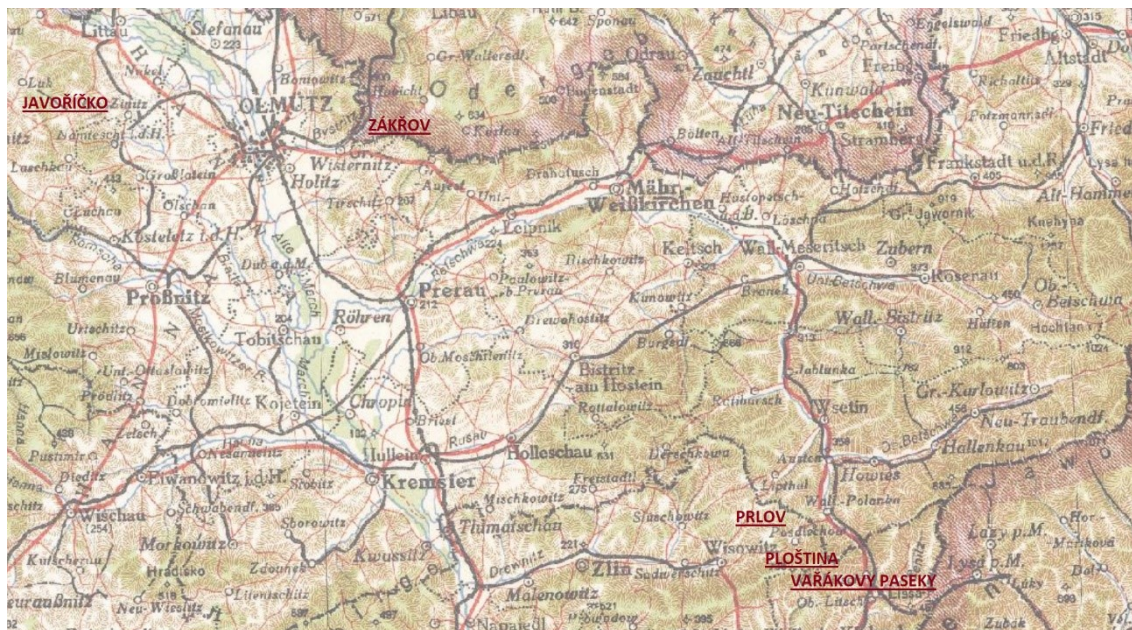
Obcí, které potkal podobný osud jako Lidice nebo Ležáky, bychom po celé Evropě mohli nalézt celou řadu. Důvody těchto vyhlazovacích akcí byly rozličné, z velké části souvisely s odbojovou činností, mnohdy byly zcela uměle vykonstruované. Nejvíce takto postižených míst leží na území dnešní Ukrajiny (historii obyvatel Českých zemí zasáhl masakr v Českém Malíně), rozprostřeny jsou ale i v západní části Evropy. K těm nejvíce postiženým patří Oradour-sur-Glane, vesnice ležící ve Francii, kde bylo zavražděno téměř 650 civilních obyvatel, Kalavryta v dnešním Řecku s počtem 1436 obětí, Marzabotto nedaleko Boloni se 770 oběťmi nebo Tokajík nacházející se na východě Slovenska²⁵.

Celosvětový ohlas Lidic a částečně také Ležáků, které dnes spadají pod jednotnou správu, pravděpodobně také přispěl i k upozadění míst, která měla v mnohém podobný osud. Většina z těchto míst se rozkládá na historickém území Moravy, konkrétně tedy Javoříčko, Zákřov, Prlov, Ploština a Vařákovy paseky (*mapa 1*). První dvě zmíněná místa leží či ležela v oblasti Olomoucka. Ostatní se rozkládají nebo rozkládaly v kraji Zlínském, téměř v blízkém sousedství. Je samozřejmé, že mnou zvolené obce a osady nejsou jedinými, které byly zasaženy nacistickými represemi. Pro porovnání jsem ale zvolila takové lokality, které jsou porovnatelné díky poměrně blízké poloze a příčinám tragických událostí. Některá z míst byla po válce obnovena, jiná zůstala omezena pouze na památník, připomínající tragédie, které se zde odehrály. Co ale nejvíce spojuje moravské obce a osady, je především působení partyzánských jednotek v okolí. Následující kapitoly pokrývají shrnutí událostí, které v osudné dny proběhly na jednotlivých místech. Z těchto míst vychází analýza jednotlivých historických pramenů a literatury, která je primárně zaměřena na postupné proměny pojetí

²⁵ Některé evropské obce, které byly vypáleny nacisty za druhé světové války, dnes také připomínají názvy ulic v nových Lidicích, např. sídlo památníku Lidice a Lidická galerie jsou situovány na ulice Tokajické.

Obecná charakteristika vyhlazených obcí a jejich lokalizace na mapě

událostí, které formovaly paměť těchto míst. Místa jsou seřazena podle geografického umístění, následně chronologicky.

Mapa 1 – Rozložení vyhlazených obcí a osad na Moravě v mapě Protektorátu Čechy a Morava²⁶

²⁶ *Übersichtskarte des Protektorats Böhmen und Mähren* [1:500 000]. 1943. at: Digitální mapová sbírka Přírodovědné fakulty Univerzity Karlovy

4. Historické ukotvení událostí ve vyhlazených obcích

4.1 Zákřov

První z obcí, kterou postihla během druhé světové války tragédie, je Zákřov. Obec vznikla jako osada Zákřovice²⁷ ležící v oblasti Tršic v okrese Olomouc. První zmínky o obci se datují do poloviny 14. století, v této době měla nad zákřovským a lazničským potokem stávat vodní tvrz.²⁸ Během 16. století obec zanikla a obnovena byla po dvou stech letech neexistence ve století 18. jako Zákřov. Roku 1910 se stal samostatnou obcí, současně je součástí obce Tršice. Zákřov je opředen mnoha mýty a nepravdami, které se v průběhu let dostaly do povědomí lidí. Pro zpracování tragédie Zákřova jsem převážně využila na doporučení pracovníků SOkA Přerov kulturně historickou revue Střední Morava²⁹ a příspěvek od Pavla Kopečka³⁰.

4.1.1 Důvody zákřovské tragédie

Pravděpodobně výchozí komplikací pro obyvatele Zákřova, byla poloha této osady. Ve chvíli, kdy Hitlerův vliv slábl a Rudá armáda postupovala směrem na západ, bylo třeba provést opatření, která ji měla v postupu zabránit. Na přelomu let 1944 a 1945 byla tak strategická oblast Moravské brány zvolena jako místo, kde bylo třeba vytvořit protitankové zákopy, na nichž pracovali muži, mnohdy ještě chlapi, z Čech i Moravy. Skutečný původ tragédie souvisí se členy oddílu Juraj, ze kterého se postupně formoval odboj. Členové byli mladí muži, jejichž úkolem byla právě stavba vojenských opevnění. Druhou odbojovou organizací

²⁷ Jak uvádí oficiální webové stránky obce, pravděpodobně se jedná o výraz definující obyvatele osady jako „*lidi bydlicí za křovím*“ [Obec Tršice: Zákřov [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.tršice.cz/zakrov/zakrov.html>]

²⁸ BARTOŠ, Josef a Milan HOŘÍNEK. *Okres Olomouc*. Ostrava: Profil, 1981, s. 98

²⁹ KOPEČEK, Pavel. Tragédie Zákřova. *Střední Morava: Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997(5), 13 – 19

³⁰ Pavel Kopeček je regionální historik narozený roku 1971. Jeho specializací je protinacistický odboj na střední Moravě, především Přerovsku. [Pavel Kopeček. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavel-kopecek-75555>]

byla Lvice, jejíž členové po čase přešli pod společné vedení Juraje v čele s Josefem Jakešem, původně pozorovatelem³¹.

Nezkušenost členů situaci velmi komplikovala. Získávali zbraně, přepadávali četnické stanice, ale často průběh provázely komplikace. V únoru byli přesunuti na Brněnsko, na počátku dubna se ale znovu vrátili do oblasti Přerova. Zde se pokoušeli navazovat vztahy s místními obyvateli, včetně spolupracovníků ze Zákřova nebo 1. československou brigádou Jana Žižky, s jejichž pomocí se napojily na výsadek sovětských vojáků³². Jejich akce probíhaly v Tršicích či Veselíčku. V tuto chvíli byla partyzánská činnost naplno rozvinuta a tím také vešla do povědomí nacistů, kteří do Tršic přesunuli pořádkovou policii v počtu šedesáti mužů. Bez úspěchu, protože partyzáni v této době v dané oblasti nebyli.

Protože aktivita partyzánů v této oblasti znovu začala, byli do oblasti převeleni kozáci, krycím jménem Feuermittel³³, kteří od dubna 1945 působili na Moravě jako podřízení týlových spojů skupiny armád Mitte (střed)³⁴. Úkolem kozáků bylo potlačit partyzány z oddílu Juraj. Při prozkoumávání oblasti se ale kozáci rychle dostali do povědomí obyvatelstva, a tak se skupina Juraj odsunula do vzdálenější oblasti. Během odchodu přepadli poštu i obyvatele vesnice Tršice, od nichž získali zbraně a znovu na sebe upozornili. Do těchto míst tak byli vysláni kozáci, předstírající partyzány, kteří se setkali s jedním z místních obyvatel – Antonínem Glírem, který, netušíc, o koho se jedná, přislíbil mužům setkání s členy i kapitánem skupiny Juraj. K tomu tak opravdu došlo a 17. dubna se setkalo

³¹ FALTÝNKOVÁ, Monika. *Protifašistický odboj na Konicku: (na pozadí historicko-dokumentární činnosti Leopolda Färbera)*. Brno, 2008. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA Pedagogická fakulta Katedra historie, s. 30

³² Tomuto vojenskému útvaru se budu věnovat dále v kapitole o osadě Ploština.

³³ Kozácké jednotky byly často formovány právě pro boj s partyzány již od podzimu 1941 se souhlasem vyšších velitelů SS a policie. [SLÁMA, Pavel. Kozácké formace 1941 – 1943. *Vojsko.net*[online]. 2012 [cit. 2019-05-03]. Dostupné z:

<https://www.vojsko.net/armady/122-jednotky/972-kozacke-formace-1941-1943>

³⁴ Armáda Mitte byla jedna z německých vojenských formací v období druhé světové války

několik místních partyzánů se skupinou kozáků, ač někteří z obyvatel varovali, že se jedná o „*vlasovce*“ (s tímto pojetím se můžeme setkat i dnes)³⁵.

4.1.2 18. dubna 1945

Kozáci a členové gestapa stále sehrávali svou roli a na další smluvené schůzce se měli setkat s vedoucím oddílu. Podezřelost skupiny se zvyšovala, nicméně obavy obyvatelé Zákřova neměli téměř žádné a na to bohužel také doplatili. Po schůzce již kozácký prapor připravoval varianty obklíčení Zákřova a pomstu za partyzánskou činnost.

O den později, 18. dubna večer, byla obec obklíčena, několik mužů bylo zraněno či zabito v přímém boji, domy byly zapalovány a muži zatýkáni a odváděni do domu Marie Závodníkové. Druhý den v brzkých ranních hodinách byl k mužům také připojen Otta Wolf³⁶, židovský obyvatel Zákřova. Jeho rodina žila v Zákřově od března téhož roku u sedláka Oldřich Ohery, když uprchla z povozu transportu a ukryla se v lese, odkud se pak dostala k místním obyvatelům. Kromě partyzánské činnosti se tak Zákřov provinil také ukrýváním židovské rodiny, nejprve u rodiny Zbořilových následně Oherových. Deník, který si vedl syn, vyšel knižně a vypovídá také částečně o situaci v Zákřově³⁷.

Během akce byli zatčeni především ti, kteří se zapojili do schůzky s domnělými partyzány, další členové těchto rodin, a také ti, kteří z Tršic přicházeli do Zákřova. Celkem dvacet tři mužů pak bylo odvedeno, ani zbývající občané však

³⁵ KOPEČEK, 1997, s. 14

³⁶ V průběhu zákřovské tragédie bylo Ottovi necelých osmnáct let. Dětství prožil s rodiči, sestrou Felicitas a bratrem Kurtem v Mohelnici. V době okupace se rodina nacházela v Olomouci, v níž také byli v roce 1942 povoláni k transportu, z něhož nakonec uprchli. Skrývali si v lesích v oblasti Tršic a také u některých z obyvatel. Otta si od roku 1942 psal deník, který můžeme v mnohém srovnat s deníkem Anny Frankové. Po vleklých peripetiích k vydání deníku dopomohla přeživší sestra (jediná z dětí se dočkala konce války), která v roce 1968 emigrovala do Spojených států amerických. [Otta Wolf životopis. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/otto-wolf-9627>]

³⁷ KOPEČEK, 1997, s. 15 – 16

nevyvázli bez komplikací – kozáci rabovali v domech obyvatelstva a vykrádali vše, co mohli využít. Gestapo do událostí příliš nezasáhlo. Formálně akci veleli Geppert³⁸ a Hykade³⁹, kteří pravděpodobně dali pokyn k popravě zatčených mužů. Čtyři z mužů byli po výsleších propuštěni, zbylých devatenáct bylo odvezeno do lesů u Kyjanice, část z nich byla popravena v oblasti pohraničí výstřelem do týlu. Pravděpodobně se popravy účastnili i Geppert s Hykadou, bouda, ve které vraždy proběhly, byla zapálena a později zasypána půdou. Ostatní obyvatelé neměli ponětí, co s se skupinou mužů stalo, až po konci války bylo místo činu nalezeno a muži identifikováni. Kozácký oddíl do konce války podnikal protipartyzánské akce⁴⁰.

4.1.3 Po skončení války

Jak jsem již výše zmínila, o smrti devatenácti mužů se jejich rodiny a sousedé ze Zákřova dozvěděli až v polovině května roku 1945. Obyvatelé z činu obvinili gestapo a mylně i příslušníky Vlasovy armády⁴¹. Události budily zájem širokého okolí. Na základě výslechů svědků pak byl obviněn, v srpnu roku 1946 dopaden a v následujícím měsíci vyslýchán Geppert, dále německý generál Brauner a hejtman Dittrich, šéf gestapa z Přerova Streit a příslušník gestapa Hikade⁴². Gepper, Streit a Hikade byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni.

³⁸ Ernst (někdy v českém prostředí uváděno jako Arnošt) Geppert narozen 1912 vstoupil ke gestapu krátce po Mnichovské dohodě. Jeho působnost zahrnovala oblast dnešního Německa, Rakouska i Slovenska, a v závěru pak především Přerov, kam, obohacen mnoha zkušenostmi s vyhlazovacími akce, přišel z východní fronty a byl přidělen ke kozáckému oddílu.

³⁹ Josef Hykade se narodil o rok dříve než Geppert, na rozdíl od něho byl ale rodákem s Československé republiky. Působil na Olomoucku, z něhož pocházel, v Budapešti a převážně na Přerovsku. Jeho metody byly téměř sadistické.

⁴⁰ KOPEČEK, 1997, s. 18

⁴¹ Vlasova armáda či oficiálně Ruská osvobozená armáda (*dále ROA*) se zformovala z ruských zajatců nebo dobrovolníků, kteří vědomě bojovali v řadách nacistického Německa. ROA zformoval Andrej Andrejevič Vlasov, který byl tímto úkolem pověřen od Himmlera.

⁴² Jméno je uváděno ve dvou různých formách – Hykade či Hikade. V práci uvádím variantu podle zdroje, ze kterého je informace čerpána

Tentýž rok, tedy 1946, sdružení českých partyzánů plně usilovalo o udělení nejvyššího československého vyznamenání – Československého válečného kříže 1939⁴³. Žádost byla odeslána Okresním národním výborem v Hranicích na Ministerstvo národní obrany, které pro udělení požadovalo detailní informace o událostech dubna 1945. I zde, ve vyjádření ONV v Hranicích, nalezneme zmínku o nasazení Vlasovy armády proti partyzánským jednotkám. Zmíněna jsou také jména Geppert či Hykade jako hlavní aktéři událostí. Zajímavostí je i uvedená finanční újma, kterou měli „vlasovci“ způsobit místním občanům ve výši 2 000 000 Kč v rámci válečných škod. Zpráva o událostech je doplněna výčtem mužů, kteří byli zavražděni.

Stejně jako v ostatních obcích v Zákřově vznikl po tragédii pomník s názvem Zákřovský žalov (*obr. 1*). V přední části je uveden nápis „*Za živa upáleným německými okupanty 20. 4. 1945, čest jejich památce*“. Na pamětní desce je text doplněn výčtem obětí, které uvádí věta „*Zde v dřevěné boudě byli 20. IV. 1945 upáleni*“. V zadní části můžeme nalézt citát „*My dali život, vy dejte lásku*“⁴⁴

⁴³ „Československý válečný kříž 1939 vznikl v roce 1940 a byl udělován za provedení vynikajícího výkonného nebo velitelského činu v ohrožení života nebo za obětování života při daném činu. Dekoraci představuje trojúhelníkový kříž o rozpětí ramen 44 mm, zakončený hroty. Mezi rameny se nacházejí zkřížené meče. Na aversu je na středu kříže malý státní znak Československé republiky, ramena kříže jsou opatřena středovým žebrem. Na reversu na středu a v koncích jednotlivých ramen kříže umístěny zemské znaky v kružících: uprostřed kříže ve štítu znak Čech, v hrotech ramen kříže nahoře znak Slovenska, vpravo Moravy, vlevo Slezska a dole Podkarpatské Rusi. V mezerách mezi kruhem lemujícím znak Čech a okrajem štítu je rozložen letopočet 1939. Stuhu tvoří úzké svíslé červené, modré a bílé proužky odvozené z národní trikolory.“ [BIEDERMAN, Jan. Československý válečný kříž 1939[online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/ceskoslovensky-valecny-kriz-1939/>]

⁴⁴ Pomník Zákřovský žalov: Památkový katalog. Národní památkový ústav [online]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-zakrovsky-zalov-539298>

4.2 Javoříčko

*A kdyby se v hřbitov zem ta proměnila
a rok celý skřek zněl zlověstného sýčka,
nezmizí nám z srdce nenávisti síla
za Lidici zkázu, za zmar Javoříčka!*

*A necht' do dob nových s novým žalem jdeme,
starým září očí, dětem rdí se líčko,
nikdy, nikdy v žití nezapomeneme
na Lidice a na Javoříčko!*

(V. Příval – Javoříčko)

Další obec, které se při své komparaci budu věnovat, je Javoříčko, uvedené poválečnou básní V. Přívala⁴⁵. Dříve bylo Javoříčko samostatná osada, dnes část obce Luká na Litovelsku. Původní osada, v druhé polovině 20. století často nazývána jako Moravské Lidice⁴⁶, byla svojí rozlohou velmi malá, obydlenu oblast tvořilo pouze osm hektarů. Obklopena byla lesy rozkládajícími se pod nedaleko ležícím hradem Bouzov. Obživu obyvatel zajišťovalo z velké části zemědělství nebo řemeslo.⁴⁷ Svě jméno získala obec pravděpodobně v 15. století. Dříve se používaly názvy jako Javorovice nebo Javoří⁴⁸. Z míst, která byla v oblasti Moravy vyhlazena, patří Javoříčko k těm nejznámějším.

⁴⁵ MICHALOV, K.B. (Karel Bartuška). *Zkáza Javoříčka*. Olomouc: Jirí Vyjídák, 1945, s. 1

⁴⁶ Výraz Moravské Lidice, označující Javoříčko, srovnává tragédii a v mnohem podobný osud obou těchto obcí, jejichž obyvatele z velké části zavraždili a domy zlikvidovali německá komanda. Označení se ujalo především v literatuře věnované Javoříčku, která vznikala přibližně ve dvou desetiletích po tragédii – lze nalézt několik publikací, jež v názvu nesou právě označení Moravské Lidice.

⁴⁷ VYHLÍDAL, Martin. *Javoříčko: pietní místo, turistické centrum*. Javoříčko: Občanské sdružení Javoříčko, 2005, s. 4

⁴⁸ GRUBER BOUŠKA, Milan. *Zaniklé obce a objekty: Javoříčko – Javoříčská tragédie* [online]. 2011 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z:

<http://www.zanikleobce.cz/index.php?lang=d&detail=1458151>

V době Protektorátu Čechy a Morava se Javoříčko nacházelo nedaleko sudetských hranic v okrese Olomouc. Právě tato oblast Protektorátu, tedy moravská část země, se stala po osvobození Slovenska stěžejním místem odbojové činnosti, především té partyzánské. Objevovali se zde například zástupci odbojové skupiny Obrana národa. Velmi silnou pozici mělo právě Bouzovsko, kde se zformovala pravděpodobně jedna z prvních partyzánských skupin Zelený kádr.⁴⁹ Vytvoření skupiny podnítl především fakt, že hranice, která byla vytyčena při vytvoření župy Sudety, procházela obecním katastrem a hrozilo tak zabírání dalšího prostoru.

Mapa č. 2 – Olomoucko⁵⁰

4.2.1 Partyzánská činnost v blízkém okolí Javoříčka

Nejdůležitější oddíl partyzánů, jehož činnost se přímo pojila s osadou Javoříčko, je Jermak. Jednalo se o nejvýznamnější partyzánskou skupinu v této oblasti a jejím

⁴⁹ FALTÝNKOVÁ, 2008, s. 18 – 21

⁵⁰ LÓN, František. *Javoříčko varuje*. Olomouc: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, příloha

základem byli sovětští parašutisté vysazeni na území severní Moravy na přelomu září a října 1944, jejichž úkolem bylo shromažďovat uprchlé sovětské zajatce.⁵¹

Postupně se skupina partyzánů rozštěpila na několik menších oddílů. Tou nejdůležitější pro vývoj Javoříčka se stala skupina Andreje Fursenka⁵² (obr. 2), která na Konicko přišla v prosinci 1944. Některými činy mířenými na Němce nebo kolaboranty vzbuzovala strach i u ostatních běžných obyvatel této oblasti. Nejčastěji se jednalo o záškodnickou činnost mířenou na jednotlivce nebo narušování zásobování.⁵³ Působení oddílu Jermak je věnována kniha A. A. Stěnina *Jermak na Moravě*, která popisuje formování jednotek i jejich působení v oblasti Moravy⁵⁴.

S partyzány spolupracovaly rodiny J. Zapletala a V. Vlčka, usídlili se ale také v myslivně, kterou opustil nacist Othmar Victora⁵⁵ na počátku roku 1945 a v níž po něm zůstala jeho žena Hilda se dvěma dětmi.

Způsob, jakým partyzáni fungovali při svých činech, lze označit v mnoha situacích jako neopatrný. Vznikalo tak značné napětí mezi obyvateli obce, jež sužoval strach nejenom ze samotných partyzánů, ale také z toho, co by mohlo po jejich odhalení ve vesnici nastat.

⁵¹ JAKL, Tomáš. *Vypálení obce Javoříčko 5. května 1945* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vypaleni-obce-javoricko-5-kvetna-1945/>

⁵² Jak uvádí Vojtěch Holeček, Andrej Fursenko byl šestadvacetiletý dělník a šofér kovodělného závodu v Moskvě [HOLEČEK, Vojtěch. *Javoříčko, Morávka, Ploština, Mnich: památná místa boje českých zemí proti fašismu*. Praha: Mír, 1953. Dokumenty (Mír)]

⁵³ FALTÝNKOVÁ, 2008, s. 26 – 27

⁵⁴ STENIN, Afrikan Aleksejevič. *"Jermak" na Moravě*. Praha: Naše vojsko, 1983. Živá minulost (Naše vojsko).

⁵⁵ „Podle některých svědectví byl arogantním člověkem a aktivním nacistou. Oproti tomu jeho manželka Hilda Victorová byla považována za krásnou mladou ženu, která nacistické postoje nesdílela. Dle jiných zdrojů zase prý Victorová udržovala tajné styky s SS, zatím co se na oko stavěla přátelskou vůči Čechům a partyzánům.“ [Řádový hrad Bouzov [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://www.deutscher-orden.cz/hrad_bouzov_cast8.php]

S událostmi z 5. května 1945 bývá často spojována vražda Hildy Victorové a jejích dětí na přelomu 9. a 10. dubna. Čin provedl Grigorij Litviško, člen partyzánské skupiny, ačkoli žena uprchlého nacistického pohlavára spolupracovala s obyvateli Javoříčka a často za ně vyjednávala s gestapem. Kromě této ženy a dětí zabil Litviško i několik dalších lidí a zapálil myslivnu, čímž vygradovaly napjaté poměry v obci a jejím okolí.

4.2.2 *Události května 1945*

Na počátku května 1945 došlo k několika střetům protipartyzánského Lüdemannova komanda,⁵⁶ sídlícího na hradě Bouzov, se zástupci partyzánů, což pravděpodobně vedlo ke konečné likvidaci obce Javoříčko.

Po předchozích sporech na žádost protipartyzánských jednotek bylo zažádáno o posily z řad gestapa. V ranních hodinách 5. května došlo k obklíčení osady Javoříčko jednotkami SS. Muži z obce byli zastřeleni, někteří však využili skuliny v plánu Němců a podařilo se jim uprchnout, schovat, existovali i tací, kteří v době tragédie nebyli přítomni v Javoříčku. Popravených bylo celkem 38 v rozmezí 15 až 76 let. Ženy a děti musely opustit svá obydlí a byly společně s dobyt看em vyhnány z osady. Následně bylo zlikvidováno celé Javoříčko pomocí granátů, domy byly zapáleny. Po této akci zůstala stát pouze škola, kaplička, jeden z domů a jedna stodola. Hodinu po poledni bylo pustošení obce u konce⁵⁷ (*obr. 5*).

Výše zmíněný Václav Vlček, který spolupracoval s partyzánskou skupinou, po útěku z nuceného nasazení se před německým komandem velmi prozřetelně ukryl v hromadě hnoje, následně utekl, a nakonec celou situaci jako jediný z bratrů

⁵⁶ Celým jménem Egon Otto Lüdemann se narodil 4. února 1910 ve Warzin v okrese Rummelsburg. Byl kriminálním komisařem gestapa v Brně s hodností SS-Untersturmführera. [Lüdeman Egon Otto. *Bibliografie dějin Českých zemí: Historický ústav AV ČR* [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/79905>]

⁵⁷JAKL, Tomáš. *Vypálení obce Javoříčko 5. května 1945*[online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vypaleni-obce-javoricko-5-kvetna-1945/>

přežil. Jeho dcera, Marie Vlčková, provdaná Čechová se po válce stala jednou ze stěžejních pamětnic v události tragédie Javoříčka.

Rodina Zapletalových, která také spolupracovala s partyzány, takové štěstí neměla. Marie Zapletalová zůstala po válce sama, bez manžela, se třemi dětmi. Její syn Jiří dnes také podává cenné výpovědi o situaci osudného dne 5. května 1945 (dnes zprostředkované na portálu *Paměť národa*).

Téměř ihned po tragédii, pouze o dva dny později, byl zbudován společný hrob pro zavražděné muže. Hrob byl vyznačen květinovým záhonem a ohraničen tyčkovým plotem a dřevěným křížem. Později byla k hrobu přistavena černě natřená maketa náhrobku s druhým křížem. Mezi lety 1946 až 1948 byla oblast zničené obce vyklizena a trosky odvezeny.⁵⁸ (*obr. 6*)

4.2.3 Javoříčko po válce

Krátce po válce se objevila iniciativa o znovuoobnovení zničené obce Javoříčko. Akce, kterou z velké části materiálně i finančně podpořili obyvatelé nedalekého Prostějova, byla podpořena i sbírkou ze zbytku země na popud tehdejšího Okresního národního výboru v Litovli. V létě téhož roku byl pak také pověřen prostřednictvím Zemského národního výboru v Brně architekt Miroslav Putna. Jeho úkolem bylo vypracovat směrný upravovací plán potřebný pro vydání výměru a ke stavební obnově. Na základě tohoto plánu byl realizovaný projekt znovuvýstavby obce v letech 1948 až 1953.⁵⁹

Jak uvádí Erich Šefčík⁶⁰ první výměr o stavební obnově vydal Zemský národní výbor v Brně v září 1946 a nařizoval obnovu, o níž se zmiňoval i tehdejší tisk⁶¹ (*viz v dalších kapitolách*). Jednalo se o čtyři zemědělské usedlosti, dvacet jedna dělnických domů, obecní dům, školu, hotel, kapli a okresní silnici s mostem

⁵⁸ Zemský archiv v Opavě, *PHDR. ERICH ŠEFČÍK 1968 – 2004*, NAD 2860, č. pom. 1686, inv. č. 25

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Státní okresní archiv v Olomouci, *BEDŘICH HOLCZER 1922-1969*, NAD 1648, č. pom. 1995, inv. č. 1

přes potok. Tento výměr však zdaleka nebyl skutečně realizován a později byl omezen na dva dvojdomky, sedm samostatných domů, silnici, kanalizaci, vodovod a památník zavražděným. Dále Šefčík uvádí důležitou poznámku pro zaměření mé rešerše, a to tedy že se „*litovelský národní výbor snažil získat pro Javoříčko statut válkou zničené obce, jaký měly např. Lidice či Ležáky*“. Tato skutečnost vedla k tomu, že ačkoli plán výstavby byl navržen, sbírky, které měly zajistit znovuoobnovu obce, nemohly náklady pokrýt. Je zde vidět, že pozornost byla upřena na vyhlazené obce v Čechách. Javoříčko se tak dostalo do pozadí.

Projekt mohl pokročit až v červnu roku 1947, kdy byl získán nejen statut válkou zničené obce, ale také finanční podpora ve výši dvaceti dvou milionů československých korun z prostředků akce UNRRA⁶². I přes problémy, jako byl nedostatek materiálů, pracovních sil a některá upjatá rozhodnutí, v roce 1950 již existovaly základy všech plánovaných domů. Obyvatelé se mohli nastěhovat o rok později, dobudování obce trvalo až do roku 1953.

V roce 1950 byla vyhlášena soutěž na vybudování památníku (*obr. 7*) 38 obětím, ve které zvítězil akademický sochař Jan Tříška a společně a Miroslavem Putnou v duchu socialistického realismu vybudovali sousoší šesti postav⁶³ (*obr. 8*).

4.3 Valašské obce a osady

4.3.1 Ploština

Ploština, Prlov i Vařákovy osady jsou si blízké nejen svou polohou, ale i některými důvody výběru těchto obcí a působením stejných osob, které se na likvidaci domů a vraždění obyvatel podíleli. Nacházejí se, na rozdíl od Zákřova a Javoříčka v oblasti Valašska, v kraji Zlínském. Chronologicky události zapadají mezi akce v Zákřově a Javoříčku.

Osada Ploština (*obr. 10*) je dnes asi pravděpodobně nejznámější z této trojice, snad i proto, že byla prvním místem z tohoto trojlístku, kde k tragédii došlo. Nacházela se na taktéž na Moravě, v tomto případě v oblasti Valašských Klobouk

⁶² VYHLÍDAL, 2005, s. 7

⁶³ Dodnes připomíná javoříčskou tragédii a je místem pietních akcí.

jako část obce Drnovice. Dnes toto místo již jako obývaná oblast neexistuje, podobně jako bychom nenašli současné obyvatele Vařákových pasek, pouze obec Prlov dnes stojí.

4.3.1.1 Příčiny vyhlazení Ploštiny

Oblast Valašska byla svými přírodními podmínkami velmi vhodná pro působení partyzánských jednotek. Nalézají se zde Beskydy, Bílé Karpaty, Vizovické vrchy i četné lesy, to vše nedaleko slovenských hranic. Z těchto důvodů do této oblasti směřovalo několik výsadek sovětských parašutistů s cílem protinacistického odboje. Tyto jednotky se pohybovaly právě v oblasti Ploštiny a Prlova, kde působila i 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova⁶⁴. Ta byla od druhé poloviny roku 1944 jednou z nejdůležitějších odbojových skupin. Její jádro tvořil výsadek ze srpna 1944 ze Slovenska nedaleko Martina⁶⁵. Velitelem byl poručík Ján Ušiak, náčelníkem štábu kapitán Darjan Bajanovič Murzin (*obr. 9*), který se po listopadové obkličovací akci „*Tetřev*“⁶⁶, kde zemřel Ušiak, postavil do čela jednotky⁶⁷. Partyzánská brigáda během svého působení

⁶⁴ KOPEČEK, Pavel. *Cílem byla svoboda: odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v období nacistické okupace v letech 1939-1945*. Praha: Epoque, 2015. Erudica, s. 252 – 253

⁶⁵ Město Martin leží v Žilinském kraji severovýchodně od Bratislavy.

⁶⁶ Po vypuknutí Slovenského národního povstání se zvýšily nepokoje, které zapříčinili obyvatelé Protektorátu společně s partyzánskými výsadek. Kromě nárůstu počtu poprav, které byly jako reakce na odpor provedeny na příkaz Karla Hermanna Franka, došlo i k přípravám akce, jejíž krycí jméno bylo „*Tetřev*“. V listopadu 1944 bylo nasazeno přibližně třináct tisíc mužů z Wehrmachtu pod velením Hanse Windeckeho a 21. policejního pluku SS v čele s Georgem Attenbergerem. K nim se připojily i další členové speciálních komand nebo příslušníci zbraní SS. Zprvu bylo obtížné na partyzány vůbec narazit. Po několika střetech bylo v celkové bilanci zraněno nebo zabito více civilistů, než partyzánů a celá akce tak nebyla příliš úspěšná. [Protipartyzánská operace Tetřev. *Druhá světová válka*[online]. [cit. 2019-06-09]. Dostupné z: <https://www.druhasvetova.com/?p=partyzani/Protipartyzanska-operace-Tetrev>]

⁶⁷ ŠAMAJOVÁ, Martina. *Tragédie Ploštiny v kontextu veřejného povědomí a využitelnost tohoto tématu v edukačním procesu*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI PEDAGOGICKÁ FAKULTA, s. 15

spolupracovala s mnoha místními odbojovými skupinami. Celkově se na východní Moravě vyskytovalo přibližně 1300 partyzánů. Hlavním centrem se stala právě oblast Ploštiny a nedaleko vzdálené paseky Ryliska. Po sloučení partyzánských skupin se do čela postavil Alexandr Kotliarov. Jeho zástupce Nikolajev Nikolajevič Kostin⁶⁸ ho nahradil po smrti při střetu v Leskovci, kde na počátku dubna 1945 došlo k vypálení Juříčkova mlýna a zavraždění těch, kteří jej obývali – mlynáře, jeho ženy a tři dětí. Důvodem bylo poskytování úkrytu partyzánským jednotkám 1. československé brigády Jana Žižky z Trocnova včetně samotného Murzina. Během akce bylo kromě Kotliara zavražděno několik dalších partyzánů.

Na základě formování partyzánského odboje došlo k vytvoření hustší sítě gestapa i přepadových jednotek Wehrmachtu určených k odhalení partyzánů. Největší roli sehrála jednotka ZbV Komanda 31 působící na Zlínsku a sídlící ve Vizovicích. V čele stál Erich Wienecke, držitel zlatého odznaku NSDAP⁶⁹, který řídil skupiny zarytých vojáků SS. Na Moravu přišli z oblasti Maďarska, kam se odsunuli po boji s jugoslávskými partyzány. Úkolem Wieneckovy jednotky bylo zajišťovat oblast Valašska, kontrolovat lesy a likvidovat odboj, což často končilo smrtí civilistů, kteří s partyzány neměly žádnou spojitost⁷⁰.

Druhou důležitou jednotkou pro osud Ploštiny (a také Prlova) byl útvar Josef, taktéž sídlící ve Vizovicích. Vznik lze datovat na podzim 1944 do oblasti Slovenska. Do prostoru východní Moravy se přesunul v závěru března 1945.

⁶⁸ ŠAMAJOVÁ, 2014, s. 16

⁶⁹ Zlatý čestný odznak NSDAP či někdy uváděný jako Zlatý stranický odznak vznikl již v listopadu 1933 na základě výnosu Adolfa Hitlera. Mohl být udělen všem, jejichž členské číslo začínalo 1 a členy byly bez nepřerušování až do založení odznaku. Zájemce si o odznak musel zažádat. Od roku 1937 však bylo zavedeno i čestné udělování významným či váženým osobám, které nemusely být členy NSDAP (např. ze spřátelených států). Na odznaku se nacházelo pořadové číslo, iniciály Adolfa Hitlera a datum, kdy byl udělen (vždy 30. ledna). [Zlatý čestný odznak NSDAP. *Warcross* [online]. 02nd January 2018 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: <http://www.warcross.cz/wordpress/?p=7046>]

⁷⁰ *Život a historie vypálených obcí, aneb, "Znáte nás?".* Česko: [nakladatel není známý], 2014, s. 46

Jednotka patřila pod Stíhací svazy SS, jímž velel Otto Skorzeny. Primárním cílem byl výcvik bojovníků proti partyzánům, jemuž velel dr. Walter Pawlofski, jeho zástupcem se stal Kurt Werner Tutter (*obr. 11*). Před odchodem na Moravu se skupina účastnila několika masakrů odbojových jednotek v oblasti Slovenska. Nacisté tušili na základě předchozích zkušeností, že rozvrat partyzánů od místního obyvatelstva nebude snadný, proto došlo k nasazení placených konfidentů gestapa se snahou zlikvidovat odboj zevnitř⁷¹.

Tím prvním byl František Machů pocházející ze Zlámance v okrese Uherský Brod. Jeho krycí jméno bylo Pospíšil a spolupracoval se zlínským gestapem. Jeho kolegou se stal Oldřich Baťa (*obr. 12*) s krycím jménem Kováč. Po události, kdy Baťa utekl ze zaměstnání, v němž uvolnil brzdy železničních vagónů a způsobil nehodu, se setkal s Machů, který ho přivedl k dobře placené práci u gestapa. Jejich společným úkolem bylo kontaktovat partyzány v Ploštině a zjistit cenné informace o jejich fungování. K partyzánům pronikli na jaře 1945. Na základě přičinění právě spolupracovníků gestapa (dodnes není přesně jasné, o koho se jednalo) došlo na počátku dubna k vypálení Juříčkova mlýna, úkrytu a ilegální tiskárny partyzánů. Rodina včetně dětí byla povražděna a spálena. Chování partyzánů však také vzbuzovalo mezi obyvateli obavy. Jejich přehnané upozorňování na svou činnost či věčně opilé chování, během nějž často ničili majetek nebo vraždili, ohrožovalo i ty, kteří jim nezištně pomáhali a zásobovali je.

4.3.1.2 Osud Ploštiny

Definitivním krokem k likvidaci Ploštiny bylo působení Bati a Machů v této oblasti. Na základě smyšlené historky o útěku před Němci byli přijati mezi oddíl partyzánů, a to i přesto, že pro některé členy byli podezřelí. 18. dubna informovali komisaře gestapa a tentýž den zběhli z přidělené hlídky ke Stíhacímu oddílu a Skorzenyho jednotce prozradili členy odboje. Hned následující den se zapojili členové oddílu Josef a prohledávali okolí Ploštiny společně s Baťou a Machů. Během průzkumu při střetech zavraždili několik mužů. Poté, co se partyzáni

⁷¹ ŠAMAJOVÁ, 2014, s. 25

dozvěděli o přítomnosti SS, uprchli. Ještě tentýž den bylo nařízeno potrestání Ploštiny, kterou 19. dubna jednotky SS obklíčili a začali osadu likvidovat. Nacisté brzy zjistili, že žádní partyzáni v Ploštině nejsou, ale i tak v akci pokračovali. Zapalovali jednotlivé domy, v nichž postupně uhořelo dvacet tři mužů a také jedna těhotná žena. Jediný, který unikl z ohně byl Jan Machů, ten později také vypovídal. Zbylí muži, kteří nezahynuli v ohni, byli zatčeni a František Machů pak označoval ty, kteří byli členy odboje. Z celkového počtu deseti domů zbyly po tragédie jen dva v oblasti Rylisek⁷². Baťa se do akce zapojil také, ale i dle jeho slov, které vypověděl po válce, s menším podílem než Machů.

4.3.1.3 *Poválečné události*

Většina pozdějších materiálů a události vychází z publikace, která vznikla krátce po válce s názvem *PLOŠTINA ŽALUJE!*⁷³. Autorem je Vladimír Růčka, kněz působící v nedalekém Újezdě, který se během druhé světové války zapojil do odbojové činnosti. Svoji aktivitou pomáhal ukrýt několik partyzánů, jimž poskytl základní zdravotní péči po střetech s nacisty. I přesto jeho aktivita nikdy nebyla prozrazena a o událostech, které proběhly v nedaleké Ploštině sepsal na své náklady tuto cennou knihu. Hovoří zde mimo jiné o působení partyzánů před vypálením Ploštiny, ale převážná část je věnována osudům lidí během akce s přispěním výpovědi Jana Machů. Růčka zmiňuje i nepatřičné chování německých jednotek, které po událostech pořádaly na počest likvidace Ploštiny okázalé hody.

Samotný název knihy vychází ze zprávy, která se kromě fotografií obětí, které během řádění nacistů byly zavražděny, objevila po první vzpomínkové tryzně 19. srpna 1945 u pozůstatku jednoho z domů. Stálo v ní „*My z Ploštiny, upálení 19. dubna 1945 německými vrahy, žalujeme!*“

⁷² ŠAMAJOVÁ, 2014, s. 26

⁷³ RŮČKA, V. Ploština žaluje! Újezd u Vizovic: P. Vladimír Růčka, 1947

Ačkoli po válce bylo v oblasti Ploštiny postaveno několik domů, nikdy už v nich žádní stálí obyvatelé nežili. Jako připomínka zde byl v roce 1975 vystavěn monumentální pomník (*obr. 13*).

4.3.2 Prlov

Podobný osud spojuje všechny vypálené moravské obce, událostmi má ale Ploština a Prlov blíže než kterékoliv jiné. Stejně jako předchozí osada se Prlov nalézá v oblasti Valašska, konkrétně v okrese Vsetín spadajícím dnes do kraje Zlínského. A však na rozdíl od Ploštiny Prlov i v současnosti existuje.

4.3.2.1 Z Ploštiny do Prlova

Také v oblasti Prlova můžeme hovořit o působnosti partyzánského odboje. Události, které zde proběhly, navázaly prakticky bezprostředně na ploštinskou tragédii. Souvislost mezi těmito akcemi je nejenom časová, ale především se jedná o další postup proti partyzánskému odboji prostřednictvím stejných jednotek. Speciální oddíly Skorzenyho měly zprávy nejen o odboji v Ploštině, ale také v Prlově, pro jehož obyvatele byly důsledky tohoto odhalení podobně fatální. Prlovskou tragédií pozvolna pokračovala likvidace partyzánů, kteří se v oblasti Valašska objevovali. Ploština byla odstrašujícím příkladem odplaty za partyzánský odboj a je sporné, zda si obyvatelé Prlova uvědomovali, že i je by mohl potkat stejný osud⁷⁴.

I zde se zapojily převážně dvě důležité jednotky, a to komando SS ZbV 31 v čele s Erichem Wieneckem, již zmíněným držitelem zlatého odznaku NSDAP a také opět SS-jagdgruppe 232 známá jako Josef, speciální stíhací svaz, spadající pod velení Skorzenyho s dvěma významnými představiteli, konkrétně Walterem Pawlofskim a Kurtem Wernerem Tutterem. Druhý jmenovaný byl proslulý svými

⁷⁴ SVITÁLKOVÁ, Karolína. *Vypálení Ploštiny a Prlova a jejich odraz v činnosti MLS v Uherském Hradišti*. Brno, 2017. Magisterská diplomová práce. Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, s. 36

nelidskými a zákeřnými metodami na Slovensku i na území Moravy. Oba byli před válkou vysoce vzdělanými muži⁷⁵.

Ke střetům s partyzány došlo několikrát, zatčen byl také Alois Oškera⁷⁶, který pod tlakem a výhrůzkami prozradil cenné informace o pomoci prlovských obyvatel zdejšímu partyzánům, čímž s velkou pravděpodobností zavdal příčiny, proč se o likvidaci Prlova začalo jednat. Tři dny po akci v Ploštině začali představitelé ZbV komanda 31 a jednotky Josef jednat o informacích, které doposud nashromáždili. Protože nebyli dostačující, byli vysláni falešní zvědové, podobně jako Machů a Baťa, s cílem získat detaily o působení partyzánů. Při cestě narazili na dvě osoby. Tím první byl Oldřich Kovář pocházející z Bartějova a tou druhou, po válce velmi často uváděnou, Marií Růskovou. Ti alespoň částečně uvěřili smyšlenému příběhu a touze přeběhnout k partyzánům, podali jim základní informace a nabídli pomoc při kontaktu s partyzány. Není jasné, kde se setkali, nicméně jisté je, že přímo do Prlova nepřišli, tím by se vystavili přílišnému riziku, které se některým dalším domnělým dezertérům vymstilo a zpět do své jednotky se již nevrátili. Na základě získané zprávy, kterou podali, bylo o osudu Prlova rozhodnuto.

V brzkých ranních hodinách 23. dubna 1945 došlo k obklíčení obce a přípravě akce, která začala kolem páté až šesté hodiny ranní. Způsob, jakým takovou akci provést, si vrchní představitelé vyzkoušeli na Ploštině před necelým týdnem, a tak měli průběh usnadněn. Obyvatelé byli vyhnáni z domů a postupně vyslýcháni Pawlofskim a Tutterem v místním hostinci s využitím donucovacích metod včetně mučení a týrání vyslýchanych osob. Využívali svou nadřazenou pozici a zastrašovali přítomné výhrůzkami smrti. Příslušníky komanda 31 a jednotky Josef doprovázel i dříve zatčený mladý partyzán Alois Oškera a maďarský důstojník. Oškera poznamenaný dřívějším týráním a krutým vyslýcháním byl přítomen u identifikace partyzánů, kteří se v Prlově nacházeli.

⁷⁵ CÍLEK, Roman. *Den, kdy udeřilo zlo: prlovská tragédie, 1945. 2.*, dopl. vyd. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 99

⁷⁶ Tamtéž, s. 93

Na oplátku mu bylo přislíbeno, že po skončení akce bude jeho rodina ušetřena smrti.

Mnoho mužů i žen bylo po výsleších zavražděno, celková bilance zemřelých je deset mužů a pět žen, jejichž těla byla vhozena do zapálených domů, z nichž samozřejmě před likvidací hlavní aktéři odejmuli cennosti. Identifikováni byli tři partyzáni – Ondráček, Heto a Štach, kteří byli nejprve brutálně mučeni a později oběšeni. Prlovský občan Jiří Turýn byl pověřen odvedením dobytka do Vizovic k německým jednotkám. On i Alois Oškera a jeho rodina byli zavražděni, ačkoli se tomu nestalo v Prlově. Jejich těla byla nalezena ve společném hrobě u vizovického parku. Po těchto událostech byla část jednotky Josef rozpuštěna, členové byli nasazeni na jiné úkoly, a po válce většina prozrazena a zatčena (*obr. 14*).

4.3.2.2 Prlov po válce

V červenci roku 1945 zde byl umístěn pomník, který nese jména obětí dubnových událostí. Vystaveny byly, podobně jako v Ploštině, nové domy, z nichž ale postupně vznikla také znovu obývaná obec. Z obce se stala jedna z prvních v oblasti, kde vzniklo JZD a pod stranickou ideologií žila dále⁷⁷.

4.3.3 Vařákovy paseky

Poslední z trojice valašských obcí a osad jsou Vařákovy paseky. Polohou byla blízká oblast Ploštině i Prlovu, důvod likvidace zde ale přímo s těmito dvěma místy nesouvisel. K tragédii došlo téměř těsně před osvobozením oblasti a před koncem druhé světové války v Evropě. Hlavním hybatelem vražd a ničení byl právě blížící se konec a obavy z něho, které měli nacističtí představitelé. Bylo jasné, že osvobození je nevyhnutelné a zprávy o blížící se Rudé armádě došly i na samotu do osady Vařákovy paseky. Tlak, který na Němce armáda vyvíjela, je přiměl k ústupu a tvorbě radiových stanic ke komunikaci.⁷⁸

⁷⁷ CÍLEK, Roman. *Smrt na prahu života: prlovská tragédie 1945*. Ilustroval Luděk ŠVORC. Ostrava: Profil, 1985, s. 114

⁷⁸ SVITÁLKOVÁ, 2017, s. 38

V této oblasti se ale stále pohybovali také partyzáni z 1. československé brigády Jana Žižky z Trocnova, kteří se po oslavách blížícího konce války ráno 2. května střetli s Němci, kteří dorazili na paseky se svou technikou. Zemřeli tři ze čtyř německých příslušníků a jeden z partyzánů. Z této nešťastné události uprchl jeden z radistů a svému nadřízenému podal zprávu o této akci. Ze strachu po událostech v Ploštině a Prlově obyvatelé Vařákových pasek raději odešli do lesů, partyzáni do okolních obcí. Zde čekali, zda bude následovat odplata, ale vzhledem k nepříznivému počasí a zmírněným obavám v důsledku vidiny osvobození, se navrátili zpět do svých obydlí.

Na Vařákových pasekách však již byli připraveni členové bývalé jednotky Josef, která, ač se po prlovské tragédii rozštěpila, se na Valašsku stále ještě částečně vyskytovala. Většinu pasekářských domů vypálili, obyvatele zajali a vyslýchali v blízké Valašské Polance. Přesto, že pasekáři za pomoc partyzánům, kterou nepřiznali, byli odsouzeni k smrti, k oběšení všech obyvatel nakonec již díky osvobozovacím akcím nedošlo. Zabití byli pouze tři muži a jedna žena v obci Hošťálková.⁷⁹ (*obr. 15*)

⁷⁹ SVITÁLKOVÁ, 2017, s. 39

5. Vývoj proměn vypálených obcí ve vědecké a populárně naučné literatuře

V průběhu téměř 75 let od událostí posledních měsíců války v roce 1945 vzniklo několik titulů, věnujících se problematice vypálených obcí. Vliv ideologie zasáhl vývoj odborné i populárně naučné literatury. Pro porovnání jsem vybrala a chronologicky seřadila díla, která jsou zaměřena přímo a pouze na jednotlivé osudy obcí, ale i ta, která se této problematice dotýkají pouze svou částí. Mnoho z nich má zjevné poselství propagandy, u některých je ukryta mezi řádky zamlčením událostí, osob či skutečných příčin tragédie. Politický vývoj tak měl z velké části vliv i na zachycení některých podstatných informací a milníků, které dodnes chybí v úplnosti příběhů.

5.1 Zákřov

Publikací, které se vztahují k událostem v Zákřově, nevzniklo od tragédie mnoho. V této kapitole bych ráda zmínila ty, které přinesly do vnímání Zákřova jiné poznatky, případně přispěly k objasnění některých dílčích událostí celé tragédie.

5.1.1 *Hlasy z hořících domů – Hodokvas smrti na počest fűhrerových posledních narozenin*

Autorem příspěvku ve sborníku *Hlasy z hořících domů*⁸⁰ je Roman Cílek⁸¹. Nejedná se o dílo z pera historika, nicméně v mnohém přináší nový vhled do událostí. V některých případech se autor s jistotou odkazuje na historické prameny, co ale považují obecně za velký nedostatek celého sborníku, je absence zdrojů, ze kterých, autoři pro vytvoření všech příspěvků čerpali. Není možné ověřit, zda se jedná o věrohodný a validní zdroj. Nicméně i přes výhrady je tato

⁸⁰ CÍLEK, Roman. Hodokvas smrti na počest fűhrerových posledních narozenin. In: CÍLEK, Roman, Přemysl VEVERKA a Karel RICHTER. *Hlasy z hořících domů*. Praha: XYZ, 2011, s. 253 – 277

⁸¹ Roman Cílek, rodák z Českých Budějovic, je jedním z nejpopulárnějších autorů literatury faktu, i autorem detektivní prózy. Oblastmi jeho zájmu jsou především novodobé dějiny a otázka zločinu a trestu. [Roman Cílek. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z:

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/roman-cilek-430>

publikace materiálem, který má podíl na formování kolektivní paměti nejen Zákřova.

Absence uvedení pramenů je patrná již v jedné z prvních vět. Např. Cílek uvádí, že v exhumačním lékařském protokolu z 12. května 1945 je zaznamenáno, že „*zprerážených kostí se na místě hromadné vraždy našlo velmi mnoho, stojí však za zaznamenání, že se mezi pozůstatky devatenácti obětí, z nichž část byla upálena zaživa, nenašla ani jedna neporušená stehenní kost*“⁸², nicméně odkaz na konkrétní zdroj zde chybí. U této věty také není vysvětleno hlubší uvedení, proč je vlastně citována a proč autor uvedl právě tuto myšlenku.

Počátek příspěvku o Zákřově je věnován napětí konce války, kdy oblasti Olomoucka, Přerovska a Hranicka očekávaly postup Rudé armády na území Protektorátu, a tlaku, který byl vyvíjen na partyzánské jednotky. Prostřednictvím odbojových skupin se autor dostává až ke kozáckému praporu Feurmittel do oblasti Přerova. Místní události se prolínají s celoevropskou politikou. Jak autor uvádí⁸³, kozácké oddíly se chovaly v oblasti Velkého Újezdu a Tršic velmi neurvale, čímž velmi zvyšovalo negativní povědomí o německých příslušnících a pobuřovalo také příslušníky přerovského gestapa, kteří se kozáky snažili nasměřovat především na protipartyzánské akce, což se také nakonec povedlo pod vedením příslušníků gestapa Gepperta a Hykadeho.

V následující pasáži⁸⁴ je osvětleno formování oddílu Juraj, který byl hlavním cílem praporu Feurmittel. Za centrum nejenom oddílu Juraj, ale i několika dalších partyzánských jednotek kozáci stanovili Tršice. Členové oddílu Juraj nefungovali příliš opatrně a o jejich působení v oblasti nemohlo být pochyb. Kromě rabování běžně vraždili nepohodlné. Mezi lidmi se začaly šířit zprávy, že do oblasti přijeli vlasovci. Jak jsem již výše zmínila, tento mýtus se prolíná i do současného povědomí, ale jedná se pouze o nepřesnost a záměnu s kozáckým praporem.

⁸² CÍLEK, 2011, s. 253

⁸³ Tamtéž, s. 256

⁸⁴ Tamtéž, s. 257

Ti byli sice formálně přiřazeni k ROA, ale reálně se jednalo spíše o gestapo. Protože situace v oblasti začínala být neúnosnou, byli vysláni zvědové, kteří lstí získali jména partyzánů.

K samotné tragédii autor uvádí⁸⁵, že ze Zákřova pocházelo jedenáct mužů, kteří byli odvedeni, zbylý počet byly obyvatelé z blízkého okolí, z nichž 19. dubna byli propuštěni ti, kteří byli starší padesáti let. Téměř žádný z nich se však ničím neprovinil, mezi zatčenými byli i muži, kteří pobývali v Zákřově na návštěvě. To vše bylo kryto hlášením Gepperta, že partyzáni napadli kozáky a musela být použita odvetná opatření (ačkoli se o útok partyzánů nejednalo). V den padesátých šestých narozenin Adolfa Hitlera byli brutálně mučeni, někteří zavražděni (což uvedli Geppert a Hykade u výslechu) a následně odvezeni do dřevěné boudy, v níž byli upáleni.

Závěrečná část je věnována Ottu Wolfovi, chlapci, který si od roku 1942 psal svůj deník. Jak autor uvádí, začal ve velmi podobném období jako dnes mnohem populárnější Anna Franková v Amsterdamu. V době, kdy byly vypáleny Lidice a schylovalo se ke konci Ležáků. Poslední zápis si napsal 12. dubna - „*Prý je tady plný les vlasovců...honí partyzány*“⁸⁶. Po odvedení a smrti Otty Wolfa v deníku pokračovala jeho sestra Felicitas, která vystihla i odvedení bratra z vesnice a následné skrývání rodiny. Bohužel Wolfův deník nedosáhl nikdy takové popularity jako zápisky Anny Frankové.

5.1.2 Cílem byla svoboda

Také část publikace *Cílem byla svoboda*⁸⁷, autora Pavla Kopečka je zaměřena na události dubna 1945 v Zákřově s důrazem na odbojovou činnost partyzánských jednotek. Jedná se o publikaci mající základy v historických pramenech s cílem objektivního přístupu k partyzánské činnosti na Moravě. Přibližuje osudy skupin, které se v oblasti vyskytovaly, především ale osobu Josefa Jakeše, původně člena

⁸⁵ CÍLEK, 2011, s. 262

⁸⁶ Tamtéž, s. 266

⁸⁷ KOPEČEK, 2015

pozorovatelské jednotky, který založil nový oddíl Juraj. Název vycházel z krycího jména, které Jakeš používal. Jak jsem již výše uvedla, Juraj se z velké části zformoval z původní odbojové organizace Lvíce, z níž pocházel i Jakešův zástupce František Rakušan. Ti, co se přímo členy nestali, s oddílem ale často spolupracovali. Kopeček doplňuje informace⁸⁸ o Juraji i zmínkami o akcích, které jeho členové provedli a spojitostech s výsadkem sovětské NKVD v čele s Anatolijem Anakinem.

Odbojová činnost byla prováděna v oblasti Tršic a Velkého Újezdu. Nasazení kozácké jednotky ve Velkém Újezdu ale partyzány natolik vyděsilo, že se rozhodli přesunout do Čelechovic a na Prostějovsko. Během této cesty přepadli četnickou stanici ve Vacanovicích a okradli obyvatele Tršic o zbraně, čímž na sebe znovu upozornili. Následovalo již zmíněné vyslání falešných partyzánů z řad kozáků a gestapa a poté jejich střet s Antonínem Glírem, jenž jim prozradil cenné informace o oddílu Juraj. Ačkoli Zákřov nebyl jádrem partyzánů, obyvatelé o nich povědomí měli. Do akce se zapojil i Miroslav Pospíšil, také partyzán, člen jednotky Javor⁸⁹, který vedl schůzku místních s nepravými odbojáři. Z obce se také jednání účastnil Oldřich Ohera, který na popud Pospíšila, který tušil, že se nejedná o partyzány, posunul další schůzku na 18. dubna. Tato informace ale neměla na následující situaci žádný vliv – Zákřov byl obklíčen, akce byla podpořena velitelem přerovského gestapa a kozáci byli pověřeni k průzkumu obce. Vybraní muži mučeni a následně jejich těla upálena v boudě dřevařů. Následující den měla německá policie zahladit stopy.⁹⁰

Kromě příčin a průběhu akce je největším přínosem této publikace autorovo zhodnocení důsledků a následků, které celá akce měla. Otázka, kterou jsem si pokládala i já během shromažďování materiálů o Zákřově, byl důvod tak rychlé

⁸⁸ KOPEČEK, 2015, s. 273

⁸⁹ S příchodem 1. československé brigády do oblastí Přerovska se masivně formovaly nové protinacistické odbojové skupiny, z nichž jedna je právě Javor. [KOPEČEK, 2015, s. 257]

⁹⁰ Tamtéž, s. 277

likvidace téměř náhodných mužů. Kopeček přichází s možností⁹¹, že důvodem byl především neúspěch původního záměru dopadnout odboj. Ačkoli ve zprávě pro nadřízené byl uveden i přímý střet a ohrožení od partyzánů, k dopátrání těch skutečných se kozáci nedostali. Druhým z důvodů likvidace obyvatel, a to nejen Zákřova, ale všech podobně postižených míst na Moravě, bylo oproštění se od strachu před vzbouřením českého obyvatelstva. V závěru války, kdy bylo zřejmé, že osvobození Moravy se blíží, neměli nacisté příliš co ztratit, a možná také proto je hojnost ničení moravských osad a obcí v této době tak velká. Autor uvádí⁹², že oficiální vina byla připsána Bedřichu Hodulíkovi, který byl po skončení války potrestán doživotním vězením. Ačkoli byl zapleten do mnoha akcí, jednalo se o muže stojícího spíše na opačné straně, než byli partyzáni. Byl spolupracovníkem Vlajky⁹³ a ačkoli v Zákřově v době tragédie byl a kozáci ho společně s ostatními zajali, nakonec byl propuštěn, právě z důvodu jeho kolaborantské činnosti, o níž gestapo vědělo.

Oddíl Juraj se už do oblasti Zákřova nevrátil. Z původních členů a spolupracovníků zde zůstali dva parašutisté Anatolij Anakin a Vasil Senkievič patřící k NKVD. Kozáci, i přes oficiální dopadení partyzánů, stále pátrali v okolí Zákřova, ale bezúspěšně. Obyvatelé poučení tragédií Zákřova už nedopustili prozrazení dalších informací i přes četné provokace. Pouze jediná pravdivá informace, která se ke kozákům dostala, byla zpráva o schůzce Anakina a členů olomouckého odboje. Několik kozáků při ní bylo postřeleno, Anakin a část dalších partyzánů uprchla. Ti, kterým se to nepodařilo, byli dopadeni a popraveni a hostinec v Přestavlkách, kde schůzka proběhla, byl zapálen. Po následném pátrání byli zatčeni ještě další odbojáři, kteří byli taktéž popraveni.

⁹¹ KOPEČEK, 2015, s. 278

⁹² Tamtéž

⁹³ Vlajka byla krajně pravicové hnutí v Československu a později Protektorátu Čechy a Morava.

5.2 Javoříčko

V počtu titulů je Javoříčko zastoupeno znatelně více než Zákřov. Díla vznikala téměř ve všech obdobích od konce války až do současnosti, a tak lze nejlépe demonstrovat průběh vývoje vnímání událostí.

5.2.1 Zkáza Javoříčka

Autorem publikace *Zkáza Javoříčka*⁹⁴ je K. B. Michalov (vlastním jménem Karel Bartuška) a jak kniha již v podtitulku avizuje, jedná se o dokument o „*utrpení českého lidu z historického roku, kdy skončila druhá strašná válka*“. Je to pravděpodobně první dílo, které se věnovalo této události, protože vznik je datován do října roku 1945, tedy jen několik měsíců od samotné tragédie.

Jazyk, kterým je tato kniha psána, je květnatý a poetický, práce nepůsobí dojmem historické odbornosti, faktem ale je, že na základě předmluvy autora přináší výpovědi různých přímých či nepřímých účastníků v období bezprostředně po likvidaci Javoříčka doplněných několika fotografiemi. V úvodu autor čtenáře seznamuje s podobou pomníku, který krátce po válce vznikl. Popisuje jeho výzdobu a uvádí i nápis pod křížem u masového hrobu javoříčských obětí⁹⁵.

Celá publikace je strukturovaná jako procházka obcí a setkávání s jednotlivými lidmi, kteří podávají autorovi výpověď o událostech. Silně protiněmecké ražení je zřetelné v celé knize, naopak vyzdvihováno je hrdinství některých aktérů květnových událostí. Za podstatnou pasáž pro pozdější obraz o Javoříčku považuji závěrečnou část⁹⁶, která nastiňuje nevyřešené a nezodpovězené otázky celé tragédie, vztahující se k tomu nejpodstatnějšímu pro přeživší i okolí, a to potrestání těch, kteří se na akci podíleli. V této době byl za hlavního organizátora považován Othmar Victora, který ale, jak se později

⁹⁴ MICHALOV, K.B. (Karel Bartuška), 1945.

⁹⁵ Přesná podoba nápisu: ZDE JE POHRBENO 38 NÁRODNÍCH MUČEDNÍKU, KTEŘÍ BYLI DNE 5. KVĚTNA 1945 POVRAŽDĚNI NĚMECKÝMI SS-MANY. (Při vystavění nového pomníku byl text pozměněn.)

⁹⁶ Tamtéž, s. 43

ukázalo, byl pravděpodobně v době likvidace obce mimo Protektorát⁹⁷. V pátrání po pachatelích autor zmiňuje také příslušníka SS Brüxe či Himmlera, kteří se měli objevovat na hradě Bouzov. Většina Michalovových úvah jsou ale pouhé domněnky. O partyzánech a podílu na události se autor pochopitelně nezmiňuje. Je samozřejmé, že některá fakta v této době krátce po událostech nebyla známá nebo objasněná, proto na čtenáře může text působit nevěrohodným a nekompletním dojmem.

V poslední části knihy⁹⁸ se autor pozastavuje nad národní poutí, která v Javoříčku proběhla 23. září, kdy si tisíce lidí přišly připomenout 38 zavražděných mučedníků v rámci pompézní akce. Čtenář tak může nabýt pocitu, že na takové místo se přeci nedá zapomenout, že takové místo se bude připomínat rok co rok, což vyjadřuje i závěrečná fráze „*Tiché modlitby a tichá předsevzetí! Učinili jsme je na národní pouti do Javoříčka ke hrobu 38 umučených českých lidí jako závazek na celý život...*“⁹⁹

5.2.2 Javoříčko, Morávka, Ploština, Mnich

O několik let později, konkrétně v roce 1953, vznikla sbírka památných míst českých zemí v boji proti fašismu¹⁰⁰ pod hlavičkou svazu protifašistických bojovníků¹⁰¹ v čele s autorem Vojtěchem Holečkem¹⁰².

⁹⁷ Michalov uvádí, že i někteří z těch, které v rámci své návštěvy Javoříčka měl možnost potkat, vyprávěli, že Victoru v osudný den zahlédli v obci. [MICHALOV, 1945, s. 43]

⁹⁸ Tamtéž, s. 47

⁹⁹ Tamtéž, s. 47

¹⁰⁰ HOLEČEK, 1953

¹⁰¹ Svaz protifašistických bojovníků byla organizace vzniklá v roce 1951, na kterou dnes navazuje doposud existující Svaz bojovníků za svobodu.

¹⁰² Autor Vojtěch Holeček žil v letech 1891 až 1969. Jedná se především o československého politika a meziválečného poslance Národního shromáždění v nacionalisticky orientované straně Národní sjednocení. Během první světové války působil v legiích v Rusku a po návratu na toto téma vytvořil i několik publikací, na nichž spolupracoval i s T. G. Masarykem. [Vojtěch Holeček. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z:

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vojtech-holecek-80373>

Rozdíl od předešlé publikace je jednoznačně patrný. Celá atmosféra této knihy je ovlivněna tehdejší politickou situací v duchu budování socialistického Československa, což se promítá nejen ve způsobu, kterým je psána, ale samozřejmě markantně také v samotném pojetí událostí. V úvodu pasáže věnované Javoříčku se nejprve Holeček věnuje přírodním podmínkám osady a následně složení obyvatelstva v předválečném období. Zdůrazňuje jejich lásku k místu, odkud pocházeli, i přes nepřízeň doby. Pro lepší nastínění autorova pojetí uvádím citaci – „*Jako hromový úder otřásla Javoříčkem jako celou československou zemí neočekávaná zrada mnichovské kapitulace, spáchaná západními kapitalistickými zeměmi a vlastní buržoasní vládou, která zákeřně zaskočila lid, hrdě připravený k obraně své vlasti....Před zraky javoříčských dělníků a rolníků se objevily přízraky dávné minulosti, kdy nedaleký, sotva 5 km od Javoříčka vzdálený hrad Bouzov býval loupežným hnízdem kořistného řádu a německých rytířů, kdy jeho žoldnéřské posádky drancovaly a pustošily okolní česká městečka a obce....*“¹⁰³

V následujících větách autor seznamuje čtenáře s několika až ideologicky vzorovými obyvateli Javoříčka. Prvním je starosta Milan Vlček, dělník pečující o vykořisťované obyvatelstvo, dále pak s Janem Eliášem, jehož obživu zajišťuje lidový zpěv především husitských chorálů¹⁰⁴. Neméně významnými jsou Augustin Zapletal a František Čulík, revolucionáři a velebitelé české práce¹⁰⁵. Značná část je věnována partyzánské jednotce oddílu Jermak a jeho působení v okolí Javoříčka. Jako hlavní příčinu celé vyhlazovací akce považuje Holeček „*podlou úlohu Vlasovců*“, kteří měli navázat kontakt s partyzány a ucházet se o vstup do těchto jednotek. Ti byli později zneškodněni, stejně jako manželka Othmara Victory v noci z 9. na 10. dubna. Prohlédnutí léčky, kterou gestapo připravilo na partyzány,

¹⁰³ HOLEČEK, 1953, s. 9

¹⁰⁴ Husitství se stalo pro komunistickou propagandu obdobím, ke kterému je nutno vzhlížet. Pravděpodobně proto autor Vojtěch Holeček zmiňuje husitské chorály v souvislosti s Janem Eliášem.

¹⁰⁵ HOLEČEK, 1953, s. 9

se tak stalo hlavním důvodem zničení Javoříčka. Komplikovanému osudu Hildy Victorové se ale Holeček více nevěnuje. Likvidaci obce připodobňuje k tragédii Lidic a Ležáků. Uvádí zde průběh ničení domů a vraždění lidí, kteří se v obci nacházeli. Závěr je zaměřen na politickou agitaci varující před zrůdným personifikovaným fašismem v čele s javoříčskou ženou Marií Zapletalovou¹⁰⁶. Upozorňuje, že, „z náruče imperialismu vyšel Hitler, z amerického imperialismu se rodí nový fašismus, barbarštější a vražednější, než byl hitlerovský fašismus, vražedný kat Lidic a Ležáků, vrah Javoříčka“¹⁰⁷ Úplným závěr nabádá všechny matky světa, aby se spojily a aby své děti přiměly k boji proti fašismu na celém světě.¹⁰⁸

Z výše uvedené charakteristiky knihy je zřetelný hlavní cíl eseje o Javoříčku, tedy politická propaganda, nikoli objektivní zhodnocení událostí, které 5. května 1945 otřásly moravskou obcí. Vojtěch Holeček nečerpá z historických pramenů, ale primárně z výpovědí přeživších a také z ideologicky zatížených materiálů. I přesto je publikace cenným zdrojem informací, nikoli tak z pohledu historického, ale především poukazuje na dobové pojetí událostí, tak, jak je vnímali obyvatelé Československa v první polovině 50. let 20. století i dlouho poté. Je tedy možné lépe pochopit proměny vnímání i v pozdějších obdobích, po konci komunistického režimu, kdy v paměti lidí často zůstal zakořeněn ideologický potenciál Javoříčka i jiných poznamenaných míst, který se rodil právě v průběhu 50. let 20. století.

5.2.3 Javoříčko „Moravské Lidice“

Titul *Javoříčko „Moravské Lidice“*¹⁰⁹ vznikl taktéž s politickou podporou k 50. výročí vzniku Komunistické strany Československa v roce 1971. Autorem

¹⁰⁶ Pozice pozůstalých žen v obcích postižených vyvražděním mužů byla specifická, Nejlépe to lze demonstrovat na kultu lidických žen, které se staly prostředkem politické propagandy.

¹⁰⁷ HOLEČEK, 1953, s. 19

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 20

¹⁰⁹ HOŘÍNEK, Vladimír. *Javoříčko - "Moravské Lidice": k 50. výročí Komunistické strany Československa*. 5., upr. vyd. Olomouc: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1971

je prof. Vladimír Hořínek a brožura opět vyšla zásluhou Českého svazu protifašistických bojovníků, tentokrát pod ONV v Olomouci.

Úvodem autor zasazuje události do historického kontextu bojů druhé světové války, včetně účasti partyzánských jednotek. Tím se dostává k partyzánské činnosti v oblasti Moravy a jednotkám Jermak a Furzenko (zde uvedeno se z) a také opět k angažování vlasovců, kteří měli zájem o zapojení do jednotek. Následuje výčet akcí, kterých se zmíněné jednotky zúčastnili, např. vybraní střeliva v Lošticích či odstřelování vojska u Palonína. V komparaci s předchozí publikací je zde politický vliv méně patrný a lépe ukrytý mezi řádky, nicméně stále se jedná o neodmyslitelný prvek v celé knize. Autor se opírá o historické informace, k nimž uvádí i literaturu a prameny ze kterých čerpal, což je jistým posunem od děl předchozích. Znovu ale můžeme narazit na problematiku partyzánských jednotek, která je nekriticky předkládaná čtenáři. Pokrokem ve zkoumání událostí dubna a května 1945 je zformování nového pohledu na Hildu Victorovou. Zde autor uvádí že *„účast na připravované léčce na partyzány v Javoříčku byla mylně přisouzena též manželce lesního správce Viktorý, která s partyzánským hnutím sympatizovala. V souvislosti se zločinnou nástrahou a zradou fašistů i ona se dvěma dětmi ztratila život. Myslivna, kde s dětmi bydlela, byla zapálena, avšak zásahem občanů neshořela.“*¹¹⁰. Ačkoli nejsou uvedeny všechny okolnosti této události, lze zmínku o podílu Victorové na akci považovat za posun v pochopení vývoje akce i za přerod ve vnímání historických skutečností.

I v tomto díle je Javoříčko velmi často označováno jako *„Moravské Lidice“*, ostatně zde toto pojmenování s politickým podkresem nalezneme i v samotném názvu. Návaznost na tehdy politicky propagované Lidice, které se staly symbolem nacistické krutosti a komunistické ideologie při poválečné výstavbě (která mnohdy nebyla natolik ideální, jak byla prezentována) měla pravděpodobně Javoříčko dostat do většího povědomí, v němž byly právě samotné Lidice.

¹¹⁰ HOŘÍNEK, 1971, s. 18

Hořínek, stejně jako autoři předchozích publikací, uvádí události 5. květen 1945 v kontrastech. Ráno nastal „čistý den – radostný v očekávání nadcházející svobody – líbezný v paprscích velkého jarního slunce“, do nějž „jako lýtý nelítostný blesk“¹¹¹ zasáhly následné události. Následně se věnuje postupné likvidaci obce a osudům vybraných obyvatel. V samotném závěru neopomíná vyzdvihnout činy partyzánské jednotky Jermak, jejíž členové v posledních bojích druhé světové války trestali prchající Němce a oslavovali příchod Rudé armády.

5.2.4 Javoříčko varuje

Čtyřicet let od tragédie v Javoříčku byla vytvořena kniha s názvem *Javoříčko varuje*¹¹² autora prof. PhDr. Františka Lóna¹¹³. Politický podtext událostí je stále přítomný, nicméně oproti předchozím dílům značně ubývá a na úkor propagandy autor podtrhuje historické souvislosti a dostupné prameny, uvádí komparace a snaží se celou událost analyzovat precizněji než autoři publikací předchozích.

Velká část knihy zahrnuje ukotvení událostí do kontextu dějin druhé světové války s důrazem na odbojovou činnost nejen východní, ale také na akce Velké Británie a Francie, které autor sice uvádí, ale přistupuje k nim převážně negativně. Od obecných informací se následně propracovává k formování partyzánských jednotek působících na území Moravy. Odkazuje na skutečnost, že kvalitu a plné rozvinutí sítě partyzánských jednotek přineslo až „vedení sovětských velitelů, komisařů, náčelníků štábu a všech dalších sovětských partyzánů“¹¹⁴. Lón uvádí pro události důležité datum 30. září 1944, kdy došlo k výsadbě oddílu Jermak o počtu 15 lidí. Dále se zabývá průběhem formování operačních skupin, z nichž

¹¹¹ HOŘÍNEK, 1971, s. 21

¹¹² LÓN, 1985

¹¹³ Prof. PhDr. František Lón byl český historik žijící mezi lety 1903 až 1986. Do oblasti jeho zájmu patřily dějiny dělnického hnutí a Komunistické strany Československa především v prostředí severní Moravy. Stál v čele několika učebnic a regionálních historických analýz. [František Lón. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-lon-107983>

¹¹⁴ LÓN, 1985, s. 13

vzešla i pro tragédii Javoříčka podstatná skupina Jermak – Fursenko s menší základnou v Javoříčku. Následuje výčet akcí partyzánských skupin, které byly provedeny až do osudného května 1945.

V rámci samotné tragédie se Lón v knize orientuje na působení příslušníků SS na hradě Bouzov, jejich odjezd a příjezd před tragédií. Odkazuje se také na všechny tři již výše zmíněné a dříve zpracované publikace a vyvrací některé mylně uvedené informace¹¹⁵. Podstatné je, že podle Lóna Bouzov nebyl sídlem komanda SS, pouze 30. dubna 1945 přijelo, ale hned 3. května opustili hrad poslední členové. Nicméně o den později přijelo na Bouzov komando ke zvláštnímu použití v čele s Egonem Lüdemannem (*obr. 4*). Bez jakýchkoliv pochybností autor stojí za Hildou Victorovou, která partyzány plně podporovala a smrt její i jejich dětí byl omyl, za něž se měl sám Fursenko později omluvit. Příčiny však vidí v přítomnosti partyzánů v obci i ve střetu, který v předvečer akce proběhl. Zmiňuje i možnosti vlivu Victory, tu však na základě rozsudku z roku 1947 vyvrací. Přímý podíl na vraždě Victorové a jejich dětí je však stále veřejnosti skryt.

Na rozdíl od předchozích děl se autor věnuje průběhu akce spíše okrajově, pravděpodobně proto, že zde jsou historická fakta zřejmá a cíl v jeho zpracování tragédie Javoříčka byl především ve vyvrácení některých omylů a uvedení skutečností. V závěru doplňuje 38 jmen hrdinů tragédie a několik slov k pomníku.

5.2.5 Javoříčko. Pravdy a legendy

Historik Josef Bartoš se realizoval především na knize s názvem *Javoříčko. Pravdy a legendy*¹¹⁶ z roku 1995. Publikace je pravděpodobně největším převratem ve vnímání událostí května 1945. Během shromažďování materiálů se mi naskytla možnost nahlédnout nejen do knihy, ale také do příprav celého díla

¹¹⁵ Uvádí, že na hradě nebyl přítomen Brüx (Brüxa), kterého zmínil Michalov i Hořínek a Himmler, jak uvedl Holeček, neučinil hrad sídlem jagdkomand (stíhacích oddílů SS). [LÓN, 1985, s. 113]

¹¹⁶ BARTOŠ, Josef. *Javoříčko: (pravda a legendy)*. Olomouc: Danal, 1995

Vývoj proměn vypálených obcí ve vědecké a populárně naučné literatuře prostřednictvím archivních materiálů v Zemském archivu v Opavě s pobočkou v Olomouci.

Cílem autora bylo vyvrátit mýty, kterými bylo protkáno pojetí javoříčské tragédie, a nahlédnout pod pokličku událostí, které byly doposud potlačovány a zamlčeny. Zabýval se různými možnými scénáři podstatných událostí, i přesto, že některé dodnes nejsou objasněny. Svou práci orientoval na činnosti partyzánských jednotek, jejich vývoj a podíl na akci.

Od předchozích děl se jednalo o zásadní postkomunistický odklon a odlišný pohled na partyzánský odboj. Dřívější ideologie udávala těmto odbojářům neotřesitelnou pozici s nemožností kritiky, ačkoli právě v případě Javoříčka není problematika partyzánů černobílá. Poprvé se tak objevují i negativní dopady, které partyzánský odboj měl. Z těch nejmarkantnější lze uvést osud Hildy Victorové, který do listopadového převratu příliš velký prostor neměl i neopatrností způsobené upozornění na existenci partyzánů v některých lokalitách.

Ačkoli pro vývoj v současnosti mělo Bartošovo dílo velký podíl, téma partyzánů bylo v průběhu devadesátých let natolik komplikované a odmítané, že možná i tento fakt zapříčinil, že publikace, na níž Bartoš pracoval mnoho let, je téměř zapomenuta. V roce 2010 došlo k dotisku již rozebraného vydání z roku 1995, nicméně Bartošovy poznatky se snáze zpopularizovaly novinovými články, do nichž přispíval (*viz dále*).

5.2.6 *Hlasy z hořících domů – Žena jménem Osudová: Javoříčská elegie*

V posledním desetiletí se po kratší odmlce objevilo několik publikací¹¹⁷, které znovu otevírají příběh událostí v Javoříčku. *Hlasy z hořících domů* je kniha zastupující především literaturu faktu pod záštitou historiků a Památníku Lidice. Je výčtem obcí, které byly vypáleny během druhé světové války v Protektorátu a doplněny jsou i Českým Malínem ležícím na Volyni. Kromě Javoříčka zahrnuje nejznámější Lidice, Ležáky i další obce.

¹¹⁷ VEVERKA, Přemysl. Žena jménem Osudová: Javoříčská elegie. In: CÍLEK, Roman, Přemysl VEVERKA a Karel RICHTER. *Hlasy z hořících domů*. Praha: XYZ, 2011, s. 289 – 322

Autorem stran věnovaných Javoříčku je Přemysl Veverka¹¹⁸ a události pojal jako Javoříčskou elegii. Styl, kterým zprostředkovává informace, je značně specificky poetický a na první pohled jej rozhodně nelze považovat za odbornou práci. Umění autora spočívá v propojení bohatého jazyka s historickými skutečnostmi. Vyzdvihuje jednotlivé reálné i smyšlené osudy obyvatel míst, o kterých píše. Zmiňuje a obhajuje osud Hildy Victorové, uvádí dokonce i zkonstruované rozhovory. O partyzánech se vyjadřuje jako o neopatrných a nezodpovědných, z nichž ostatní lidé často měli obavy. Informace, s kterou jsem se v dosavadních materiálech nesetkala, je vztah hoteliéra Adolfa Pospíšila, obyvatele Javoříčka, a Hildy Victorové po odchodu jejího manžela. V této linii kniha směřuje více k románu než k objektivním informacím. Zachycuje však i události vraždy Bohumila Švece i noci, kdy byla myslivna, kterou partyzáni používali k přebývání, zničena a její obyvatele zavražděni Litviškem pod vlivem slivovice, kterou mu podle příběhu poskytla žena Adolfa Pospíšila.

Ač se jedná o historická fakta, v mnohém jsou dokreslená, pro ilustraci uvádím ukázkou z části tučně zvýrazněného textu v knize – *„to byla vražda, neomluvitelná, odporná vražda – leč Litviško neslyší hlas svědomí, jenž by se teď měl rozeznít sborem, a vystřelí nejprve do nohy a pak ještě podruhé do krku a potřetí do hlavy – a Hilda Victorová, ubytovatelka a spolupracovatelka partyzánů, padá mrtvá na dubovou podlahu.“*¹¹⁹ Autor Veverka vsází na dramatickosti i přítomný čas, v němž situaci vypráví. A ačkoli je jistě jeho cílem apelovat na čtenáře krutostí celé akce, ubírá na přesnosti faktů a z mého úhlu pohledu vyznívají události až smyšleně a nereálně, v mnohých momentech jako něco, co se v takové podobě nemohlo stát (a často také ani nestalo). V závěru části

¹¹⁸ Přemysl Veverka se narodil roku 1940 a zemřel v roce 2016. Absolvoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy a v průběhu života pracoval jako historik, redaktor, dramaturg a nejnámější je především v rámci několika děl literatury faktu. Je autorem několika publikací o vypálených obcích v Protektorátu a spoluautorem některých významných děl, např. Slavné pražské vily. [Přemysl Veverka. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/premysl-veverka-25953>]

¹¹⁹ VEVERKA, 2011, s. 305

Vývoj proměn vypálených obcí ve vědecké a populárně naučné literatuře pak udává, že když se o událostech dozvěděl velitel Fursenko, odsoudil ji, ale nijak více se akcí Litviška nezabýval¹²⁰.

V tématu příslušníku SS na hradě Bouzov zastupuje autor názor, že vyklizení proběhlo již na počátku dubna, nicméně den před akcí se zde objevil „*teroristický oddíl poručíka SS Egon Lüdemanna*“. Neopomíná ani střet partyzánů a průzkumné skupiny „*vlasovců*“ v noci ze 4. na 5. května, na základě níž pravděpodobně přijela posila – jak autor doplňuje, „*jisté je, že se na romantickém hradě soustředili ozbrojení zabijáci v počtu téměř sto mužů*“¹²¹.

Celá akce je opět popsána dramaticky, autor uvádí smyšlené rozhovory účastníků a výslechy obyvatel obce. Na závěr vkládá polemiku o vině či nevině partyzánů, kteří v osudnou dobu nebyli přítomni v obci. Přemýšlí nad možnými následky, které by přítomnost a větší aktivita odboje v době tragédie mohly přinést v případě neúspěchu a v duchu celého textu poeticky ukončuje příběh Javoříčka.

5.2.7 Proč Javoříčko?

Velmi specificky přistupuje k událostem v Javoříčku publicista Břetislav Ditrych v knize *Proč Javoříčko?*¹²² s podtitulem *svědectví neznámých dokumentů z archivu Státní bezpečnosti*. Jedná se o publikaci, která opět pokrývá události, které vedly k likvidaci obce, kromě toho je ale primárně zaměřena na shrnutí výpovědí svědků, kteří měli spojitost s Javoříčkem. Ditrych vycházel především z knihy Josefa Bartoše, s kterou se v mnohém ztotožňuje, případně ji doplňuje o informace, které byly zveřejněny až po vydání Bartošova díla (tedy převážně výpovědi svědků) a nashromáždil archivní materiály v případě vyslychání a souzení jednotlivých účastníků akce v Javoříčku.

Nelze říci, že by výpovědi svědků nebyly pro tuto diplomovou práci podstatné, zaměřila jsem se ale především na konkrétní problematická místa

¹²⁰ VEVERKA, 2011, s. 305

¹²¹ Tamtéž, s. 308

¹²² DITRYCH, Břetislav. *Proč Javoříčko?: svědectví neznámých dokumentů z archivu Státní bezpečnosti*. Štítý: Veduta, 2015

ve výkladu událostí v Javoříčku, která jsou protkána všemi analyzovanými knihami i články. Partyzánské činnosti na Bouzovsku věnoval autor v knize velkou část. V současném vnímání se odbojáři na Moravě stali stěžejními pro celý průběh akce. Odkazuje se na knihu A. A. Stěnina¹²³, který oddíl Jermak věnoval celou publikaci. Nelze už dnes zjistit, jak pestrá a početná byla činnost partyzánů v okolí Javoříčka a ani veškerá jména členů nejsou známa. Jisté je, jak už uváděli i předchozí autoři, že významnými členy oddílu byli Andrej Fursenko, který dopomohl k vydělení skupiny Jermak – Fursenko, dále Grigorij Litviško, jeho přítelkyně Naděžda Ivanová a Leonid Glucharev (*obr. 3*). S těmito členy navázala kontakt česká strana odboje, např. Josef Dostál, Adolf Hňoupek, Vincenc Blažek nebo již zmíněný Adolf Pospíšil. Ditrych také uvádí, že oddíl Jermak nebyl jediný, který se na Bouzovsku vyskytoval.

Krutost a neopatrnost partyzánů autor demonstruje na případu hajného Švece, který měl zaujmout postoj proti odboji. A tak ho Fursenko, Litviško, Glucharev, Blažek, Hňoupek a další dva neznámí členové jednotky brutálně mučili a nakonec zavraždili. A nebyl jediným, kterého bezdůvodně a nesmyslně partyzáni potrestali. Odsouzeníhodným se stala také několikrát zmíněná smrt Hildy Victorové a jejích dvou dětí. Na tomto případu autor demonstruje krutost, kterou Litviško likvidoval nepohodlné a brutalita se zvyšovala alkoholem, pod jehož vlivem byl. Po smrti pak Victorovou společně s Ivanovou okradli a myslivnu zapálili. Vše Ditrych dokládá archivními výpověďmi svědků událostí. Reaguje také na zkreslené informace u jeho předchůdců, uvádí např. Hořínkovo mínění, že Victorová zemřela díky „*zradě fašistů*“¹²⁴.

I zde u Ditrycha je uveden jako vedoucí akce Egon Lüdemann, který na hrad Bouzov s příslušníky SS přijel den před akcí. Část oddílu dorazila již 3. května. Lüdemann vyslal několik vlasovců, kteří v uniformách totožných s partyzány předstírali příslušnost k moravskému odboji. Ti byli prozrazeni neodpovídajícím vzhledem a zajati skutečnými partyzány, později zastřeleni. Vzhledem

¹²³ STĚNIN, 1983

¹²⁴ DITRYCH, 2015, s. 59

k přiosτρujícím podmínkám, kdy každý zavražděný Němec měl být vyvážen deseti místními, byl tento krok velmi riskantní. Když se Lüdemannovi muži nevrátili, byla přítomnost partyzánů s největší pravděpodobností potvrzena, a tak bylo rozhodnuto o vyhlazovací akci. Autor následně uvádí hlášení stanice SNB v Bouzově:

„Všichni muži až na ty, kterým se podařilo utéci potokem, skrýt se, nebo byli za prací mimo osadu, byli zastřeleni. Někteří museli lehnout na zem a byli zezadu stříleni. Jiní byli stříleni ve stoje u zdi. Mnozí byli utlučeni v hořících domech, kde byli jejich mrtvoly nalezeny. Ti, kteří se chtěli spasit útekem, byli hlídkami bud' zastřeleni mimo osadu, nebo vráceni zpět a teprve brutálním způsobem ubiti.“¹²⁵

I Břetislav Ditrych uvádí, že partyzáni se v době tragédie v okolí Javořička nevyskytovali, naopak jako by se po nich slehla zem. Po válce pak byli vyslechnuti přeživší účastníci tragédie Javořička. Nashromážděním archivních materiálů, ze kterých autor čerpal, dopomohl k dotvoření obrazu o dění v Javořičku. Tím se publikace také odlišuje od předchozích. Přináší nové informace, bohužel ve většině případů se ale jedná spíše o nerozhodující detaily, ze kterých nelze vyvodit žádný nový závěr ani rozřešení některých otazníků spojených s celou tragédií. Např. se jedná o správnou transkripci jména velitele Bouzova, u některých předchozích autorů uváděno jako Brůx nebo Brixí byl major Büchs¹²⁶.

5.3 Ploština

5.3.1 Javořičko, Morávka, Ploština, Mnich

Také Ploština je v literatuře zastoupena znatelně více než Zákřov. První vzniklou publikaci *Ploština žaluje*¹²⁷, která vznikla téměř po válce, jsem již zmiňovala výše. Chronologickou druhou sepsanou knihou byla *Javořičko, Morávka, Ploština, Mnich*¹²⁸ od autora Vojtěcha Holečka, kterou jsem pro analýzu využila již

¹²⁵ DITRYCH, 2015, s. 69 – 70

¹²⁶ Tamtéž, s. 276

¹²⁷ RŮČKA, 1947

¹²⁸ HOLEČEK, 1953

v kapitole věnované Javoříčku. Ve srovnání s Javoříčkem je ale prostor určený této obci mnohem menší.

Úvod kapitoly je převážně obecný, autor děj zasazuje do kontextu tehdejších událostí, vyzdvihuje činy partyzánů v kontrastu se zbabělými členy gestapa, kteří ze strachu o budoucnost partyzány tvrdě pronásledovali. A ačkoli děs, který nacisté v závěru války vytvořili, byl stále stupňující, „československý pracující lid příliš nenáviděl fašismus, než aby se jím dal zastrašit, než aby couvl jediný krůček i před nejběsilejším fašistickým barbarstvím.“¹²⁹ Tlak, který gestapo vyvíjelo, byl nejmarkantnější právě v oblasti východní části Moravy, převážně Beskyd a Valašska, kam se i autor postupně propracovává. Zmiňuje příchod „sovětských soudruhů“, kteří byli v oddílu Jana Žižky z Trocnova, a výsadky, které v této oblasti působily. Partyzáni prováděli záškodnické akce s napojením na osadu Ploština, což z pohledu autora ještě více provokovalo jednotky nacistů. Zde bych doplnila, že právě tyto akce značně ovlivňovaly a ohrožovaly běžné obyvatele, nejen z pohledu rizika, které pro ně mohl znamenat zásah nacistů, ale i kvůli nevybíravému chování partyzánů, kteří si nebrali servítky ani před místním obyvatelstvem, pokud od něho potřebovaly získat zásoby.

Po obecném úvodu Holeček zmiňuje přítomnost dvou falešných partyzánů, kteří byli zatčeni a pečlivě střeženi. Dle pozdějších pramenů je ale patrné, že těmto dvěma konfidentům se pravděpodobně podařilo kompletně asimilovat do odbojové skupiny, z níž později uprchli. Jako Jidáš je pak dále označován Oldřich Baťa, zda byl druhý z mužů v této době ještě neidentifikovaný či zda jeho totožnost pouze autor neznal, není uvedeno. Jako člověka, kterému primárně Baťa (a tedy společně s Františkem Machů) sloužil, uvádí Fritze Skorzenyho¹³⁰. Reálně sice osoba Fritze Skorzenyho existovala, jednalo se o rakouského hudebního skladatele, nicméně je mylně zaměněn za skutečného pachatele Otto Skorzenyho.

¹²⁹ HOLEČEK, 1953, s. 32

¹³⁰ Tamtéž, s. 34

Ve chvíli, kdy došlo k obklíčení a napadení Ploštiny, podle autora partyzáni dlouho přemýšleli, jak se situací naložit, zda bojovat či opustit prostor, aby se nedostali do rukou gestapa či případně neohrozili obyvatele osady. Nacisté brzy s pomocí Bati zjistili, že partyzáni opravdu v Ploštině nejsou, a tak si postačili s místními pasekáři. Následně „*vrahy z oddílu Skorzenyho z Itálie napadla myšlenka Neronových hořících živých pochodní*¹³¹ v starobylém pohanském Římě.“¹³² Ač měl Skorzeny přičinění na osvobození Benita Mussoliniho v roce 1943, rozhodně ale nepocházel z Itálie, původem byl Rakušan. Paradoxně v závěrečných řádcích Holeček zmiňuje, že Skorzeny byl v té době velmi známý, i tak ale uvádí nesprávné křestní jméno.

„*Možná, že někde v amerických Comics*¹³³ vycházejí obrázky z hrdinského života Fritze Skorzenyho...*možná, že se snad obrátily jen různé americké „Ku-Klux-Klany“ k 19. dubnu 1945 v Ploštině s jistým pohrdáním...a ještě s větším opovržením se nad Ploštinou ušklebují američtí monopolisté z Wall Streetu...Hrůzy amerického fašismu daleko překonávají zločiny hitlerovců.*“¹³⁴ Politická agitace a projevy studené války ve svém nejsilnějším období samozřejmě v závěru knihy z roku 1953 nemohou chybět. Lze říci, že hlavní poselství možná není jen přiblížit čtenáři události vypálených obcí, ale především jej seznámit se stávající situací „*amerického fašismu*“.

5.3.2 *Smrt si říká Engelchen*

Velmi specifickým dílem, které se váže k událostem Ploštiny je v tomto případě autobiografický román *Smrt si říká Engelchen*¹³⁵ autora Ladislava Mňačka, příslušníka partyzánského odboje. V průběhu padesátých let byl Mňačko jeden

¹³¹ Římský císař Nero během raného pronásledování křesťanů mnoho z nich upálil. Z některých nechal vytvořit živé pochodně, které sloužili k osvětlení při oslavách císaře.

¹³² HOLEČEK, 1953, s. 36

¹³³ Zde autor pravděpodobně naráží na příběhy superhrdinů, které se objevovaly v amerických komiksech a srovnává s nimi život Skorzenyho.

¹³⁴ HOLEČEK, 1953, s. 37

¹³⁵ MŇAČKO, Ladislav. *Smrt si říká Engelchen*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1961. Kapka.

z nejzarytějších příslušníků komunistického režimu, což se ale v průběhu let šedesátých výrazně změnilo. Na protest proti postoji Československa v izraelsko-arabské válce emigroval poprvé do Izraele v roce 1967, po návratu následovalo další opuštění rodné země po intervenci vojsk Varšavské smlouvy do Rakouska. Zpět se vrátil v roce 1989 do Prahy, v roce 1994 zemřel v Bratislavě¹³⁶.

Dílo *Smrt si říká Engelchen* mělo na paměti Ploštiny jeden z největších podílů. Uvádí reálná jména skutečných aktérů ploštinské tragédie, která se tak dostala do povědomí obyvatel z okolí i z celé země. Založen je na příběhu partyzána Volodi, který vypráví o svých zkušenostech z partyzánských bojů zdravotní sestře Elišce, která jej ošetřuje v nemocnici, poté, co byl střelen do páteře. Kromě milostného příběhu Volodi a Židovky Marty je zde vyobrazeno období tragédie Ploštiny a událostí, které k ní směřovaly. Po střetu partyzánů s německými vojáky byl do oblasti Valašska, odkud sám Mňačko pocházel, poslán již mnohokrát zmíněny a tentokrát i korektně uvedený Otto Skorzeny a jeho Jagdkommando, jehož hlavním cílem bylo zlikvidovat partyzánský odboj v oblasti¹³⁷.

Dalšími reálnými osobami, které Mňačko alias Volod'a uvedl, jsou Baťa a Machů. Jemu samotnému se zdáli být podezřelí, i tak ale byli přijati do oddílu, z něhož později uprchli. Mňačko popisuje akce, které s partyzány podnikali i vztahy, které mezi nimi panovaly. Když se po čase vrátili do Ploštiny, zjistili, že muži jsou zajati a osada hoří. Od této chvíle bylo jen málo těch, kteří s partyzány chtěli dobrovolně spolupracovat, převážně měli obavy, aby nedopadli stejně jako osada Ploština.

Vyprávění Mňačka pokračuje i do událostí po Ploštině. Partyzáni prováděli další akce, docházelo ke střetům s Jagdkommandem. V jeho očích byly další akce především odplatou za Ploštinu až do chvíle, kdy byl Skorzeny okolnostmi

¹³⁶ *Ladislav Mňačko* [online]. [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ladislav-mnacko-249>

¹³⁷ MŇAČKO, 1961, s. 89

donucen opustit oblast. I po válce však Volod'a stále toužil po odplatě za smrt lidí, jenž způsobil velitel Engelchen¹³⁸. Kdo byl skutečným velitelem Engelchenem není známo, je možné, že se jednalo o metaforu, protože překlad slova Engelchen znamená andělíček.

5.3.3 *A hořel snad i kámen*

Počátkem osmdesátých let vznikla další publikace¹³⁹, jejíž součástí je nový pohled na Ploštinu, s názvem *A hořel snad i kámen*¹⁴⁰ od Miroslava Ivanova. Primárně je věnovaná Lidicím a Ležákům, tragédie Ploštiny zde vystupuje jako *intermezzo o 28 vraždách*¹⁴¹, podobně jako hromadný masakr z května 1945 na Masarykově nádraží.

Informace k Ploštině jsou z velké části poskládány z úryvků jiných knih, archivních materiálů či výpovědí svědků, znalců a historiků. Z tohoto důvodu text nepůsobí příliš sourodě, je rozdělen na různé fáze vývoje v odlišném stylu psaní. Ocenit ho lze ale z hlediska historického, kdy se Ivanov snažil nasbírat dosud nezveřejněné a třeba i neznámé informace. Do příběhu Ploštiny je výpověďmi lidí, které události zažili, vnesen osobní charakter události, který na čtenáře mnohem více zapůsobí. Obyvatelé vypráví o působení partyzánů, vypálených domech či zavražděných příbuzných - „*Byl mi upálen manžel, otec, bratr a já zůstala načisto sama se třemi malými dětmi. Němci mi sebrali také jedno prase, dvě ovce a dvě jehňata.*“¹⁴² Z těchto vzpomínek pamětníků je nejhodnotnější zpověď Jana Machů, kterému se povedlo uprchnout z hořícího domu, kam jej Němci

¹³⁸MŇAČKO, 1961, s. 225

¹³⁹ První vydání bylo vytvořeno o sedm let dříve, k analýze jsem využila vydání druhé, doplněné, právě z roku 1982.

¹⁴⁰ IVANOV, Miroslav. *A hořel snad i kámen*. 2., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1982. Stopy, fakta, svědectví (Panorama)

¹⁴¹ Italský výraz *intermezzo* je použit pro označení vsuvky, narušení textu nebo vložení mezidobí.

¹⁴² IVANOV, 1982, s. 80

Vývoj proměn vypálených obcí ve vědecké a populárně naučné literatuře

poslali: „*Tys partyzán. Marš do ohně!*“ a ukázal rukou do rozbitého okna hořící chalupy. *Nepřemýšlel jsem a skočil jsem oknem do světnice...*“¹⁴³

Osobní a často velmi působivé příběhy jsou protkány obecnými směrnicemi, informacemi či např. citacemi z *Ottova slovníku naučného*. Některé citace působí však velmi nadbytečně a pokud by autor ponechal pouze výpovědi obětí nacismu, udělal by lépe. Pro ilustraci se zde vyskytuje báseň ze sbírky Františka Hrubína *Jobova noc*¹⁴⁴ či pro mě asi nejvíce absurdní definice ohně dle *Ottova slovníku naučného* – „*Oheň jest výsledek pochodu chemického, při kterém se vyvinuje světlo a teplo...*“¹⁴⁵

5.3.4 Ploština

Autora literatury faktu Romana Cílka jsem již v této práci zmínila. I k problematice likvidace Ploštiny vytvořil knihu, tentokrát krátce po listopadovém převratu v roce 1990. Již v názvu avizuje, že se jedná o *příběh o lidech statečných i zbabělých o životě a smrti, o zlobě a plamenech*¹⁴⁶. Děj skutečně převážně odpovídá literatuře faktu více než historické publikaci, která by se opírala o pevně dané historické skutečnosti a prameny. Úvod ukotvuje události Ploštiny do dějů celé druhé světové války a především jejích závěrečných okamžiků s mnoha filozofickými zamyšleními nad tragédií. Velmi blízce se věnuje již známé dvojici Machů a Bati, kteří závažně zasáhli do akce. Od předchozích knih se tato odlišuje nahlédnutím z mnoha úhlů pohledu na tutéž událost a přivádí do pevně stanových dogmat konflikty, např. v situaci Machů a Bati a úkolu, který jim byl zadán.

Popis událostí 18. a 19. dubna roku 1945 je, jak již autor v předmluvě uvádí¹⁴⁷, pojat velmi podrobně. Je postavený na výpovědích pamětníků či úryvků

¹⁴³ IVANOV, 1982, s. 85 – 86

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 81

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 79

¹⁴⁶ CÍLEK, Roman. *Ploština: příběh o lidech statečných i zbabělých, o životě a smrti, o zlobě a plamenech*. Brno: Blok, 1990.

¹⁴⁷ CÍLEK, 1990, s. 8

z děl, které vznikly doposud. Zahrnuje nejen tragédii, ale i pokračování příběhů po vítězném květnu. Na následující ukázce bych ráda ilustrovala přínos, který v knize shledávám. Jedná se o prolínání kontrastních výpovědí obyvatel Ploštiny, kteří byli nečekanou událostí poznamenáni, Oldřicha Bati, člověka, který na tom měl nemalé přičinění a také přímo příslušníků gestapa. Augustin Ruber jeden z těch, kteří se zasloužili o události v Ploštině uvedl: „Zeptal jsem se Bati, zda se skutečně jedná o osoby, které napomáhaly partyzánům. Odpověděl mi, že všechny dobře zná, že je poznal v době, kdy pronikl mezi tehdejší partyzány, a že se zcela určitě jedná o pasekáře, kteří partyzány podporovali a ukrývali je.“¹⁴⁸. Cílek přidává i výpověď Bati, který bere vinu na sebe a zmiňuje, že když viděl střelbu a zahlédl kouř, bylo mu jasné, že kvůli jejich udání probíhají tyto hrůzné akce. Dále udává, že více informací o spolupráci občanů s partyzány uvedl Machů, protože on sám jim víc detailů neprozradil. Poslední z trojlístku, který dotváří situaci, je výpověď Jana Stružky, pasekáře z Ploštiny, který gestapu obvinění z odboje popřel. Machů se ho však zeptal, zda jeho kabát, který měl na sobě, poznává. Kabát, který mu Stružka v domněnku, že se jedná o skutečného partyzána, dal. I to popřel, ani tak se ale nevyhnul likvidaci rodného statku¹⁴⁹.

Z období poválečného bych vyzdvihla úryvky z výsledku Otty Skorzenyho v Dachau¹⁵⁰. Jak autor uvedl, jedná se o materiál, který dlouhá léta ležel v trezoru a který je unikátní, protože se jedná o výpověď před Skorzenyho doživotním útekem. Jeho působení v době druhé světové války bylo širokospektrální, v protokolu je však možné dopátrat i otázky na Valašsko, kde fungovaly Skorzenyho jednotky. Jeho osobní přičinění bylo ale zahaleno tajemstvím. On sám teorii přítomnosti na Valašsku vyvrátil. Podle jeho slov, v roce 1945 Protektorátem pouze projížděl při cestě do Vídně, nicméně události na území Čech a Moravy se ho vůbec netýkaly, a proto o toto území nejevili zájem. Zda skutečně cestoval jen tak, jak v protokolu uvádí, či se připojil ke svým jednotkám na Valašsku, není

¹⁴⁸ CÍLEK, 1990, s. 41

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 55

jasné. Měl však jiné úkoly v rámci obrany Alp a je tedy nanejvýš pravděpodobné, že Skorzeny mluvil pravdu. Jím zformované a cvičené jednotky provedly akci v Ploštině (a taktéž v Prlově), proto není pochybností o jeho vině, i přesto že nebyla přímá. Autor uvádí¹⁵¹, že mnoho členů Skorzenyho jednotek se odvolávalo na jeho přítomnost na Valašsku, ale pravděpodobně se pouze chtěli ochránit nemožností odporovat vysoce postavenému veliteli. V závěru se Cílek také navrácí ke konci života Machů a Bati¹⁵². František Machů byl zabit krátce po květnovém vítězství, kdy vlna nenávisti proti nacistickým příslušníkům a kolaborantům zasáhla i autobus, v němž právě Machů cestoval. Baťa se pokoušel skrývat, na konci června se pak ale sám nahlásil a po srpnovém soudu byl potrestán pověšením.¹⁵³

Ač se jedná o publikaci z roku 1990 ani zde nechybí motivační text na závěr publikace. Autor uvádí, že *„prokletí patří všem těm, kteří mladým mužům – Němcům i zrádcům z jiných národů – vštípili pohrdání k soucitu, neúctu vůči životu druhých, nenávist a krutost. Prokletí patří fašismu“*¹⁵⁴. Zřejmý politický a ideologický podtext zůstává i po roce 1989, nyní ale pouze založený na skutečných událostech druhé světové války.

5.3.5 Hlasy z hořících domů – Kouřové znamení zla

Jen krátce naváží tímto kolektivním dílem z roku 2011¹⁵⁵, které již v této práci bylo vícekrát zmíněno. Autorem je znovu Roman Cílek a je znatelné, že vychází z materiálů a informací, které získal při tvorbě knihy předchozí. Opět se zde jedná o převážně povídkové zpracování událostí Ploštiny postavené na faktických základech a obohacené příběhy konkrétních aktérů. V textu se objevují téměř totožné věty (*viz výpověď Anděly Zichové*). I epilog obou těchto publikací je, ač délkou odlišný, textem velmi podobný. Oba příběhy obsahují symbolickou

¹⁵¹ CÍLEK, 1990, s. 56

¹⁵² Tamtéž, s. 59 – 61

¹⁵³ Tamtéž, s. 61

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 66

¹⁵⁵ CÍLEK, RICHTER, VEVERKA, 2011

situaci se srnou, která k rodině Šašinových z Ploštiny dnes s důvěrou chodívá, protože nikdy nepoznala špatné lidi, stejně jako pasekáři z Ploštiny před dubnem 1945.

5.4 Prlov

5.4.1 *Smrt na prahu život*

Stejně jako v předchozím případě je podstatným a téměř jediným autorem knih věnovaných Prlovu Roman Cílek. Tou první, nejstarší z nich, která vznikla k výročí 40 let od osvobození Rudou armádou, je publikace *Smrt na prahu života*¹⁵⁶. Opět, jako u předchozích autorových knih, jde především o popularizační dílo, které se opírá o nejmenované historické prameny, ale největší podíl na vzniku mají výpovědi pamětníků získané samotným Cílkem nebo z archivních zdrojů.

Dílo je velmi detailně deskriptivní a pokrývá období od poloviny roku 1944 až do znovuzrození obce po konci války. Jak je u autora zvykem, při vyprávění příběhu vede linii po osudech jednotlivých účastníků událostí. Zpočátku se zaměřuje na formování partyzánského odboje a jeho spolupráci s odbojem místním. Opírá se o výpovědi Tomáše Polčáka-Šebíka¹⁵⁷, prlovského obyvatele, kterého dle autora uvádí místní kronikář, přesnější specifikace uložení této informace však chybí. Polčák-Šebík v souvislosti s vznikající brigádou Jana Žižky z Trocnova uvedl: „Dotkl jsem se ramene ležícího muže, který se okamžitě probudil, vyskočil ze země a namířil na mě pistolí. Mluvil Rusky a zeptal se, co tu dělám. Trochu jsem se lekl, ale pak jsem mu v pravé ruce ukázal pilečku a v levé sekeru a posunkem naznačil, že jdu řezat dříví....Tak jsem se potkal s kapitánem Peterem Bud'kem, sovětským letcem-stíhačem, kterého Němci sestřelili, zranili a věznili, ale který po vyléčení uprchl ze zajetí a ve slovenských horách se připojil k partyzánské brigádě Ušiaka a Murzina.“¹⁵⁸ Následuje několik dalších hrdinských příběhů místních obyvatel, kteří spolupracovali s partyzány,

¹⁵⁶ CÍLEK, 1985

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 14

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 15

poskytovali jim potraviny i výzbroj a výstroj. Dle informací, které uvedli odbojáři po válce, si právě velitel odbojové skupiny Bud'ko se sídlem v Prlově místo velmi oblíbil. Otázkou zůstává, jak moc zkreslené jsou tyto výpovědi vzhledem k době, ve které publikace vznikla a s ohledem k poválečnému obdivu partyzánů.

Druhá část knihy obsahuje vývoj¹⁵⁹, který vedl k definitivní likvidaci obce. Prostor je věnován událostem v Leskovci, kde byl vypálen Juříčkův mlýn a jeho obyvatelé zavražděni. Informace autor čerpal od místního rolníka pracujícího ve mlýně Josefa Martina. Není zde však uvedeno, jak je možné, že tento muž vše viděl tak detailně, a přesto celou akci přežil. Martin uvedl¹⁶⁰ podrobnosti dramatických událostí, během nichž byli vyvražděni členové Juříčkovy rodiny a část partyzánů, kteří se zde ukrývali. Ještě větším varováním byla samozřejmě akce v Ploštině.

Také události 23. dubna roku 1945 jsou čtenáři zprostředkovány prostřednictvím reálných osob, v některých pasážích včetně citovaných rozhovorů (opět nelze nalézt informaci, odkud autor čerpal). V několika případech je uvedeno také jméno Marie Růskové, mladé ženy, které pravděpodobně nechtěně prozradila cenné informace německým vojákům, kteří prováděli průzkum oblasti. Zabývá se i záhadným Kamilem G., který měl na úniku informací pravděpodobně také svůj podíl. Velmi detailně je zmapován celý příběh a výpovědi, ač ničím nedoložené, přidávají na autentičnosti veškerých událostí¹⁶¹. V závěru autor doplňuje bilanci osob, které události nepřežili, a seznam domů, které během akce shořely.

5.4.2 *Den, kdy udeřilo zlo*

Stejný autor a v mnohém i stejné dílo¹⁶² bylo publikováno o celé čtvrtstoletí později. Kniha je reportážní rekonstrukcí události 23. dubna 1945. Na rozdíl

¹⁵⁹ CÍLEK, 1985, s. 40

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ Tamtéž, s. 61

¹⁶² CÍLEK, 2010

od své předchůdkyně přichází s novými dodatky, které v době tvorby původní knihy nebyly známy.

Převážná část textu u obou knih je totožná. Při zkoumání odlišností v dějové linii celého příběhu jsem objevila pouze několik rozdílných formulací, nadbytečných či chybějících výrazu, nic z toho však neměnilo podstatu událostí a pouze se jednalo o drobné stylistické úpravy. Znatelnější rozdíly lze nalézt až v samotném závěru knih. Protože starší z nich byla vydána v roce 1985, tedy ještě v době komunistického režimu, je zde v závěru typicky zahrnut i ideologický dovětek: *„Po válce vybuodovala obec nové domy pro pozůstalé z vypálených usedlostí. V Prlově vzniklo jedno z prvních JZD v okrese. Mnohé další se postavilo, vyrostly družstevní bytovky, lidé tu žijí lépe a mají před sebou mnoho dalších plánů...Hroby jsou symbolem utrpení...Stejně jako je symbolem prlovské přítomnosti Řád rudé hvězdy a hrdý titul PARTYZÁNSKÁ OBEC. Hroby a hvězda. Hroby obětí fašismu, které musely zemřít na prahu života. A hvězda naděje.“*¹⁶³ Po něm následuje vyjádření člena předsednictva ústředního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků, který byl úzce spjat se stranickými cíli.

Pasáž, která je naopak pouze v později vzniklé knize, je epilog¹⁶⁴ autora s informacemi obohacujícími původní příběh. Dodatek se nejvíce dotýká tří mužů, kteří veleli událostem v Ploštině a Prlovu. SS-obersturmführer Erich Wienecke, velitel komanda 31 a dva představitelé jednotky Josef SS – obersturmführer dr. Walter Pawlofski a SS-oberstabsführer Ing. Kurt Werner Tutter. Cílek se zabývá osudem Tuttera, který na událostech vypálených obcí měl zřejmě největší podíl. Zachycuje jeho život od počátku války až do jeho smrti v polovině osmdesátých let. Autor uvádí, že proces s Tutterem byl nepovedený a v jeho důsledku mu nebyla prokázána vina, zpochybněna byla i příslušnost k jednotkám SS. Vězněn byl šest let.

¹⁶³ CÍLEK 1985, s. 114

¹⁶⁴ CÍLEK, 2010, s. 97

Zájem o problematiku vypálených valašských obcí se zvýšil s vydáním knihy *Smrt si říká Engelchen* a rozběhlo se pátrání po tom, kdo je zmíněným Engelchenem, zda Wienecke, Pawlofski nebo Tutter. Všichni tři byli v této době naživu. V rámci znovuotevření kauzy bylo zjištěno, že Tutter i Pawlofski se nevyvratitelně podíleli na událostech, ani tak ale, jak Cílek uvádí¹⁶⁵, k dořešení případu nikdy nedošlo.

5.4.3 Hlasy z hořících domů – Balada o strachu, zradě, utrpení a statečnosti

Také do této knihy autor Roman Cílek přispěl částí věnované Prlovu¹⁶⁶. Je patrné, stejně jako u Ploštiny, že vychází z materiálů nashromážděných k vytvoření své vlastní monografie v užších souvislostech. Některé konkrétní pasáže, např. o hrdinství občanů Prlova jsou přímo totožné s částmi knihy *Den, kdy udeřilo zlo*.

Důležitou součástí v prostoru věnovanému Prlovu je právě epilog z předchozí publikace, který se věnuje válečným zločincům, Wieneckemu, Tutterovi a Pawlofskimu. Doslovným přepisem ze svého díla autor předkládá čtenáři osudy tří významných nikdy nepotrestaných velitelů akce.

5.5 Vařákovy paseky

V současné databázi literatury se mi nepodařilo nalézt žádnou publikaci, která by se přímo věnovala tragédii na Vařákových pasekách. Z těchto obcí a osad je pravděpodobně tou nejméně zachycenou v sekundárních pramenech, nicméně často bývá alespoň okrajově uvedena u Ploštiny a Prlova právě jako v následující knize.

5.5.1 Život a historie vypálených obcí aneb „Znáte nás“?

Zde bych ráda zmínila naprosto specifické zpracování příběhu Ploštiny, Prlova i Vařákových pasek v projektu žáků a studentů škol v regionech vypálených obcí, kteří svými očima nahlíží na události pro ně časově vzdálené, ale pro současnou dobu velmi důležité. Každá kapitola obsahuje stručnou historii daného místa, která

¹⁶⁵ CÍLEK, 2010, s. 99

¹⁶⁶ CÍLEK, Roman. Balada o strachu, zradě, utrpení a statečnosti. In: CÍLEK, Roman, Přemysl VEVERKA a Karel RICHTER. *Hlasy z hořících domů*. Praha: XYZ, 2011, s. 207 – 248.

uvádí důvody tragédie, průběh a důsledky událostí. Na historický úvod navazuje hlavní část, kvůli níž vznikla, tedy pohled na události, který sdílejí děti z okolních obcí. Jedná se o slohová zpracování příběhů, literárně upravené výpovědi pamětníků, často z rodin těchto dětí, ale i kresby, fotografická srovnání či koláže z rozmanitých materiálů¹⁶⁷.

¹⁶⁷ *Život a historie vypálených obcí, aneb, "Znáte nás?" 2014*

6. Mediální zpracování vyhlazených obcí

Jako nejdůležitější pramen z dostupných mediálních materiálů jsem zvolila dobový tisk, který ve formování kolektivní paměti sehrál významnou roli. Již v první kapitole věnované paměti jsem zmiňovala Assmannův mediální vývoj sociální (kolektivní) paměti, v němž jsou audiovizuální media podstatnou složkou cirkulace informací.

Na jednotlivých příspěvcích v periodikách druhé poloviny dvacátého století můžeme sledovat vývoj nejenom historického obrazu událostí, ale především změn politických, které se v prezentování historie odrážejí stejně jako ve vědecké či populárně naučné literatuře. Při rešerši dobových periodik jsem se zaměřila především na dva zdroje, ze kterých jsem články o vyhlazených obcích čerpala. Tím prvním z nich je digitalizovaný archiv časopisů spravovaný Ústavem pro českou literaturu akademie věd¹⁶⁸, který umožňuje interaktivní listování v jednotlivých časopisech a novinách. Nejvíce informací bylo zastoupeno v Rudém právu, které také z hlediska skupiny, již formovalo kolektivní paměť, mělo největší dosah. Druhým z nich je pak databáze Národní knihovny ČR Kramerius¹⁶⁹ zahrnující digitalizované monografie a periodika. Posledním zdrojem, který se váže pouze k Javoříčku, jsou osobní archivované sbírky Josefa Bartoše¹⁷⁰, který pro vytvoření své publikace nashromáždil výstřižky z periodik od období konce druhé světové války až do poloviny devadesátých let, a sbírka Bedřicha Holczera¹⁷¹, účastníka protinacistického odboje s pozdějším zájmem o historii.

¹⁶⁸ Digitalizovaný archiv časopisů. *Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/>

¹⁶⁹ KRAMERIUS. *Národní knihovna* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>

¹⁷⁰ Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

¹⁷¹ *BEDŘICH HOLCZER 1922-1969*, NAD 1648, č. pom. 1995, inv. č. 1

6.1 Mediální ohlas v dobovém tisku

6.1.1 Zákřov

Informací v archivním tisku se o událostech Zákřova příliš mnoho neobjevuje. Zmínka o Zákřově je uvedena v *Rudém Právu* z května roku 1970, kde je vyzdvížena oblast Hané, s moderním vzrůstajícím centrem Olomoucí. Úrodnou oblast si měli oblíbit také fašisté, jako místo msty za události konce války, konkrétně na uvedeném Zákřově a Javoříčku. Podle autora Josefa Řeřicha¹⁷², byly obě akce provedeny gestapem a Vlasovci. Skutečný podíl Vlasovců se však týká pouze Javoříčka, Zákřova nikoli.

Drobná zmínka se objevuje i v o rok později vydaném článku o ocenění statečných obcí československou cenou míru. Mezi tato oceněná místa patřila především Velká Bystřice a Kožušany-Tážaly, obě obce, podobně jako Zákřov, ležící na Olomoucku. Obě tyto obce měly podíl na partyzánské činnosti během druhé světové války. Zákřov, který také obdržel tuto cenu, má však v článku prostor nepatrný. Pouze v poslední větě je uvedeno, že „*za protifašistický odboj převzala Čs. cenu míru také obec Zákřov*“¹⁷³.

6.1.2 Javoříčko

6.1.2.1 Proces s Othmarem Victorou

Událost, která otřásla tiskem a zvýšila zájem o Javoříčko byl proces s Němcem Othmarem Victorou v dubnu 1947. Netrpělivě očekávané rozuzlení probíhalo u lidového soudu v Olomouci s nezměrným zájmem javoříčských pozůstalých, tedy žen, které tragédii přežily, jejich příbuzných, ale i širokého okolí. Úkolem tohoto přelíčení bylo prokázat vinu lesního správce v Javoříčku a jeho příslušnost k SS. V den, kdy bylo Javoříčko vypáleno, měl Victora zavraždit pět mužů a zároveň se měl podílet na celé akci. Jak ale obžalovaný prohlásil, v obci nepobýval už od února 1945 a zpět se vrátil, když se dozvěděl, že jeho žena a děti byly zavražděny, tedy až po květnové tragédii. Pozornost byla věnována

¹⁷²ŘEŘICHA, Josef. ...*A nejen o hanácké metropoli. Rudé právo*. Praha, 1970, **50-51**(111), s. 3

¹⁷³Čs. ceny míru statečným obcím. *Rudé právo*. Praha, 1971, **51-52**(109), s. 2

partyzánské činnosti ve spojitosti s manželkou Victory, ke které vypovídal především Václav Vlček.¹⁷⁴ Argumentem pro Victorovu vinu mělo být jeho doznání, jak se ale prokázalo, během výslechu byl bit a vina tak nebyla prokazatelná.

Autor udává¹⁷⁵, že na základě výpovědí svědků tak soud přezkoumal podíl partyzánů i přepadení Javoříčka jednotkami SS. Z výpovědí a důkazů bylo zřejmé, že Victora nebyl přítomen v Protektorátu Čechy a Morava v době tragédie, protože se nacházel nedaleko Insbrucku a nenesl tak podíl na tragédii. Odsouzen byl za členství v SS na tři roky vězení a ke ztrátě jmění. V důsledku tohoto procesu se v následujících dnech objevily reakce v několika periodikách. Zde autoři povětšinou reagují na vinu partyzánů či možnosti předejití vypálení Javoříčka.¹⁷⁶

V poválečných letech vycházely v mnoha tehdejších tiscích články, které shrnovaly události tragédie v ideologicky zaměřeném pojetí obvykle v období výročí, tedy na přelomu dubna a května. V roce 1951 vznikl např. článek¹⁷⁷ ve *Stráži Lidu* shrnující celou tragédii, samozřejmě však ve velmi subjektivním pojetí. Zde má Javoříčko vystupovat jako „výstraha proti remilitarizaci

¹⁷⁴ Václav Vlček se v únoru 1945 vrátil z práce v Německu zpět na Moravu a připojil se k partyzánům. Vlčkův dům stál nedaleko myslivny, o níž měl přehled, vzhledem k tomu, že jeho přítelkyně Božena Vyroubalová zde byla přidělena jako služebná. [DITRYCH, 2015, s. 274]

¹⁷⁵ *Sensační výpovědi svědků z Javoříčka*. Olomouc: Volné slovo, 1947, 3.(97). in. Zemský archiv v Opavě, *BEDŘICH HOLCZER 1922-1969*, NAD 1648 , č. pom. 1995, inv. č. 1

¹⁷⁶ Zemský archiv v Opavě, *BEDŘICH HOLCZER 1922-1969*, NAD 1648 , č. pom. 1995, inv. č. 1

¹⁷⁷ HUSÍČKA, Josef. Javoříčko – výstraha proti remilitarizaci západního Německa. *Stráž Lidu*. 1951. in. Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

*Německa*¹⁷⁸ a památník má být symbolem lásky k osvoboditeli – Josefu Vissarionoviči Stalinovi.

6.1.2.2 Památník

Mnoho článků z doby poválečné se zmiňuje o procesu budování památníku javoříčským hrdinů. V duchu protifašistickém s úsilím zachovat mír zmiňuje článek z dubna 1951¹⁷⁹ velkou mírovou manifestaci nad hrobem 38 zavražděných mužů a vznik památníku, který měl nahradit dosavadní dřevěný. Podle autora má vyjadřovat myšlenku, že *„z krve mučedníků a překonané bolesti nad ztrátou jejich životů vyrůstá nový život a že jejich následovníci jdou vpřed pod ochranou osvoboditelů“*. Článek se vyjadřuje také ke smyslu jednotlivých postav v sousoší – *„Sovětský voják – hrdina sklání prapor na počest mrtvých a javoříčská žena zdobí prapor jako projev vděčnosti a lásky pozůstalých a celého národa. Pod záštitou praporu kráčí smělym krokem mladý muž s kladivem a dívka se srpem a klasy vpřed k novému krásnějšímu životu. Na druhé straně poučuje stará javoříčská žena mladého pionýra, který veden v duchu pokrokového světového názoru, je zárukou, že v budoucnu nebude žádných obětí fašismu a že nebude třeba stavět památníky umučeným.“* Uvedeny jsou zde také parametry náhrobku, soch i celého památníku. Tehdejší vize směřují k myšlence budoucího velkého turistického ruchu, který má navázat na návštěvnost nedalekých javoříčských jeskyní. Nutno podotknout, že již v této době bývá pro Javoříčko užíváno označení Moravské Lidice.

¹⁷⁸ Titulek článku odkazuje na Dunkerqueskou smlouvu, která byla podepsána Francií a Velkou Británií v roce 1947 a podněcovala k ostrážitosti proti možné útočné politice Západního Německa. [FRANK, Libor a Radek KHOL. *EVROPSKÉ BEZPEČNOSTNÍ STRUKTURY*, Obrana a strategie, 2003, [cit. 2019-07-10]. Dostupné z:

www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6358, s.18]

¹⁷⁹ HUSIČKA, Josef. Javoříčko – výstraha proti remilitarizaci západního Německa. *Stráž Lidu*. 1951. in. Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

6.1.2.3 Javoříčko v 60. a 70. letech

Zájem o tragédii i znovuobnovení Javoříčka postupně upadal, jak značí i zpráva od Místního národního výboru Luká okr. Olomouc, kde jeho tajemník přímo uvádí, že „na Javoříčko se v posledních letech trochu zapomínalo“¹⁸⁰. To je patrné i na ohlasech v tisku, které se vesměs věnovaly pouze připomenutí tragédie a sloužily jako vzpomínka na zavražděné obyvatele Javoříčka¹⁸¹.

Až v období 70. let se pozornost k moravským Lidicím vrátila. Tento fakt může být zapříčiněn především politickou situací ve vztahu k partyzánům, jejichž podíl na tragédii je značný. V roce 1971 získala obec Československou cenu míru za rok 1970.¹⁸²

Na konci 70. let se začaly objevovat také články v tisku, věnované historii Javoříčka. Kromě doposud připomínaných každoročních výročí tragédie se zabývaly důvody, proč k této události došlo. Měly přinést nový náhled na celou situaci a vycházely postupně především na přelomu roku 1977 a 1978. Z počátku se zabývaly působením představitelů jednotek SS na hradě Bouzov v průběhu války. Mapují odjezd části Němců a následný příjezd skupiny dalších 4. 5. 1945.¹⁸³ Autor také cituje výpovědi služebných, uklízeček a kuchařek, které popisují

¹⁸⁰ Státní okresní archiv v Olomouci, MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR LUKÁ (1927) 1945-1990, NAD 1279, č. pom. 1627, inv. č. 72

¹⁸¹ Vzpomínka v Javoříčku. *Rudé právo*. 1965, 45(121), s. 1

¹⁸² Jak uvádí archivní dopis, jedná se o cenu, která byla udělována za boj proti imperialismu a fašismu, upevňování míru tvůrčí prací na rozvoji a upevňování socialistické společnosti. Prvotně bylo toto ocenění založeno roku 1950 v rámci Československého výboru obránců míru, který vznikl o rok dříve. Původně se byla určena pro zásluhy v oblasti literatury, umění, vědy či publicistiky, v roce 1953 byla koncepce změněna a ocenění bylo udělováno za mimořádné činnosti v mírovém hnutí a budovatelské práci a ČVOM získal nový název – Československý mírový výbor. [Státní okresní archiv v Olomouci, MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR LUKÁ (1927) 1945-1990, NAD 1279, č. pom. 1627, inv. č. 72]

¹⁸³ Kdo páčil a vraždil v Javoříčku. *Život strana práce*. 1977, (46), 1. cit. In. Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

výslech a týrání pěti mužů, které měli příslušníci SS na hradě držet. Právě toto komando následující den provedlo akci v Javoříčku. Značný prostor je věnován i veliteli jednotek Lüdemannovi. Podle autora německá nenávist k obyvatelům vyvrcholila přestřelkou s partyzány, na základě níž, pak dalšího dne došlo k rozhodující odvetě. Celou akci tak přikládá právě veliteli Lüdemannovi, který z hradu Bouzov vyslal veškeré podřízené, kteří měli za úkol vyhnat obyvatelstvo z domů, osadu nechal zapálit a hospodářská zvířata odvést, aby mohla být později využita pro německé účely. Autor dodává, že Lüdemann byl o dva roky později v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti, nikdy nebyl ale vydán k potrestání.¹⁸⁴

Celé hodnocení situace autorem je především odrazem doby, ve které uvedené články vznikaly. Zmínky o činnosti partyzánů, která pravděpodobně sehrála stěžejní roli v událostech 5. května, zde zůstává opomenuta. Ačkoli autor předesílá, že se jedná o nové informace k dění v Javoříčku, skutečně nový pohled přináší až období po roce 1989 a snahy o objasnění skutečné partyzánské činnosti, která na Moravě probíhala a její vliv na Javoříčko i okolní obce.

6.1.2.4 Javoříčko do roku 1989 a po sametové revoluci

Dostupné informace v tisku, které zahrnují tragédii Javoříčka, jsou po zbytek období normalizace velmi sporadické. Za zmínku stojí článek vyzdvihující 35. výročí od Dne vítězství. Zde je v jedné pasáži uvedena vzpomínka na Javoříčko od Václava Zapletala¹⁸⁵ – „*Dávali nám¹⁸⁶ na obec Javoříčko na Olomoucku... Člověku se ani po letech nechce domyslet, co by se stalo s celou naší vlastí, nebyť Sovětského svazu a jeho hrdinné armády... Vypálené Javoříčko i ostatní místa, nechť jsou burcujícím symbolem, stálou výstrahou a závazkem,*

¹⁸⁴ Kdo páčil a vraždil v Javoříčku. *Život strana práce*. 1977

¹⁸⁵ Autorem je Václav Zapletal, objevuje se zde tedy stejné jméno, které nosila rodina spolupracující s partyzány ve vypáleném Javoříčku. V úvodu článku zmiňuje, že pocházel ze tří sourozenců, kteří neměli matku, je tedy pravděpodobné, že se nejedná o jednoho z pozůstalých sourozenců.

¹⁸⁶ Dle předchozích souvislostí zde ve smyslu Sověti.

výzvou pro nás všechny k ušlechtilé práci za mír, lepší život v socialistické společnosti“.¹⁸⁷ V *HLASU revoluce* z roku 1987¹⁸⁸ se nachází článek věnovaný Dr. Werneru Brandtovi a dalším nacistickým představitelům na Moravě. V části je zmíněno také Javoříčko a činnost partyzánů v této oblasti, s žádnými novými a podstatnými informacemi ale autor nepřichází.

Nejen z úryvku předchozího článku lze vyčíst, že socialistická ideologie si z velké části přivlastnila osvobození vypálených míst v bývalém Protektorátu a následné budování nových obcí za vlastní¹⁸⁹. V případě Javoříčka tato skutečnost vedla později ke snazšímu zapomenutí a chátrání původního pietního místa.

K oproštění od ideologie došlo poprvé až v 90. letech 20. století, kdy se v tisku objevilo několik článků, jenž měly přinést nový vhled na celou událost. Zde se poprvé vyskytly zmínky o negativním vlivu partyzánských jednotek na obyvatele Javoříčka i okolí.

S odstupem několika let od listopadového převratu se objevily články, které přišly s novými informacemi a často také s titulky, které měly zaujmout a šokovat čtenáře. Článek *Javoříčská tragédie stále s otazníky*¹⁹⁰ přichází s problematikou absence objektivních informací, které se váží k událostem května 1945 v Javoříčku, zároveň také zmiňuje neexistenci jakékoliv historické analýzy, kterou lze stěží zpětně vytvářet. Je jisté podstatné zmínit, že autorem tohoto článku je Josef Bartoš, který se v rámci svého bádání zabýval právě historií Javoříčka. Uvádí zde i verze příčin a průběhu tragédie, které se za téměř padesát let vytvořily. V první řadě zmiňuje možný vliv Othmara Victory na celou tragédii a pro některé přeživší i osobní účast na likvidaci Javoříčka.

¹⁸⁷ ZAPLETAL, Václav. Žít v míru je nesmírné štěstí. *Rudé právo*. Praha, 1980, **60-61**(109), s. 1

¹⁸⁸ SLÁDEK, Oldřich. Krvavou stopou. *HLAS revoluce*. 1987. In. Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

¹⁸⁹ Podobný osud potkal dnes mnohem častěji zmiňované Lidice, které po roce 1989 upadly v zapomnění a ke znovu zpřístupnění materiálů, které se po tragédii zachovaly a k obnovení zájmu o tuto obec došlo až na přelomu tisíciletí.

¹⁹⁰ BARTOŠ, Josef. Javoříčská tragédie stále s otazníky. *Programový plus*. Praha, 1993, **2**, s. 1

Ačkoli Mimořádný lidový soud v Olomouci vyvrátil jeho podíl na celé akci, i tak mu mnozí lidé připisovali vinu na zničení obce a smrti obyvatel. V publikacích v 80. letech se, jak Bartoš dále uvádí, poukazuje na činnost partyzánů a odklon od uznávaných nepotvrzených teorií. Z osobních rozhovorů vyplývá, že spory s partyzány neměli jen ostatní obyvatelé obce, ale i mezi nimi samotnými byla značně napjatá atmosféra, jak uvedla Aloisie Jedličková, rozená Zapletalová, členka oddílu Jermak – Fursenko. Je tedy patrné, že v souvislosti s tragédií vyvstalo po odhalení zamlčovaných informací mnoho nejasností a nových skutečností, především zda byla událost předem připravena, či se jednalo o akci vyplývající ze situace na severní Moravě.

K tématu událostí května 1945 se periodika odkazovala především o dva roky později, v době, která oslavovala výročí padesáti let od konce druhé světové války. Znovu se jedná převážně o vnímání přerodu mezi pojetím událostí před rokem 1989 a konfrontací s novými poznatky, které se po uvolnění režimu objevily a vnesly do problematiky nové světlo. Patrná je také pestrost tisku, který se Javoříčku věnoval ve srovnání se situací v době předešlé. Jak jsem již výše zmínila, na počátku 90. let se formoval zájem profesora historie a regionálního historika severní Moravy Josefa Bartoše¹⁹¹, což je viditelné na autorství většiny článků, které v této době vznikaly.

Článek v podobném znění, jako *Javoříčská tragédie stále s otázkami*, který opět vycházel z informací Josefa Bartoše, přinesla víkendová příloha *Hanáckých novin* v květnu roku 1995. Objevují se zde totožné i přeformulované úryvky z pravděpodobně původního článku z roku 1993.

¹⁹¹ Josef Bartoš se narodil v roce 1931 a v rámci své vědecké činnosti působil na Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zabýval se obdobím mezi lety 1918 – 1945, odbojovou činností, životem v okupovaném území, ale také regionální historií severu Moravy, místopisem i historickými prameny a archiváliemi. Sepsal dílo *Javoříčko. Pravdy a legendy*, pro které nashromáždil řadu dosud nezpracovaných informací.

V článku s úderným názvem *Moravské Lidice mýtů zbavené*¹⁹² se pak k činnosti partyzánů vyjadřuje Vlasta Kuchařová¹⁹³ a nazývá jej rabováním a zabíjením. Stejně tak i zde Josef Bartoš zmiňuje dlouholeté zamlčování činnosti partyzánských jednotek, které měly značný podíl na celé tragédii, i jejich neopatrnost, kterou na sebe upozorňovaly. Uvedeny jsou zde také informace o smrti Hildy Victorové, která se nechtěně stala obětí partyzánů. V závěru autor zmiňuje přerod vnímání Javoříčka, který z pompézních oslav postupně přešel do zapomnění.

6.1.3 Ploština, Prlov, Vařákovy paseky

6.1.3.1 Váleční zločinci

I v tisku bývají tyto tři valašské obce často zmiňovány jako celek, který má mnoho podobných vlastností. Z válečných zločinců, kteří se podíleli na likvidaci Ploštiny, Prlova nebo Vařákových osad, byli dopadeni členové zlínského gestapa a zástupce velitele gestapa Helmut Heinecke. Dvěma významným mužům se ale podařilo uprchnout. Těmi byli komisař gestapa Robert Holzheuer¹⁹⁴, pod jehož velením byli Baťa a Machů a také Otto Skorzeny¹⁹⁵.

V srpnu roku 1951 probíhal soud nacistických vrahů z druhé světové války. Již v úvodu se dozvídáme, že „*v době, kdy jsou v západním Německu propouštěni hrdlořezi, kdy je američtí imperialisté zapojují do příprav nové světové války, bylo před státním soudem v Praze zahájeno ve čtvrtek 23. srpna hlavní líčení proti nacistickým válečným zločincům, kteří, v době okupace páchali u nás největší zvěrstva a zločiny proti lidskosti na českém a slovenském obyvatelstvu*¹⁹⁶“. Autoři také neopomíjejí zmínit, že pachatelé byli dopadeni sovětskými úřady,

¹⁹² JIRKŮ, Irena. Moravské Lidice mýtů zbavené. *Magazín DNES + TV*. Praha, 1995, s. 27 – 28.

¹⁹³ V době tragédie jí bylo 12 let, její otec byl jedním z mužů, kteří tragédii přežili.

¹⁹⁴ V roce 1970 byl Holzheuer nalezen stále žijící, nicméně pro německou policii nebyly důkazy o jeho vině dostačující, a tak bylo vyšetřování zastaveno. Stíhán byl také Kurt Werner Tutter, nikdy ale nebyl za činy na Valašsku potrestán.

¹⁹⁵ *Život a historie vypálených obcí, aneb, "Znáte nás?"* 2014, s. 87

¹⁹⁶ Nacističtí vrahové před státním soudem v Praze. *Rudé právo*. Praha, 1951, **31-32**(198), s. 5

a to především proto, že Spojené státy americké, ač se zavázaly plnit moskevskou a londýnskou deklaraci¹⁹⁷, opatření nesplňují. Většina článku se tedy nevěnuje potrestání zločinců, ale téměř zcela zahrnuje ideologickou propagandu a kritiku kapitalistických zemí. Následný výpis pachatelů, kteří byli souzeni v témže období, propojuje několik mužů, kteří mají návaznost na vyhlazená místa tehdejšího Československa. Prvním z nich byl Max Rozstock, který měl jako vedoucí nacistické bezpečnostní služby na Kladensku a blízký spolupracovník Franka a Böhmeho, přímo na svědomí lidickou tragédii. Druhým byl Richard Schmidt, souzen za vypálení vesnice Beniky v oblasti Liptovského Mikuláše na Slovensku. Následoval Ernest Hitzegrad, gruppenführer SS a velitel policejních okupantů na území Čech a Moravy, pravá ruka Franka. Před soud byl postaven i Friedrich Gottschalk, který spravoval frontové zázemí hitlerovské armády na území Moravy v letech 1944 až 1945 a Max Richter, zástupce velitele gestapa i vedoucí zpravodajského protiodbojového oddělení jičínského gestapa mezi lety 1940 až 1943. Všichni jmenovaní měli podíl na smrti mnoha lidí, kterou často předcházelo brutální týrání a mučení.¹⁹⁸

Posledním prozatím nejmenovaným pachatelem a pro historii Valašska podstatným byl Otto Skorzeny. Článek uvádí, že Skorzenyho „*dnes anglo-američtí váleční štváči a obnovovatelé světového fašismu ukrývají pod svým ochranným*

¹⁹⁷ Moskevská deklarace podepsaná 30. října 1943 a Londýnská deklarace, podepsaná 4. srpna 1941 zavazovaly SSSR a USA ke společným cílům. [MRÁZEK, Josef. K právní závaznosti Postupimské dohody. *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 1996 [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-870581-k-pravni-zavaznosti-postupimske-dohody>]

¹⁹⁸ Nacističtí vrahové před státním soudem v Praze. *Rudé právo*. Praha, 1951, **31-32**(198), s. 5

*křídlem, stejně jako generála Blaskowitze*¹⁹⁹. “ Otto Skorzeny byl skutečně jeden z nejvýznamnějších nacistických představitelů, nejen pro dějiny v Protektorátu. Podíl měl např. na osvobození Mussoliniho, za nějž získal uznání i ocenění od Mussoliniho i Hitlera. Stal se jedním z nejobávanějších mužů v Evropě, po válce byl souzen již v Dachau, nicméně se mu podařilo uprchnout a ačkoli byl několikrát spatřen po celé Evropě, dostal se až do frankistického Španělska, odkud nebyl vydán k tribunálu. Informace o ukrývání tak byla reálná, nicméně se nejednalo o anglo-americké země. Skorzeny zemřel až v roce 1975 v Madridu, během pohřbu byla jeho rakev zakryta nacistickou vlajkou. Často bývá nazýván „akčním hrdinou“ či dokonce „Jamese Bondem“ Hitlera, pro svůj život plný mnoho zvrátů.

Skorzenymu se věnuje i článek v *Rudém právu* z roku 1959.²⁰⁰ Tento článek vyšel v den čtrnáctiletého výročí od tragických událostí v Ploštině. Shrnuje události prohledávání okolních lesů i chat, které vyvrcholilo v obsazení této valašské obce a krutým zacházením s obyvateli, kteří v ní žili. Podle článku Skorzeny vybíral jednoho po druhém a posílal je na smrt. Jak autor uvádí, čerpá z paměti očitých svědků těchto událostí. Zmíněn je zde i Prlov, na němž měl Skorzeny také svůj podíl. I zde tedy vina Skorzenyho hraje hlavní roli, a to především proto, že právě v této době došlo k zastavení stíhání tohoto válečného zločince vídeňským soudem.

¹⁹⁹ Uvedený generál Blaskowitz má s největší pravděpodobností představovat Johannese Blaskowitze, německého generála, který byl po válce v následných norimberských procesech souzen za válečné zločiny. Než bylo rozhodnuto o jeho osudu, raději v únoru 1948 spáchal sebevraždu skokem z ochozu soudu. Je tedy možné, že z ideologických důvodů došlo k zamlčení informací o jeho smrti. [Johannes Blaskowitz: GERMAN MILITARY OFFICER. *Encyclopaedia Britannica* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Johannes-Blaskowitz>]

²⁰⁰ VÍTEK, M. Na Valašsku před 14 lety. *Rudé právo*. Praha, 1959, **39**(107), s. 3

6.1.3.2 Piety, vzpomínky a ocenění

S Prlovem i Ploštinou se můžeme setkat v *Rudém právu* z dubna roku 1960²⁰¹ v článku oslavujícím 15. výročí osvobození s titulkem *Učíme děti, jak to tehdy bylo*. Jeho cílem je poukázat na mládež, která je nepoznamenaná válkou a neuvědomuje si její dopady ani hrdinské činy účastníků. Text je orientován do bývalé partyzánské oblasti Vizovicka a je doplněn názorem učitele, který ve vizovické škole vyučoval. Poselství článku je také varovat před událostmi, které by se mohly v budoucnu opakovat a jako výstraha jsou uvedeny právě obce osada Ploština nebo obec Prlov. Autor vyzdvihuje i práci žáků, kteří svým podílem přispěly k tvorbě mapy osvobození Vizovicka i jejich zájem o literaturu související s obdobím druhé světové války. Nalézt můžeme také zmínku o Ottu Skorzenym, který „žije dnes na západě zcela volně, ba je mu dovoleno vydávat své válečné paměti.“²⁰²

Tentýž rok i měsíc se ku příležitosti 15. výročí od vypálení Prlova se objevila krátká připomínka tohoto místa²⁰³. Zmíněna je zde pieta, která proběhla nad hrobem jednadvaceti prlovských obyvatel, který se nachází v nedalekém Pozdřechově.

Zajímavá zpráva kombinující na pohled nesourodé historické události uvedla v *Rudém právu* ze září 1962²⁰⁴, že několik tisíc občanů přišlo manifestovat do Ploštiny v souvislosti s agresí amerických imperialistů proti Kubě. Více informací však autor příspěvku a pointu celé situace nevysvětluje. O manifestaci, tentokrát mírové, konané první zářijový den o rok později hovoří

²⁰¹ ZAPLETAL, Zdeněk. Učíme děti znát, jak to tehdy bylo. *Rudé právo*. Praha, 1960, **40-41**(102), s. 4

²⁰² Otto Skorzeny skutečně po válce sepsal své paměti, které vyšly v první vydání v České republice v roce 1994 s názvem *Mé velitelské operace*.

²⁰³ Před 15 lety byl vypálen Prlov. *Rudé právo*. Praha, 1960, **40-41**(114), s. 2

²⁰⁴ Z mírových manifestací. *Rudé právo*. Praha, 1962, **42 - 43**(257), s. 1

taktéž *Rudé právo*. Jedná se o připomínku zavražděných obyvatel této osady z 19. dubna roku 1945²⁰⁵.

Zájem o Ploštinu v tisku dokazuje i samostatný článek věnovaný tragédii Ploštiny vydaný den po dvacátém výročí od události²⁰⁶. Kromě známého nacisty Skorzenyho, jehož podíl na vraždách v Ploštině měl jistě velký vliv i na míře vzniklých článků o této osadě, je druhým podstatným faktorem, proč se Ploština v období šedesátých let dostala nejvíce do povědomí, kniha autora Ladislava Mňáčka s názvem *Smrt si říká Engelchen*, podle níž vzniklo v roce 1963 i filmové zpracování. V dubnu 1965 tak vznikl článek²⁰⁷, který se odkazuje k Mňáčkově publikaci a shrnuje události dubna 1945. Zdrojem informací pro autora byl převážně Jan Machů, výše zmíněný přeživší vypálení domů v osadě. Propagandistické ražení z předchozích článků je zde upozaděno, ale ani tak nechybí vyzdvižení partyzánů a jejich činů - „*Na společný boj zdejších a sovětských lidí v partyzánských řadách, na zběsilost fašistické zvěře a na krvavé získání svobody nezapomeneme, stejně jako ostatní v tomto cípu moravské země.*“

Jen o několik týdnů později se můžeme z *Rudého práva* dozvědět²⁰⁸, že osadě Ploština byl propůjčen prezidentem republiky Řád rudé hvězdy²⁰⁹ během slavnostního shromáždění ku příležitosti 20. výročí osvobození vlasti Sovětskou armádou v Brně v Dělnickém domě. Další ocenění, tentokrát Československou

²⁰⁵ Mírová manifestace v Ploštině. *Rudé právo*. Praha, 1963, 43 - 44(242), s. 1

²⁰⁶ SVOBODA, Jan. Plameny v Ploštině: Před dvaceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1965, 45 - 46(108), s. 2

²⁰⁷ Tamtéž

²⁰⁸ Slavnostní shromáždění v krajích: Předání státních vyznamenání zasloužilým občanům. *Rudé právo*. Praha, 1965, 45 - 46(125), s. 1

²⁰⁹ Řád rudé hvězdy byl založen v únoru 1955 a oceňoval zásluhy v obraně republiky, zvýšení bojeschopnosti, zlepšení vojenství nebo úspěšnou činnost k upevnění obrany a bezpečnosti republiky a plnění bojových úkolů. Propůjčován byl významným osobám, svazům, útvarům, organizacím či obcím. Půjčován mohl být i opakovaně. [Řád rudé hvězdy. *Československé řády a vyznamenání – Czech Medals and Orders Society*[online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://www.vyznamenani.net/?page_id=12]

cenu míru, získala Ploština v den výročí v roce 1971 v obci Drnovice, o níž se můžeme dozvědět v tisku z 19.²¹⁰ a 22.²¹¹ dubna.

Významným obdobím pro vypálené obce během druhé světové války byl červen roku 1972. Ač pro Ploštinu a jiné osady ležící na Moravě nebyl tento čas stěžejní, jednalo se o třicáté výročí od vypálení Lidic a s ním související mírová shromáždění, na nichž často padla jména i ostatních podobně zasažených míst. V Rudém právu z 12. června se dočteme²¹², že „*ani u nás nebyly Lidice poslední. Po nich následovaly Ležáky a později Ploština, Německé a další obce na Slovensku i v Čechách.*“ Přípomínka o výročí událostí vypálení obce, tentokrát konkrétně Ploštině, je uvedena i v souvislosti se srazem pionýrů v roce 1974²¹³, který uctíval zavražděné občany. Součástí akce byly besedy s partyzány, manifestační pochod i složení slibu nových členů pionýru. Ploštinu si obyvatelé připomněli i o rok později²¹⁴, tentokrát jen v drobném odstavci, který uvádí, že pietní akce k třicátému výročí od tragických událostí se účastnily až desetitisíce obyvatel. V rámci připomínky byl odhalen pomník odbojářům, který aktuálně stále stojí na místě někdejší osady.

Ploštinu a Prlov vyzdvihlo i *Rudé právo* z roku 1975 na své titulní straně. Text je zařazen do rubriky *Z letopisů vítězství* a je zaměřen na významné události a místa druhé světové války. Stručný článek s názvem *Ploštinská tragédie*²¹⁵ shrnuje události vývoje vedoucího k likvidaci těchto blízkých osad, partyzánské působení na Valašsku i následky těchto akcí. Celou situaci označuje za partyzánskou válku, které padly za oběť právě Ploština a Prlov, ale ani tak nacisté partyzány nedokázaly zlomit a tyto likvidační akce konec války přiosťřili.

²¹⁰ Čs. cena míru osadě Ploština. *Rudé právo*. Praha, 1971, 51(91), s. 1

²¹¹ Čs. ceny míru 1970. *Rudé právo*. Praha, 1971, 51(94), s. 1

²¹² Do celého světa zněla výzva: Již nikdy Lidice - již nikdy válku!. *Rudé právo*. Praha, 1972, 52(136), s. 1

²¹³ Po stopách partyzánů. *Rudé právo*. Praha, 1974, 54 - 55(94), s. 2

²¹⁴ Vzpomínáme událostí před třiceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1975, 55-56(93), s. 2

²¹⁵ Ploštinská tragédie: Z letopisů vítězství. *Rudé právo*. Praha, 1975, 55(92), s. 1

Závěrečnými boji druhé světové války se zabývá i květnový tisk oslavující třicetileté období od osvobození. Prlovu je věnováno několik vět v podkapitole *Na prahu osvobození*²¹⁶. Hrdinsky oslavovány jsou partyzánské jednotky, které bojovaly proti fašismu a obyvatelé obce, kteří jim poskytovali ukrýt i suroviny. V závěru autor dodává, že Prlov byl za tyto odvážné činy a i příkoří, které musel absolvovat, oceněn Řádem rudé hvězdy i Československou cenou míru.

Článků věnujících se vypáleným valašským místům nebo alespoň zmínek, které bychom mohli v tisku najít, v průběhu sedmdesátých let ubylo, ač byla snaha výstavbou pomníku zavražděným v Ploštině přitáhnout k bývalé osadě více pozornosti. Opět k výročí, tentokrát k pětatřicátému od konce války v Evropě, je věnována pasáž s názvem *Letopisy svobody*²¹⁷ zaměřená na osvobození moravských měst a obcí v závěru války. Chronologicky jsou uvedeny oblasti, kudy postupovala Rudá armáda během osvobozování počínaje Hlučínem, v této době však proběhly vyhlazovací akce v oblasti Valaška. Jako důsledek sovětské akce a spolupráce partyzánů byly likvidační akce Ploštiny i Prlova

Letmé připomínky najdeme často pouze ve výčtu jednotlivých obcí, které jsou srovnávány s mnohem více medializovanými Lidicemi, jako např. v červnu roku 1982²¹⁸, tedy v době čtyřicátého výročí od vypálení Lidic, kdy prostřednictvím této středočeské obce autoři článku apelují na čtenáře, v jejichž zájmu má být mír a blaho národů. Výstrahu představují právě obce, které byly v rámci druhé světové války zničeny a jejich obyvatelé povražděni. Kromě souvislostí s Lidicemi pak pokračují i výroční zprávy o vypálení moravských obcí.

²¹⁶ BORL, Jan. Na prahu osvobození: Před třiceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1975, **55**(105), s. 3

²¹⁷ Letopisy svobody. *Rudé právo*. Praha, 1980, **60-61**(98), s. 2

²¹⁸ Ve jménu míru a blaha národů: Rozhodná a naléhavá výzva z Lidic. *Rudé právo*. Praha, 1982, **62**(139), s. 1

6.2 Internetové zdroje informací

Kromě periodických tiskovin je v současnosti hlavním médiem, které formuje kolektivní paměť, internet. Stejně, jako se informace předkládané prostřednictvím tisku ne vždy zakládaly na pravdivém výkladu, tak v případě online dostupných pramenů je tato situace ještě komplikovanější. Stejně tak je problematické určit dosah jednotlivých zdrojů v rámci společnosti. Pro toto porovnání jsem vybírala webové stránky, které jsou často oficiálními stránkami obce či pamětního místa a také články z elektronických periodik.

6.2.1 Zákřov

Průběh zákřovské tragédie nastiňuje oficiální webová stránka obce Tršice²¹⁹, pod níž Zákřov patří. Historie osady je popsána již od jejího vzniku ve 14. století až do konce druhé světové války. Popisované události však neodpovídají realitě, nicméně zde bohužel není uveden zdroj ani autor tohoto příspěvku. Skutečná příčina celé akce je zde opomenuta, autor příspěvku pouze uvádí, že „*pod záminkou, že Zákřov je střediskem partyzánů a obyvatelstvo je podporuje, podnikli němečtí fašisté - se zrádci Vlasovci - proti Zákřovu vražednou akci. Gestapem z Velkého Újezda byl vypracován plán akce proti Zákřovu a to tak, že celá vesnice bude obklíčena Vlasovci a pod záminkou střelby partyzánů na Vlasovce bude provedeno zatčení partyzánů a jejich pomocníků podle předem připraveného seznamu*“²²⁰. Podíl Vlasovců na obklíčení Zákřova je již mnoho let vyvrácen, je ale patrné, že tyto informace nevychází ze současně aktuálních materiálů. Stejně tak lze polemizovat nad vypracovaným seznamem obětí vzhledem ke skutečnosti, že zatčení byli i muži, kteří ze Zákřova nepocházeli a byli zde pouze dočasně. Popis událostí je doplněn i podobou a významem Zákřovského žalova.

²¹⁹ *Obec Tršice* [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.tršice.cz/>

²²⁰ *Obec Tršice: Zákřov* [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.tršice.cz/zakrov/zakrov.html>

K podílu Vlasovců na Zákřovské tragédii je věnován příspěvek na portálu *Fronta.cz*²²¹. Jak zde autor uvádí, příslušníci Vlasovy armády skutečně byli na konci války velmi často využíváni k provokacím v podobě falešných příslušníků partyzánských jednotek, nicméně v případě Zákřova potvrzuje podíl kozáckých jednotek. Kozáci se sice v budoucnu měli stát součástí ROA, nikdy se tak ale nestalo, a proto nelze za pachatele označovat Vlasovce. Zde uvedené informace jsou stručné, ale na rozdíl od oficiální stránky obce odpovídají skutečným událostem.

Zbylé materiály, které jsou dostupné, se věnují připomínkám výročí likvidace v Zákřově. V roce 2011 v návaznosti na aktuálně vydanou knihu *Hlasy z hořících domů* připomněl Zákřov příspěvek s názvem *Pozapomenutý Zákřov: nepochopitelný masakr na konci války*²²², kde autor Roman Helcl uvádí Zákřov také v kontrastu se známějšími Lidicemi a zmiňuje i další místa podobně zasažena válkou. Podobný článek, který vznikl o několik let později, s odkazem na *Paměť národa* i deník Otty Wolfa, nalezneme na portálu *Echo24*²²³. Také v těchto materiálech je vina prisuzována kozáků, nikoli mylně vlasovcům.

6.2.2 Javoříčko

Informace o současné obci Javoříčko jsou dostupné na turistickém informačním portálu²²⁴. V samém úvodu autoři informují o historickém vývoji obce. Text z velké části zmiňuje Javoříčské jeskyně, dnes turisticky mnohem

²²¹ ŠÍR, Vojtěch. *Zákřov 1945* [online]. 8. 5. 2009 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z:

<https://www.trsice.cz/zakrov/zakrov.html>

²²² HELCL, Roman. *Pozapomenutý Zákřov: nepochopitelný masakr na konci války*. *IDNES* [online]. 1. 8. 2011 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/pozapomenuty-zakrov-nepochopitelny-masakr-na-konci-valky.A110801_191014_domaci_brm

²²³ ŠMÍD, Michal. *Kozáci slavili Hitlerovy narozeniny. Muže ze Zákřova střileli do týla*. *Echo24* [online]. 30. 4. 2016 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z:

<https://echo24.cz/a/iyPSd/kozaci-slavili-hitlerovy-narozneniny-muze-ze-zakrova-strileli-do-tyla>

²²⁴ *Javoříčko: turistický informační portál* [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z:

<http://www.javoricko.cz/>

významnější lokalitu. Pozastavuje se ale i nad událostmi druhé světové války, z velké části nad osudem Hildy Victorové i vině místních partyzánů. Ačkoli informace jsou strohé, fakticky odpovídají historicky objasněné skutečnosti. V textu jsem se však pozastavila nad pravopisem slova partyzáni. Zde je uvedeno ve variantě partizáni, může se tedy jednat o pravopisnou chybu, či slovenskou podobu slova, která příběhu ubírá na věrohodnosti. Bohužel kromě několika nedefinovaných fotografií je zbytek webové stránky věnován přírodním památkám této oblasti, nikoli těm historickým.

Informace o Javoříčku se objevují i na oficiální webové stránce obce Luká²²⁵, pod níž v současnosti osada patří. Pár slov je věnováno historii od počátku obce, tedy poloviny 14. století, včetně likvidace obce v roce 1945. Opět je to jen malý zlomek celé události, průběh je prakticky shrnut v jedné větě: „*Současné malé osídlení je pozůstatkem velké osady, kterou 5. května 1945 srovnalo se zemí přepadové komando SS jako pomstu za podporu partyzánům*“. O detailech k předcházejícím událostem, o partyzánské činnosti a přesných důvodech tragédie, zde žádná zmínka není. Autoři pouze dále uvádějí osud obyvatel a poválečný památník. Stejně jako v předchozím případě je zde mnohonásobně větší prostor pro turistické informace věnované Javoříčským jeskyním.

Webových stránek, které se orientují na historický vývoj Javoříčka, bychom našli několik. Tou první jsou informace zveřejněné *Vojenským historickým ústavem Praha*²²⁶, který pokrývá nejen květnové události, ale i formování partyzánského odboje, vraždu Hildy Victorové a jejích dětí a dotýká se také vývoje

²²⁵ *Obec Luká: Javoříčko* [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://obec-luka.cz/javoricko/>

²²⁶ JAKL, Tomáš. *Vypálení obce Javoříčko 5. května 1945* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vypaleni-obce-javoricko-5-kvetna-1945/>

poválečného. Jako autor je uveden Tomáš Jakl²²⁷, který dle uvedené literatury čerpal především z publikace Josefa Bartoše. Také na serveru *Válka.cz* se objevuje článek věnovaný Javoříčku s názvem „...a poslední bylo Javoříčko²²⁸“. Jako autor je uveden Jan Flieger a odkazuje se na Hořínka, Michalova a Bartoše. Příspěvek pokrývá období před tragédií, podíl partyzánů na vypálení obce, smrt Hildy Victorové a samozřejmě také květnové události.

O současné podobě a fungování javoříčského pietního území informuje spolek *Nové Javoříčko*²²⁹. Vznikl z občanského sdružení a jeho cílem bylo zachránit chátrající původní školu, která celou tragédií v květnu 1945 přežila. Zároveň se snaží veřejnost informovat o historii této obce. Javoříčská škola se stala místem, kde bychom dnes mohli nalézt expozici zpřístupněnou veřejnosti sedmdesát let po tragédií. Nový spolek pak odkazuje také na webovou stránku věnovanou přímo expozici.

Doporučení Javoříčka k návštěvě je dostupné na několika turistických portálech, nicméně převážně se jedná o místní jeskyně spíše než historickou

²²⁷ Tomáš Jakl je vědecký pracovník Vojenského historického ústavu Praha, absolvent Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Jeho publikační činnost je orientována na dvacáté století českých a československých vojenských dějin. [*Vojenský historický ústav: Tomáš Jakl* [online]. Praha [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/mgr-tomas-jakl/>]

²²⁸ FLIEGER, Jan. ...a poslední bylo Javoříčko. *Válka.cz*[online]. 2005 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/11106--a-posledni-bylo-Javoricko>

²²⁹ *Nové Javoříčko* [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <http://www.javoricko.com/>

vzpomínku na vypálenou obec. Za zmínku stojí portály *Kudy z nudy*²³⁰, *Místopisy*²³¹, *Litovelsko*²³² nebo portál *Olomouckého kraje*²³³.

Kromě materiálů, které přímo informují o akci v Javoříčku či současném památníku nebo muzeu, existuje řada článků. První, který bych vyzdvihla, má název *Vyvraždění Javoříčka: Němci se krvavě pomstili za čin opilého partyzána*²³⁴. Ačkoli název napovídá, že příčinou likvidace Javoříčka je pouze smrt Hildy Victorové, celý průběh události je zmapován na základě dostupných pramenů velmi stručně, včetně nejdůležitějších informací. Na portálu iDNES se autor Roman Helcl v roce 2010 zaměřil na tendence obnovy Javoříčka²³⁵. Zde uvádí také malé povědomí o místě, které bylo násilně vymazáno z map, i podíl partyzánů na zániku obce. O podobné tematice, o pět let později, informuje článek České televize *Nacisty vypálené Javoříčko připomene model původní vesnice*²³⁶. Navazuje na vznik nové expozice v původní škole z materiálů, které nejen

²³⁰ Památník obětem II. světové války v Javoříčku. *Kudy z nudy* [online]. 2019 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity-a-akce/aktivity/pamatnik-obetem-ii--svetove-valky-v-javoricku.aspx>

²³¹ Javoříčko. *Místopisy.cz* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/13183/javoricko/>

²³² Pomník vyvraždění Javoříčka. *Litovelsko* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z:

<https://www.litovelsko.eu/dr-cs/265-pomnik-vyvrazdeni-javoricka.html>

²³³ GARČIC, Jindřich. Památník oběti II. světové války v Javoříčku. *Olomoucký kraj* [online].

[cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <http://olomoucky-kraj.com/object.php?object=12>

²³⁴ KRUPKA, Jaroslav. Vyvraždění Javoříčka: Němci se krvavě pomstili za čin opilého partyzána. *Olomoucký kraj* [online]. 2018 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z:

<https://dotyk.denik.cz/publicistika/vyvrazdeni-javoricka-bylo-krvavou-pomstou-civilistum-za-cin-opileho-partyzana.html>

²³⁵ HELCL, Roman. Nacisty vypálené Javoříčko se vrátí na mapy. I s původní cestou. *IDNES* [online]. 2010 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nacisty-vypalene-javoricko-se-vrati-na-mapy-i-s-puvodni-cestou.A100430_1377991_domaci_itu

²³⁶ Nacisty vypálené Javoříčko připomene model původní vesnice. *Česká televize* [online]. 2015 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1516452-nacisty-vypalene-javoricko-pripomene-model-puvodni-vesnice>

pozůstali shromáždili, ale také zhotovili studenti školy střední v Teplicích. Bohužel v současnosti mnoho nových materiálů věnovaných Javoříčku nevzniká.

6.2.3 Ploština

Dnes bychom již osadu Ploština na mapě nenalezli, a tak ani webové stránky, které by byly věnovány přímo této oblasti neexistují. Vzhledem k tomu, že v minulosti osada spadala pod oblast obce Drnovice, na oficiálních stránkách této obce je kapitola věnovaná národnímu kulturnímu památníku Ploština²³⁷ včetně stručně historie místa se soupiskou obětí. Kromě Ploštiny je zmíněn i Prlov a Vařákovy paseky.

Stejně jako v minulosti vycházely novinové články věnované pietním místům v době výročí, také připomínky dostupné na online portálech jsou vydávány v období od 20. dubna. Titulek *Peklo existovalo, hned třikrát. Valašsko si připomíná vypálené osady*²³⁸ zmiňuje Ploštinu, Prlov i Vařákovy paseky. Autorka propojuje vývoj od partyzánského odboje až po smrt čtyř obyvatel Vařákových pasek. Odkazuje se především na Cílka²³⁹ a blíže nespecifikovanou rodinou kroniku obyvatel Vařákových pasek. Podobně souhrnný článek s názvem *Osady nedaleko Vizovic – za pomoc partyzánům následoval krutý trest*²⁴⁰ stručně nastiňuje události dubna a května 1945. Každoročně pak Zlínský deník připomíná události Ploštiny a informuje o pietním aktu a bohoslužbě.

²³⁷ *Památník Ploština: NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTNÍK PLOŠTINA* [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <http://www.obec-drnovice.cz/pamatnik-plostina/ds-1016/p1=1031>

²³⁸ PROCHÁZKOVÁ, Petra. *Peklo existovalo, hned třikrát. Valašsko si připomíná vypálené osady*. *IDNES* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/vyroci-vypaleni-valasskych-osad-nacisty.A120419_1765969_zlin-zpravy_sot

²³⁹ CÍLEK, 2010

²⁴⁰ DOSTÁL, Luboš. *Osady nedaleko Vizovic – za pomoc partyzánům následoval krutý trest*. *ČT24* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1176904-osady-nedaleko-vizovic-za-pomoc-partyzanum-nasledoval-kruty-trest>

6.2.4 Prlov

Prlov, i dnes existující obec, v současnosti disponuje vlastními webovými stránkami, jejichž součástí je na rozdíl od předchozích podrobnější popis prlovské tragédie²⁴¹. Autor, který zde není uveden, se nejprve zaměřuje na formování partyzánského odboje a z něho vyvozuje příčiny následných událostí. Navazuje situaci na počátku dubna v Juříčkově mlýně v Leskovci a doplňuje také Ploštinu, u níž odkazuje na knihu *Smrt si říká Engelchen*²⁴². Neopomíná ani Machů a Bařu a jako zdroj informací uvádí Cílkovu *Smrt na prahu života*²⁴³. V závěru představuje Wieneckeho, Pawlofskiho i Tuttera, které doplňuje o Ferdinanda Sonnbergera, který zajišťoval ženijní přípravu a také uvádí Otto Skorzenyho (zde nesprávně uvedený jako Skorczyeny) a jeho neprokázanou přítomnost na Valašsku. Příběh doplňuje osudem místních obyvatel, kteří zaplatili svými životy. Vše je psáno v mnohdy až hovorovém jazyce, který má čtenáři tragédii více přiblížit.

Snaha o zachování Prlova v paměti nejen na Valašsku usiluje *Valašský odbojový spolek z.s.*²⁴⁴ Za cíl si autoři kladou důraz na partyzánské hnutí a jeho význam v oblasti Valašska a uchování vzpomínky na Prlov. Primárně se nejedná o tragédii obce, ale z největší části o existenci 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky a další odbojové aktivity, protože, jak uvádí autoři na úvodní stránce, „*jediný Prlov se této tradice nezřekl ani v dobách, kdy bylo vše partyzánské, považováno za špatné.*“

Podobně jako u Javoříčka můžeme nalézt převážně odkazy věnované Prlovu jako přírodní památce typické růstem orchidejí, žádné další zmínky ani články však samotnému Prlovu věnované nejsou.

²⁴¹ *Prlovská tragédie: Obec Prlov* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z:

<https://www.obecprlov.cz/informace-o-obci/prlovska-tragedie/>

²⁴² MŇAČKO, 1961

²⁴³ CÍLEK, 1985

²⁴⁴ *Valašský odbojový spolek* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://prlov-1945.webnode.cz/>

6.2.5 Vařákovy paseky

I díky dnešní Naučné stezce Vařákovy paseky²⁴⁵ a aktivitě okolních obcí udržet v paměti a nezapomínat, je dnes již neosídlená partyzánská oblast ležící v přírodně i historicky zajímavé lokalitě téměř každoročně připomínána. Webové stránky konkrétně věnované událostem počátku května 1945 dostupné nejsou, několik zmínek je uvedeno ve výčtu zajímavých zastavení na naučené stezce a především výročních připomínkách.

Titulek *Smutné výročí Vařákových pasek: fašisté je zapálili až po válce*²⁴⁶ mě zaujal právě tím, co v názvu uvádí. Velmi stroze shrnuje události Vařákových pasek, nicméně jsem pátrala po vysvětlení, proč autor uvádí zapálení domů po konci války. Pravděpodobně se jedná o špatnou formulaci, která by měla být zaměněna osvobozením této oblasti, které skutečně v počátku května na Valašsku probíhalo. Stejně tak je diskutabilní užití výrazu fašisté, které zde také není ideálně zvoleno. Podobnou připomínku nalezneme v o dva roky později vydaném článku s výstižnějším názvem *Vařákovy paseky. Masakr na konci války*²⁴⁷. Mnohem přesněji zformulovaný článek se opírá o výpovědi pamětníků a kroniky rodin, které v osadě žily. Události pak zprostředkovává také portál České televize v článku *Vařákovy Paseky – tragická dohra na pozadí oslav končící války*²⁴⁸.

²⁴⁵ *Obec Lidečko: Naučná stezka Vařákovy paseky* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://www.lidecko.cz/naucna-stezka-varakovy-paseky/>

²⁴⁶ LIBIGER, Milan. *Smutné výročí Vařákových pasek: fašisté je zapálili až po válce*. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/fasiste-2-kvetna-1945-vypalili-osadu-varakovy-paseky-na-valassku.A130430_1923309_zlin-zpravy_ras

²⁴⁷ PŮČ, Dušan. *Vařákovy paseky. Masakr na konci války*. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: https://valassky.denik.cz/zpravy_region/varakovy-paseky-masakr-na-konci-valky-30150502.html

²⁴⁸ KVASNIČKA, Josef. *Vařákovy Paseky – tragická dohra na pozadí oslav končící války*. *ČT24* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1175170-varakovy-paseky-tragicka-dohra-na-pozadi-oslav-koncici-valky>

6.3 Audiovizuální zpracování

Jen ve stručnosti bych zde zmínila i několik filmových a dokumentární materiálů, které vznikly na základě tragických osudů vypálených obcí. Dokument *Javoříčko*²⁴⁹ režiséra Theodora Mojžíše, rodáka z Prostějova, mapuje likvidaci obce, ale zabývá se také poválečnými dějinami, především výstavbou Javoříčka nového a komplikacemi, které ji provázely. K tématu Ploštiny existuje dokumentární film Jána Nováka s názvem *Ploština – krvavá paseka*²⁵⁰. Na základě archivních pramenů, výpovědí pamětníků a historiků se snaží vyvrátit některé účelově zneužitě informace především v souvislostech s partyzánským odbojem. Posledním filmovým zpracováním, které se mi podařilo k moravským obcím a osadám nalézt, je *Valašsko, kruté jaro 1945*²⁵¹, opět od režiséra Theodora Mojžíše. Jedná se o osud čtrnáctiletého Jana Hronka, který se stal součástí odboje. Cílem dokumentu je přiblížit události Valašska především žákům a studentům prostřednictvím jejich vrstevníka.

Ačkoli existuje několik audiovizuálních zdrojů, nabývám dojmu, že i přes jejich kvalitní zpracování je jejich dosah velmi malý a povědomí o jejich existenci téměř nulové.

²⁴⁹ Javoříčko [dokumentární film]. Režie Theodor MOJŽÍŠ, ČR, 2010

²⁵⁰ Ploština – krvavá paseka [dokumentární film]. Režie Ján NOVÁK, ČR, 2003

²⁵¹ Valašsko, kruté jaro 1945 [dokumentární film]. Režie Theodor MOJŽÍŠ, ČR, 2015

7. Srovnání proměn paměti v jednotlivých lokalitách ze získaných pramenů

Pro naplnění cíle této diplomové práce je jistě podstatné shrnout vývoj ve vybraných obcích prostřednictvím komplexního pohledu na jednotlivá místa a zhodnotit proměny, které vnímání událostí postihly.

Prvotně se opět zaměřím na oblast Olomoucka a nejprve na Zákřov, který chronologicky předcházeli Javoříčku. Z hlediska množství materiálů, které jsou dostupné právě k tomuto místu, lze zkonstatovat, že vzhledem k ostatním lokalitám jsou prameny literární a publicistické zastoupeny jen velmi málo. V minulých i současných se často můžeme setkat s mýlkou, která se zakořenila do kolektivní paměti, a uvedena je také na webových stránkách obce Tršice, které jsou označeny jako oficiální. Jedná se o záměnu kozáckého oddílu s Vlasovci. Zde se podle mého názoru projevuje pozdější poválečný ideologický výklad událostí nejen v Zákřově, ale i na ostatních místech. Některé akce, které byly organizovány často jednotkami ZbV Kommand v oblasti Moravy, byly po válce přičítány vlasovcům, jakožto nepřítelům komunistického režimu v rámci propagandy. Zůstává otázkou, zda i zde v případě Zákřova bylo patrné, že zde působili kozáci, ale pro stranické účely byli obviněni příslušníci ROA. Bohužel v tomto případě i přes nově vzniklé studie zůstává v kolektivní paměti obyvatel uchována nesprávná informace.

Zajímavým tématem, které pro mě až doposud bylo neznámé a má velký potenciál, je osud rodiny Wolfových a především velmi cenný deník, který si psal Otta Wolf. Nejen, že nastiňuje problematiku ukrývání židovských rodin během druhé světové války v Protektorátu, ale svým osobitým způsobem poukazuje na regionální vývoj na Olomoucku v tomto období. Je však patrné, že způsobem, jakým je deník sepsán, tedy ve skutečných a poměrně strohých zápiscích, mu částečně ubírá na čtivosti, ale v mnohých ohledech přidává na autenticitě.

V průběhu zjišťování, proč některé obce jsou v současnosti ve větším povědomí než jiné, jsem se zaměřila také na počet a složení obětí, které zaplatili svým životem během akcí. Zajímalo mě, zda tento faktor mohl mít vliv na míru

povědomí o těchto místech. Z tohoto výčtu vyplývá, že Lidice s vysokým počtem zavražděných mužů, žen a dětí převyšují všechna ostatní místa v Protektorátu a s touto tragickou bilancí se dostávají do popředí. Největší roli zde pak s jistotou hraje velké množství dětí a jejich smrt v plynovém voze v Chelmnu. Z hlediska počtu zavražděných v Zákřově se jedná o druhé nejnižší číslo po Vařákových pasekách. Tímto však nechci znevažovat tyto oběti, pouze se pokouším blíže porozumět odlišnostem ve vnímání moravských lokalit.

Naopak Javoříčko, které je patrně dnes z moravských lokalit nejznámější a také nejvíce zpracováno v různých pramenech, je s třiceti osmi oběti obcí nejpočetnější. Ani Javoříčku se nevyhnulo zatížení politickou ideologií. Zde bych nejvíce poukázala na kontrast vnímání rodiny Othmara Victory a partyzánů, kteří působili v oblasti Javoříčka. Ačkoli příslušnost Othmara Victory k jednotkám SS byla soudně podložena, jeho podíl na vypálení obce byl mizivý. V současnosti je zřejmé, že po jeho odchodu manželka Hilda spolupracovala s partyzány, poskytovala jim úkryt i suroviny, i tak nakonec společně se svými dětmi zaplatila za svou národnost životem. Stranická propaganda partyzánského odboje byla po válce však natolik silná, že až do převratu v roce 1989 se téměř nesetkáme s jejich kritikou, i přesto, že metody, které užívali (loupení, rabování, zastrašování lidí a v extrémních případech i vraždění nevinných), byly srovnatelné s akcemi nacistů. Bohužel v důsledku potírání některých faktů, tak došlo k nenávratné ztrátě historických pramenů, které by mohly některá dosud nepřesně vykládaná fakta uvést na pravou míru. A tak i přesto, že historik Josef Bartoš přinesl v 90. letech minulého století nový vhled do historie Javoříčka, pravděpodobně již nikdy nebude kompletní.

Javoříčko také bývá velmi často v různých zdrojích označováno jako Moravské Lidice. Nabízí se tak myšlenka spojitosti příčin, které k likvidaci obou těchto míst vedly nebo průběhu vyhlazovacích akcí. Skutečné propojení však není v reálných událostech, ale shledávám jej především v životě po válce. Lidice, především proto, že chronologicky byly první takto postiženou obcí, se staly symbolem ideologické propagandy, nové poválečné výstavby a idealizovanou obcí

v stranickém duchu (i když vše nevyšlo podle plánu). Javoříčko, které podobně jako Lidice, nebylo přímo zapojeno, ale skrze pojítka bylo obviněno z nelegálních akcí, tak mělo potenciál stát se podobně pojímaným místem jako byly právě známější Lidice. Z počátku poválečné pompézní pietní akce, které postupně upozadovaly skutečné důvody vzpomínání na Javoříčko, se ale na rozdíl od Lidic po celou druhou polovinu 20. století udržet nepodařilo a na Moravské Lidice se více a více zapomínalo.

Osudy Ploštiny, Prlova i Vařákových pasek jsou nepochybně propojené přítomností stejných pachatelů a podobným průběhem, z nichž nejznámější je Ploština. Zvýšenou popularitu místu přinesla hlavně kniha Ladislava Mňačka *Smrt si říká Engelchen*²⁵², která i přes románové zpracování stojí na faktických základech a zážitcích autora. Ve spojitosti se záhadnou a mýty opředanou postavou Otto Skorzenyho a téměř nikdy nepotrestaných zločinců Tuttera, Pawlofskiho a Wieneckeho, tak Ploština a společně s ní i Prlov prožívaly na počátku 60. let znovuzrození. V tomto období sílila vlna snah o dořešení případů s těmi, kteří se na likvidaci obcí podíleli, nikdy k tomu ale nedošlo. Čtenáři Mňačkovy knihy se museli spokojit pouze se spekulacemi, kdo vlastně byl tím Engelchenem, jehož identitu autor neprozradil (a která ani nemusela náležet nikomu z uvedených pachatelů). S větším zájmem o Ploštinu a Prlov v literárním zpracování přišel Roman Cílek, který, i přesto, že autor literatury faktu plně nerespektuje uvedení historických pramenů, zpracoval unikátní a komplexní historii tragédií v Ploštině a Prlově.

Téměř vůbec není zpracována situace ve Vařákových pasekách. Události 2. května 1945 jsou zachyceny jako dozvuk ploštinské a prlovské tragédie a materiály, které jsou výhradně zaměřeny na toto místo neexistují. Toto opomenutí lokality s osudem podobným těm předchozím může opět souviset s nižším počtem obětí, které měli nacisté, znepokojení přicházejícím koncem války, na svědomí.

²⁵² MŇAČKO, 1961

7.1 Ve stínu Lidic

Je zřejmé, že velký vliv ve vyzdvížení Lidic a upozadění ostatních moravských obcí má množství lidických obětí. Faktorem neméně významným je také chronologie všech vyhlazovacích akcí. Akce Lidice proběhla o téměř tři roky dříve než protipartyzánské zásahy na Moravě. Byla první z trestných vyhlazovacích výprav pro obyvatelstvo Protektorátu a nikdo na nic podobného nebyl připraven. A především byla odvetou za akt, který postihl celý Protektorát – tedy atentát na Heydricha. Ačkoli nacistické akce byly často důkladně utajovány a na povrch se dostávaly postupně po konci války, o Lidicích věděl celý svět krátce po 10. červnu 1942 a solidarita, která se zvedla ještě v průběhu druhé světové války, trvá až dodnes.

Velkou roli sehrála i nevinost Lidic. Nasimulovaný nález vysílačky v Horákově statku měl prokázat zapojení do odbojové činnosti, pravdou ale je, že zde žádná nelegální činnost neprobíhala a veškeré záminky pro výběr Lidic byly falešné. Zákřov, Javoříčko, Ploština, Prlov a Vařákovy paseky a jejich obyvatelé se přímo či nepřímo prostřednictvím výskytu partyzánů v těchto oblastech odboje zapojily. Neopatrnost partyzánů či jejich pomocníků tak nasměrovala likvidační komanda k těmto obcím.

Lidice také měli důležitou osobnost v čele osvěty a obnovovacích akcí – Barnetta Strosse, britského lékaře, kterého natolik zasáhly události v srdci Protektorátu, že ještě tentýž rok založil hnutí *Lidice shall live* – Lidice budou žít. Věřil, že Lidice skutečně budou žít, i kdyby tomu tak bylo pouze v srdcích lidí. Díky obrovské kampani došlo k nashromáždění velkého finančního obnosu, který dal základ vybudování Lidic nových, založení Lidické sbírky moderního umění i vystavění jednoho z dnešních symbolů pietního území Růžového sadu míru a přátelství.

Není to tedy pouze jeden jediný důvod, který zapříčinil, že moravské vyhlazené obce jsou dnes ve „*ve stínu Lidic*“. Je to souhra mnoha okolností, které Lidice v porovnání s ostatními prosadily.

8. Závěr

Při zpracování této diplomové práce jsem si vytyčila za hlavní cíl vytvořit rešerši materiálů, které se vztahují k osudům obcí, zhodnotit je a srovnat proměny v kolektivní paměti. V úvodní části jsem charakterizovala teorii paměti včetně základního vývoje, který paměť jako součást vědeckého pojetí sociologie či historie prodělala. Z nejvýznamnějších jmen, která se s tímto tématem pojí, jsou Maurice Halbwachs, Pierre Nora nebo v českém prostředí Miroslav Hroch. Součástí této problematiky je právě také kolektivní paměť, jejíž vliv formuje pohled společnosti na události či lokality nazývané také jako místa paměti, jimž se z jmenovaných věnoval převážně Pierre Nora.

Místa paměti, kterými jsem se zabývala, byly moravské obce vyhlazené v období existence Protektorátu Čechy a Moravy. V první části jsem zpracovala krátkou historii obcí a sled událostí, který vedl k likvidaci jednotlivých obcí. Obce a osady jsem nejprve rozdělila do dvou oblastí, Olomoucka, do níž patří Zákřov a Javoříčko, a Valašska, které zahrnuje tři velmi blízce propojená místa Ploštinu, Prlov a Vařákovy paseky. V rámci těchto celků jsem oblasti řadila chronologicky dle uskutečnění vyhlazovacích akcí. Nejvíce informací jsem čerpala z archivních materiálů, literatury a akademických prací. Primárně se jednalo o problematiku partyzánského odboje, který je tou nejdůležitější součástí historie období druhé světové války v těchto lokalitách. Právě partyzáni měli největší podíl na volbě vyhlazených obcí, i přesto lze říci, že ve většině případů se jich samotných nacistické represálie v rámci likvidačních akcí nedotkly. Postiženými byli převážně civilisti spolupracující s partyzánským odbojem nebo obyvatelé, kteří stáli mimo jakékoliv ilegální činnosti.

Z historického základu vychází přehled literatury, která k jednotlivým místům v průběhu od konce války až do současnosti vznikla. Mým cílem bylo využít co největší množství publikací odborných i populárně naučných (ve výjimečných případech i beletristických) věnovaných těmto místům a poukázat na konkrétní události či osudy a jejich odlišný a vyvíjející se výklad v různých obdobích. S tím samozřejmě úzce souvisí vliv stranické ideologie, která

velmi významně promlouvala do obsahu knih a v případě některých se stala možná i důležitějším poselstvím než samotný příběh. Ukázkou případu, kdy agitace měla navrch před událostmi je např. Holečková publikace, kde kromě ideologie nalezneme často i faktické nesrovnalosti.

Kolektivní paměť zřetelně formoval také dobový tisk. I zde jsem se snažila nashromáždit mnoho článků, které hovořily o problematice vyhlazených oblastí v Protektorátu. V tomto případě se propaganda objevuje snad možná ještě více než v literatuře a je zde znatelně patrný odklon od této tematiky po roce 1989, který přišel se změnou režimu. Nový směr do pojetí vnáší z autorů např. Josef Bartoš v případě Javoříčka, který jako první hovoří o krutých činech partyzánů nebo Roman Cílek, autor literatury faktu, pod jehož vlivem a z citací jeho knih vychází články soudobých periodik a internetových portálů. Okrajově jsem zmínila několik filmových zpracování těchto vyhlazených obcí.

Násilné vytváření kolektivní paměti, která z Lidic utvořila stranický symbol a na Moravě vyzdvihovala činy partyzánů, zapříčinilo po změně režimu po určitý čas zapomenutí těchto míst. Nyní se znovu postupně dostávají do povědomí společnosti, tentokrát jako skutečná vzpomínka na oběti druhé světové války. Opět se v tisku i v internetových zdrojích objevují výroční připomínky, stejně jako v období před sametovou revolucí. Tendence návratu ke dříve stranicky zatíženým místům, kterou nejsilněji pociťují svou návštěvností Lidice, je znatelná i v dalších vyhlazených lokalitách a s novou nastupující generací plně vyrůstající v demokratické společnosti můžeme doufat i ve zvýšení zájmu o tato místa moderních dějin.

9. Seznam použitých zkratk

- AV...Akademie věd
- ČR...Česká republika
- JZD...Jednotné zemědělské družstvo
- NKVD... Narodnyj komissariat vnutrennich děl (česky Lidový komisariát vnitra)
- ONV...Okresní národní výbor
- ROA...Ruská osvobozenecká armáda
- SS...Schutzstaffel (česky Ochranný oddíl)
- ZbV... Zur besonderen Verwendung (Kommandos) (česky Komando ke zvláštnímu použití)

10. Zdroje

Archivní prameny

Státní okresní archiv v Olomouci, MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR LUKÁ (1927) 1945-1990, NAD 1279, č. pom. 1627, inv. č. 72

Zemský archiv v Opavě, *BARTOŠ JOSEF, DOC. DRSC. (1913)1937 – 2005*, NAD 2824, č. pom. 1671, inv. č. 118

Zemský archiv v Opavě, *BEDŘICH HOLCZER 1922-1969*, NAD 1648 , č. pom. 1995, inv. č. 1

Zemský archiv v Opavě, *PHDR. ERICH ŠEFČÍK 1968 – 2004*, NAD 2860, č. pom. 1686, inv. č. 25

Archivní tisk

BARTOŠ, Josef. Javoříčská tragédie stále s otazníky. *Programový plus*. Praha, 1993, **2**, s. 1

BORL, Jan. Na prahu osvobození: Před třiceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1975, **55**(105), s. 3

Čs. cena míru osadě Ploština. *Rudé právo*. Praha, 1971, **51**(91), s. 1

Čs. ceny míru 1970. *Rudé právo*. Praha, 1971, **51**(94), s. 1

Čs. ceny míru statečným obcím. *Rudé právo*. Praha, 1971, **51-52**(109), s. 2

Do celého světa zněla výzva: Již nikdy Lidice - již nikdy válku!. *Rudé právo*. Praha, 1972, **52**(136), s. 1

HUSIČKA, Josef. Javoříčko – výstraha proti remilitarizaci západního Německa. *Stráž Lidu*. 1951.

- JIRKŮ, Irena. Moravské Lidice mýtů zbavené. *Magazín DNES + TV*. Praha, 1995, s. 27-28.
- Kdo páčil a vraždil v Javoříčku. *Život strana práce*. 1977, (46), s. 1
- Letopisy svobody. *Rudé právo*. Praha, 1980, **60-61**(98), s. 2
- Mírová manifestace v Ploštině. *Rudé právo*. Praha, 1963, **43 - 44**(242), s. 1
- Nacističtí vrahové před státním soudem v Praze. *Rudé právo*. Praha, 1951, **31-32**(198), s. 5
- Ploštinská tragédie: Z letopisů vítězství. *Rudé právo*. Praha, 1975, **55**(92), s. 1
- Po stopách partyzánů. *Rudé právo*. Praha, 1974, **54 - 55**(94), s. 2
- Před 15 lety byl vypálen Prlov. *Rudé právo*. Praha, 1960, **40-41**(114), s. 2
- ŘEŘIČHA, Josef. ...*A nejen o hanácké metropoli*. *Rudé právo*. Praha, 1970, **50-51**(111), s. 3
- Sensační výpovědi svědků z Javoříčka*. Olomouc: Volné slovo, 1947, **3**.(97)
- SLÁDEK, Oldřich. Krvavou stopou. *HLAS revoluce*. 1987
- SVOBODA, Jan. Plameny v Ploštině: Před dvaceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1965, **45 - 46**(108), s. 2
- Ve jménu míru a blaha národů: Rozhodná a naléhavá výzva z Lidic. *Rudé právo*. Praha, 1982, **62**(139), s. 1
- VÍTEK, M. Na Valašsku před 14 lety. *Rudé právo*. Praha, 1959, **39**(107), s. 3
- Vzpomínáme událostí před třiceti lety. *Rudé právo*. Praha, 1975, **55-56**(93), s. 2
- Z mírových manifestací. *Rudé právo*. Praha, 1962, **42 - 43**(257), s. 1
- ZAPLETAL, Václav. Žít v míru je nesmírné štěstí. *Rudé právo*. Praha, 1980, **60-61**(109), s. 1

ZAPLETAL, Zdeněk. Učíme děti znát, jak to tehdy bylo. *Rudé právo*. Praha, 1960, **40-41**(102), s. 4

Vzpomínka v Javoříčku. *Rudé právo*. 1965, **45**(121), s. 2

Slavnostní shromáždění v krajích: Předání státních vyznamenání zasloužilým občanům. *Rudé právo*. Praha, 1965, **45 - 46**(125), s. 1

Kartografické zdroje

Übersichtskarte des Protektorats Böhmen und Mähren [1:500 000]. 1943. at: Digitální mapová sbírka Přírodovědné fakulty Univerzity Karlovy

Použitá literatura

ASSMANN Aleida a Jan ASSMANN. „Das Gestern im Heute: Medien und soziales Gedächtnis.“ , 1994 In: Merten, Klaus, Schmidt, Siegfried J., Weischenberg, Siegfried (eds.). *Die Wirklichkeit der Medien: Eine Einführung in die Kommunikationswissenschaft*. Opladen: Westdeutscher Verlag

BARTOŠ, Josef a Milan HOŘÍNEK. *Okres Olomouc*. Ostrava: Profil, 1981

BARTOŠ, Josef. *Javoříčko: (pravda a legendy)*. Olomouc: Danal, 1995

CÍLEK, Roman, Přemysl VEVERKA a Karel RICHTER. *Hlasy z hořících domů*. Praha: XYZ, 2011

CÍLEK, Roman. *Den, kdy udeřilo zlo: prlovská tragédie, 1945*. 2., dopl. vyd. Nymburk: Vega-L, 2010

CÍLEK, Roman. *Ploština: příběh o lidech statečných i zbabělých, o životě a smrti, o zlobě a plamenech*. Brno: Blok, 1990.

CÍLEK, Roman. *Smrt na prahu života: prlovská tragédie 1945*. Ilustroval Luděk ŠVORC. Ostrava: Profil, 1985

DITRYCH, Břetislav. *Proč Javoříčko?: svědectví neznámých dokumentů z archivu Státní bezpečnosti*. Štítý: Veduta, 2015

HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISSON, ed. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství)

HOLEČEK, Vojtěch. *Javoříčko, Morávka, Ploština, Mnich: památná místa boje českých zemí proti fašismu*. Praha: Mír, 1953. Dokumenty (Mír)

HOŘÍNEK, Vladimír. *Javoříčko - "Moravské Lidice": k 50. výročí Komunistické strany Československa*. 5., upr. vyd. Olomouc: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1971

IVANOV, Miroslav. *A hořel snad i kámen*. 2., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1982. Stopy, fakta, svědectví (Panorama)

KOPEČEK, Pavel. *Tragédie Zákřova. Střední Morava: Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997(5)

KOPEČEK, Pavel. *Cílem byla svoboda: odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v období nacistické okupace v letech 1939-1945*. Praha: Epoque, 2015. Erudica

LÓN, František. *Javoříčko varuje*. Olomouc: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014

MICHALOV, K.B. (Karel Bartuška). *Zkáza Javoříčka*. Olomouc: Jiří Vyjídák, 1945

MŇAČKO, Ladislav. *Smrt si říká Engelchen*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1961. Kapka.

NOSÁLEK, Petr, ed. *Místa Paměti národa: průvodce po místech spojených s událostmi 2. světové války*. V Brně: Jota, 2015

RŮČKA, V. Ploština žaluje! Újezd u Vizovic: P. Vladimír Růčka, 1947

STĚNIN, Afrikan Aleksejevič. *"Jermak" na Moravě*. Praha: Naše vojsko, 1983. Živá minulost (Naše vojsko).

ŠUSTROVÁ, Radka a Luba HÉDLOVÁ, ed. *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014. Historie (Academia)

VYHLÍDAL, Martin. *Javoříčko: pietní místo, turistické centrum*. Javoříčko: Občanské sdružení Javoříčko, 2005

Život a historie vypálených obcí, aneb, "Znáte nás?". Česko: [nakladatel není známý], 2014

Kvalifikační práce

FALTÝNKOVÁ, Monika. *Protifašistický odboj na Konicku: (na pozadí historicko-dokumentační činnosti Leopolda Färbera)*. Brno, 2008. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA Pedagogická fakulta Katedra historie.

KYLIÁŠOVÁ, Sandra. *MUZEJNÍ EDUKAČNÍ PROGRAM „LIDICE A ROYAL AIR FORCE“*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

SVITÁLKOVÁ, Karolína. *Vypálení Ploštiny a Prlova a jejich odraz v činnosti MLS v Uherském Hradišti*. Brno, 2017. Magisterská diplomová práce. Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

ŠAMAJOVÁ, Martina. *Tragédie Ploštiny v kontextu veřejného povědomí a využitelnost tohoto tématu v edukačním procesu*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Internetové zdroje

BIEDERMAN, Jan. *Československý válečný kříž 1939* [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/ceskoslovensky-valecny-kriz-1939/>

Digitalizovaný archiv časopisů. *Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/>

DOSTÁL, Luboš. Osady nedaleko Vizovic – za pomoc partyzánům následoval krutý trest. *ČT24* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1176904-osady-nedaleko-vizovic-za-pomoc-partyzanum-nasledoval-kruty-trest>

FLIEGER, Jan. ...a poslední bylo Javoříčko. *Válka.cz* [online]. 2005 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/11106--a-posledni-bylo-javoricko>

FRANK, Libor a Radek KHOL. *EVROPSKÉ BEZPEČNOSTNÍ STRUKTURY, Obrana a strategie*, 2003, [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6358

František Lón. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-lon-107983>

GARČIC, Jindřich. Památník oběti II. světové války v Javoříčku. *Olomoucký kraj* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <http://olomoucky-kraj.com/object.php?object=12>

GRUBER BOUŠKA, Milan. *Zaniklé obce a objekty: Javoříčko – Javoříčská tragédie* [online]. 2011 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?lang=d&detail=1458151>

HELCL, Roman. Nacisty vypálené Javoříčko se vrátí na mapy. I s původní cestou. *IDNES* [online]. 2010 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nacisty-vypalene-javoricko-se-vrati-na-mapy-i-s-puvodni-cestou.A100430_1377991_domaci_itu

HELCL, Roman. Pozapomenutý Zákřov: nepochopitelný masakr na konci války. *IDNES* [online]. 1. 8. 2011 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/pozapomenuty-zakrov-nepochopitelny-masakr-na-konci-valky.A110801_191014_domaci_brm

JAKL, Tomáš. *Vypálení obce Javoříčko 5. května 1945* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vypaleni-obce-javoricko-5-kvetna-1945/>

Javoříčko. *Místopisy.cz* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/13183/javoricko/>

Javoříčko: turistický informační portál [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://www.javoricko.cz/>

Johannes Blaskowitz: GERMAN MILITARY OFFICER. *Encyclopaedia Britannica* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Johannes-Blaskowitz>

KRAMERIUS. *Národní knihovna* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>

KRUPKA, Jaroslav. Vyvraždění Javoříčka: Němci se krvavě pomstili za čin opilého partyzána. *Olomoucký kraj* [online]. 2018 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://dotyk.denik.cz/publicistika/vyvrazdeni-javoricka-bylo-krvavou-pomstou-civilistum-za-cin-opileho-partyzana.html>

KVASNIČKA, Josef. Vařákovy Paseky – tragická dohra na pozadí oslav končící války. *ČT24* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1175170-varakovy-paseky-tragicka-dohra-na-pozadi-oslav-koncici-valky>

Ladislav Mňačko [online]. [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ladislav-mnacko-249>

LIBIGER, Milan. Smutné výročí Vařákových pasek: fašisté je zapálili až po válce. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/fasiste-2-kvetna-1945-vypalili-osadu-varakovy-paseky-na-valassku.A130430_1923309_zlin-zpravy_ras

Lüdeman Egon Otto. *Bibliografie dějin Českých zemí: Historický ústav AV ČR* [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/79905>

Místa paměti národa [online]. [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/>

MRÁZEK, Josef. K právní závaznosti Postupimské dohody. *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 1996 [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-870581-k-pravni-zavaznosti-postupimske-dohody>

Nacisty vypálené Javoříčko připomene model původní vesnice. *Česká televize* [online]. 2015 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1516452-nacisty-vypalene-javoricko-pripomene-model-puvodni-vesnice>

NORA, Pierre. *Mezi pamětí a historií: Problematika míst*. CEFRES, 2010. Dostupné z: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf, s. 56

Nové Javoříčko [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <http://www.javoricko.com/>

Obec Lidečko: Naučná stezka Vařákovy paseky [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://www.lidecko.cz/naucna-stezka-varakovy-paseky/>

Obec Luká: Javoříčko [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://obec-luka.cz/javoricko/>

Obec Tršice [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.trsice.cz/>

Obec Tršice: Zákřov [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.tršice.cz/zakrov/zakrov.html>

Otta Wolf životopis. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/otto-wolf-9627>

Památník obětem II. světové války v Javoříčku. *Kudy z nudy* [online]. 2019 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity-a-akce/aktivity/pamatnik-obetem-ii--svetove-valky-v-javoricku.aspx>

Památník Ploština: NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTNÍK PLOŠTINA [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <http://www.obec-drnovice.cz/pamatnik-plostina/ds-1016/p1=1031>

Paměť národa [online]. 2008 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs>

PÓČ, Dušan. Vařákovy paseky. Masakr na konci války. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: https://valassky.denik.cz/zpravy_region/varakovy-paseky-masakr-na-konci-valky-30150502.html

Pomník vyvraždění Javoříčka. *Litovelsko* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.litovelsko.eu/dr-cs/265-pomnik-vyvrazdeni-javoricka.html>

Pomník Zákřovský žalov: Památkový katalog. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2019-06-28] Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-zakrovsky-zalov-539298>

Prlovska tragédie: Obec Prlov [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://www.obecprlov.cz/informace-o-obci/prlovska-tragedie/>

PROCHÁZKOVÁ, Petra. Peklo existovalo, hned třikrát. Valašsko si připomíná vypálené osady. *IDNES* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/vyroci-vypaleni-valasskych-osad-nacisty.A120419_1765969_zlin-zpravy_sot

Protipartyzánská operace Tetřev. *Druhá světová válka*[online]. [cit. 2019-06-09]. Dostupné z: <https://www.druhasvetova.com/?p=partyzani/Protipartyzanska-operace-Tetrev>]

Přemysl Veverka. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/premysl-veverka-25953>

Roman Cílek. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/roman-cilek-430>

Řád rudé hvězdy. *Československé řády a vyznamenání – Czech Medals and Orders Society*[online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://www.vyznamenani.net/?page_id=12

Řádový hrad Bouzov [online]. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://www.deutscher-orden.cz/hrad_bouzov_cast8.php

SLÁMA, Pavel. Kozácké formace 1941 - 1943. *Vojsko.net*[online]. 2012 [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: <https://www.vojsko.net/armady/122-jednotky/972-kozacke-formace-1941-1943>]

ŠÍR, Vojtěch. *Zákřov 1945* [online]. 8. 5. 2009 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.trsice.cz/zakrov/zakrov.html>

ŠMÍD, Michal. Kozáci slavili Hitlerovy narozeniny. Muže ze Zákřova stříleli do týla. *Echo24*[online]. 30. 4. 2016 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iyPSd/kozaci-slavili-hitlerovy-narozeniny-muze-ze-zakrova-strileli-do-tyla>

ŠUBRT, Jiří a Štěpánka PFEIFEROVÁ. *Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání* [online]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://historicalsociology.cuni.cz/HS-31-version1-2subrt.pdf>

Valašský odbojový spolek [online]. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://prlov-1945.webnode.cz/>

Vojenský historický ústav: Tomáš Jakl [online]. Praha [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/mgr-tomas-jakl/>

Vojtěch Holeček. *Databáze knih* [online]. [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vojtech-holecek-80373>

Zlatý čestný odznak NSDAP. *Warcross* [online]. 02nd January 2018 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: <http://www.warcross.cz/wordpress/?p=7046>

Audiovizuální prameny

Javoříčko [dokumentární film]. Režie Theodor MOJŽÍŠ, ČR, 2010

Ploština – krvavá paseka [dokumentární film]. Režie Ján NOVÁK, ČR, 2003

Valašsko, kruté jaro 1945 [dokumentární film]. Režie Theodor MOJŽÍŠ, ČR, 2015

11. Seznam obrazových příloh

Obrázek 1 – Pomník v Zákřově (Zákřovský žalov) (zdroj: CÍLEK, RICHTER, VEVERKA, 2011, s. 277)

Obrázek 2 – Andrej Fursenko (zdroj: LÓN, 1985, obrazová příloha)

Obrázek 3 – Partyzáni z Javoříčka (uprostřed Naděžda Ivanová, před ní Grigor Litviško) (zdroj: DITRYCH, 2015, obrazová příloha)

Obrázek 4 – Egon Lüdemann (zdroj: Tamtéž, s. 65)

Obrázek 5 – Fotografie zavražděných mužů z Javoříčka (zdroj: HOŘÍNEK, 1971, s. 3)

Obrázek 6 – Pieta v Javoříčku krátce po válce (zdroj: VYHLÍDAL, 2005, s. 12)

Obrázek 7 – Pietní sousoší Jana Třisky (zdroj: DITRYCH, 2015, s. 237)

Obrázek 8 – Pieta po zhotovení sousoší (zdroj: VYHLÍDAL, 2005, s. 12)

Obrázek 9 – Darjan Bajanovič Murzin (zdroj: CÍLEK, 2010, s. 111)

Obrázek 10 – Ploština (zdroj: CÍLEK, 1990, s.72)

Obrázek 11 – Kurt Werner Tutter (zdroj: CÍLEK, 2010, s. 111)

Obrázek 12 – Oldřich Bařa (zdroj: CÍLEK, 1990, s. 75)

Obrázek 13 – Ploštinský památník (zdroj: Tamtéž, s. 85)

Obrázek 14 – Trosky prlovských domů (zdroj: CÍLEK, 1985, obrazová příloha)

Obrázek 15 – Zavraždění z Vařákových pasek (zdroj: CÍLEK, 2010, s. 118)

Obr. 1 - Pomník v Zákřově (Zákřovský žalov)

Obr. 2 - Andrej Fursenko

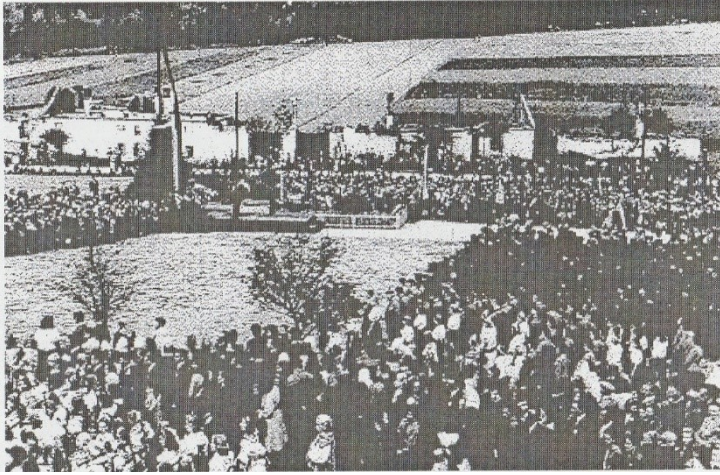
Obr. 3 – Partyzáni z Javoříčka (uprostřed Naděžda Ivanová, před ní Grigor Litviško)

Obr. 4 – Egon Lüdemann

Obr. 5 – Fotografie zavražděných mužů z Javoříčka

Obr. 6 – Pieta v Javoříčku krátce po válce

Obr. 7 – Pietní sousoší Jana Třišky

Obr. 8 – Pieta po zhotovení sousoší

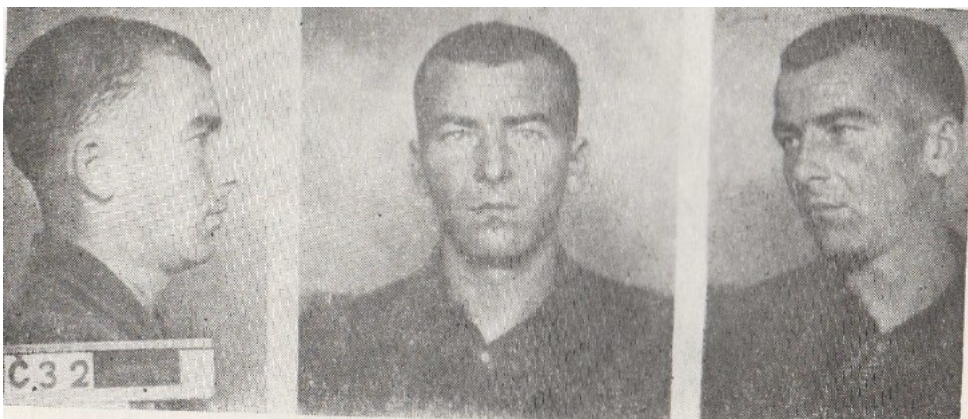
Obr. č 9 – Darjan Bajanovič Murzin

Obr. 10 – Ploština

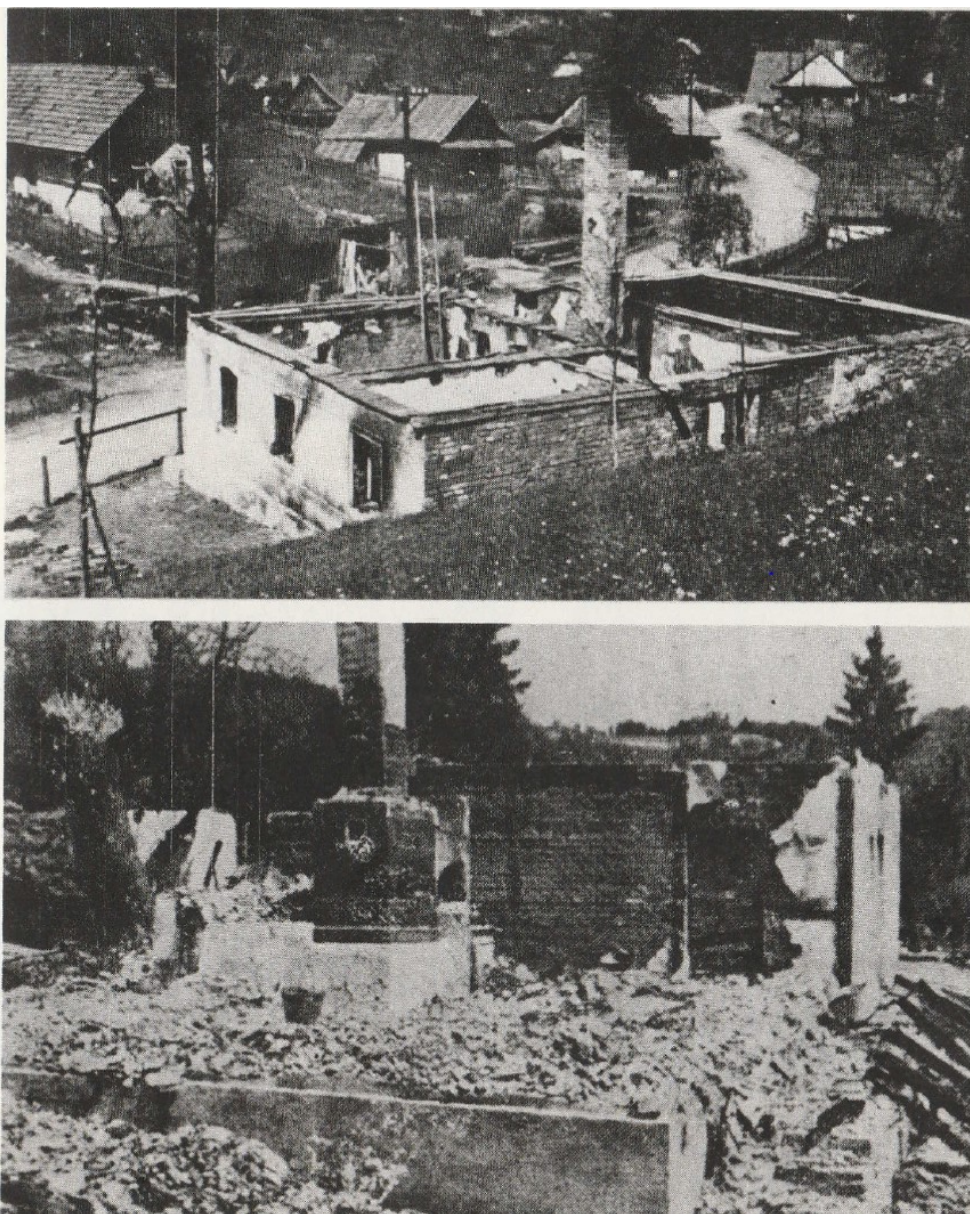
Obr. 11 – Kurt Werner Tutter

Obr. 12 – Oldřich Baťa

Obr. 13 – Ploštinský památník

Obr. 14 – Trosky prlovských domů

Obr. 15 – Zavraždění z Vařákových pasek